

sirp ja vasar

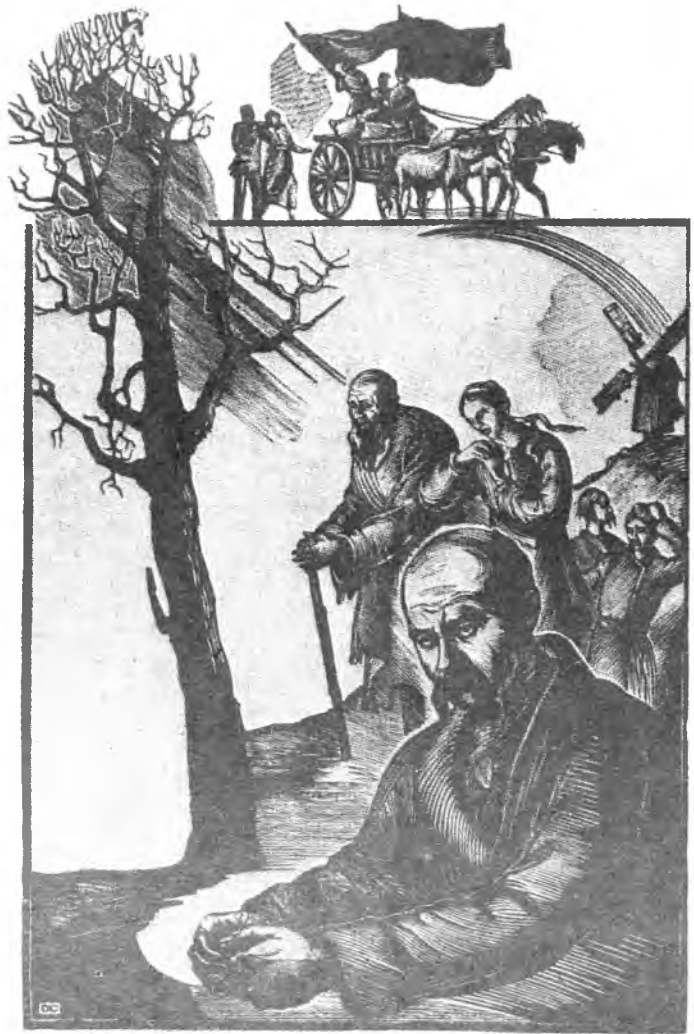
EESTI NSV KULTUURIMINISTEERIUMI, KIRJANIKE LIIDU, KUNSTNIKE LIIDU JA HELILOOJATE LIIDU
HÄÄLEKANDJA

10. NOVEMBER 1972. a. XXXII aastakäik nr. 45

HIND 8 KOP.

G. Jakutovits. «Armastus» (linoollõige).

O. Sahnovska. T. Sevtšenko portree (puulõige).

NSV LIIT

ÜHISE PERE TUNNE

JURI SMOLITS

Ukraina NSV Kirjanike Liidu juhatusel esimees sotsialistliku töö kanglane Juri Smolits kuulub sellesse põlvkonda, kes kujunes välja Esimese maailmasõja, Oktoobrirevolutsiooni ning Kodusõja aastail. J. Smolits on paljude laiahaardeliste eepiliste teoste autor, hiljaaegu lõpetas ta memuaariraamatu «Jutustus rahutusest».

Minu põlvkonnale oli määratud elada ja tegutseda väga rahututel aegadel. Toimusid ajaloolised sotsiaalsed murrangud, vapustavad ideoloogilised muutused ja epohhiloovad nihked. Kõike seda nägi ja kujutas oma mõnikord ebataiuslikes, kuid sageli ka kõrge kunstiväärtusega teostes meie ukraina nõukogude kirjanduse esimene põlvkond. Sellepärast on minu arvates iga alusepanija kohus teatud ajaks kõrvale jätta oma teised tööd ja kirjutada üles kõik, mida talle dikteerivad mälu, süda ja südametunustus.

Kui rääkida sellest, mida uut tõi nõukogude kirjanike esimene põlvkond kirjandusse, siis tuleb alla kriipsutada, et koos sotsiaalse õigluse ideedega, revolutsioonilise humanismiga, progressiga, võitlusega rahu eest kogu maailmas, kõrvuti nende kaunite ja ülevate ideedega, nendest lahutamatu tungis meie ellu proletarise internatsionalismi võimas tunne, mis vajutas kustumatu pitseri kogu ajaloolisele tegelikkusele. Pöördugem elavate näidete poole kirjandusest, sotsialistliku realismi kirjandusest, mis on alati ja muutumatult truuks jäänud arenevale, revolutsioonilisele, mitte kunagi paigalseisvale elule. Minu arust peab täiel häälel rääkima kirjanduses toimunud sündmustest, nendest, kes rajasid teed tule-

vikku, kes tegid nõukogude paljurahvuselise kirjanduse maailmakunsti nähtuseks.

Kui lehitsen «Jutustus rahutusest», süüvin ikka uuesti nende aastate tegelikkusse, mida minu põlvkonnal tuli luua oma kätega. Ma mõtlen, et meie päevade nõudlikule lugejale peaks olema huvitav, kuidas tekkis see, mis on saanud aja lahutamatuks tunnuseks; mõtlen, et memuaarides-portreedes taasloodud ajastut peaksid tundma õppima noored kirjanikud, kes alles astuvad kirjandustööle. Mõõnan, et lõpetanud viimased peatükid (need ilmusid just äsja ukraina ajakirjanduses), tundsin isegi teatud kahetsust. Nii imekaunis ja imeteldav on see kirjanikest entusiastide, uue kaitsjate ja uue rüütlite maailm, kellest said kirklikud proletarise internatsionalistid mitte sõnades, vaid tegudes. Niisugused sotsiaalsed ja klassikujutlused olid meie põlvkonna hinge koostisosa, ilma nendeta poleks meil olnud meie maailmavaadet. Rahvaste vendlus, klassisolidarsus oli lahingudeviisi, mille ellurakendamiseks kulutasid vanema põlve kirjanikud palju südameverd, mõistust, energiat.

Koos vene, valgevene, gruusia ja teiste eesrindlike revolutsiooniliste kirjanikega panid uue aja vaimuelule aluse ka uued progressiivsed ukraina kirjanikud, kes ei elanud mitte ainult vene tsarismi, vaid ka austria-ungari reaktsoonilise režiimi surve all.

Me kõik teame, kui suurt osa mängisid Tarass Sevtšenko elus Venemaa parimad pojad, kui suurt mõju avaldasid talle revolutsiooniliste demokraatide ideed. Kes küll poleks kuulnud Kotsjubinski loomingu- sidemetest Maksim Gorkiga,

nende liigutavast sõprusest? Ivan Franko, Lesja Ukrainka ja teised ukraina klassikud tundsid vene eesrindliku kultuuri viljastavat, revolutsioneerivat mõju.

Uue ajastu rajas Suur Oktoober, mille barrikaadidel, Kodusõja lahingutes kerkis kõrge lainena esimene oktooberlik noorte kirjameeste põlvkond. Kunsti tulid Lenini ideedest rikastunud inimesed, kes olid elukatsumustes omandanud võitluskogemused proletarise internatsionalismi, tema viljakate ideede eest. Kodusõja-väljadelt tulid kirjandusse Tõtsina, Blakitnoi, Sosjura, Pantš ja paljud teised, kellest said uue kirjandusprotsessi organiseerijad.

Ukraina kirjanike loomingus leidub palju hiilgavaid ja sügavaid näiteid internatsionaalsest suhtumisest kirjaniku- ja kodanikukohusesse. Ajaloo erinevatel etappidel oli tarvis tegutseda eri meetoditel. Nende kirjanike järel, kes ülistasid revolutsioonilahingute, Kodusõja ja esimeste viisaastakute kangelasid, sündis Suure Isamaasõja kirjanike põlvkond. Missugused inimesed need olid! Kummardan nende sõja- ja kirjanduslike kangelasituste ees. Hiljuti lahkus meist kaua aastaid «Pravdas» töötanud tuntud ajakirjanik ja kirjanik Sergei Borzenko, laialt tuntud dokumentaalsete sõjateoste autor. Kindlasti ei tea paljud, et Sergei Borzenko oli esimene kirjanik, kellele anti sõjas Nõukogude Liidu kangelase nimetus. Krimmi dessandi ajal astus ajakirjanikuna väeossa sõitnud Borzenko rivist väljalangenud komandöri asemele ja kaitses ettenähtud platsdarmi. Nõnda tegutses kirjanik-patrioot, kirjanik-internatsionalist. Ei ole tarvidust üksikasjalikult jutusta-

da meie armastatud kaasmaalastest Nõukogude Liidu kangelasest P. Versigorist, südamliku raamatu «Inimesed puhta südametunnistusega» autorist, kes räägib lugejatele, kuidas ühise ideega kokkuliidetud inimesed said jagu ülitugevast vaenlasest, surusid põlvili ja hävitasid inimvihkajaliku fašismi. Me oleme uhked vaprast partisanijuhist Nõukogude Liidu kangelasest Juri Zbanatski kangelasituste üle, kes tegutses Pripjati ja Dnepri vahelisel alal. Sõjas kujunesid välja niisugused kirjanikud nagu Praha vabastamisest osavõtnud Oless Gontšar, luuletaja Platon Voronko, partisan, kes õhkis silu Hitlerlaste tagalas, rääkimata sõjas tegutsenud patriootidest J. Galanist, M. Bažanist, A. Korneitsukist ja poola naiskirjanikust W. Wasilevskast.

Iialgi ei suuda ma unustada, kuidas me sõja-aastail tähistasime Ukraina NSV 25. aastapäeva kasahhi vennasrahva pealinna Alma-Atas. Pidin esinema ettekandega kasahhi töötajate ja sellesse kaugesse piirkonda evakueerunud ukrainlaste aktiivi pidulikul koosolekul. Rääkisin ainult ühest: me rajasime Dneprogressi — seda ei ole praegu; me ehitasime sadu võimsaid sotsialistlikke industriaalhiiglasi — ka neid ei ole; me arendasime uut, progressiivset põlluharimissüsteemi — ka kolhoosid on purustatud. Lõpetasin oma esinemise mõttega, et meie hulgas ei saa olla ühtegi inimest, ei ukrainlast ega teiste nõukogude vabariikide vennasrahvaste esindajat, kes ei elaks praegu ühe püüdluse nimel — hävitada vaenlane ja võita tagasi kodumaa.

(Järg 3. lk.)

TALLINNA ÜLIKOO
Akadeemiline
Raamatukogu

Ligi 40 kirjanike delegatsiooni 65 rahvusest esindajatega on möödunud aasta maikuust tänaseni võtnud ette reisi Ukrainamaale. NSV Liidu 50. aastapäeva tähistamiseks korraldas Ukraina NSV Kirjanike Liit kõigi liiduvabariikide, autonoomsete vabariikide ja paljude oblastite kirjanduspäevi Ukrainas: Ukraina maal pole ühtki oblastit, mis poleks selle aja jooksul vastu võtnud vennasrahvaste kirjanduse esindajaid. See tähendab sadu kohtumisi, esinemisi, meeldivate tutvuste sõlmimisi, teiste rahvaste kirjandusse pilguheitmist, oma maa ja kirjanduse tutvustamist. Ja kuigi sellistel kirjanduspäevadel on mõnes suhtes kindlasti juures pidupäevasonade ülivõrdeid ja emotsioone, omajagu paatostki, annavad need siiski kõigile osavõtnuile kaasa midagi rikastavat, arutamist väärivat, huvitavat, teevad konkreetseks selle, mis kõigest loetust hoolimata võib teinekord abstraktseks jääda. Ning panevad pidupäevameeleolu öeldud emotsionaalsete sõnade taga tundma siirast mõtet ja siiraid tundeid.

Umbes selletaolise meeldiva äratundmisega tuli eesti kirjanduse päevadelt Kiievis ja Kiievi oblastis tagasi eesti kirjanike delegatsioon — Lilli Promet, Ralf Parve, Arvo Valton, Juhan Saar ja Harald Rajamets.

Kirjanduspäevade programm oli tihe: kohtumised, esinemised, koosviibimised, ekskursioonid, asjalikud vestlused ja sõprusetootid...

Esimene kohtumine leidis aset K. Marxi nim. Kiievi Kondiitritoodete Vabrikus, mille üheksa tsehhi annavad iga päev 220 tonni toodangut oma maal tarbimiseks ja paljudesse riikidesse väljavedamiseks. Meie delegatsiooni liikmete kõrval võtsid vabriku biskviiditsehhi korraldatud kohtumisest osa Ukraina proosakirjanikud A. Hižnjak ja V. Petljovanõi ning luuletaja L. Kovaltšuk — meie kirjameeste peamised entusiastlikud saatjad ja üllahked võõrustajad Ukrainas. Anton Hižnjak viis veel samal päeval eesti delegatsiooni Kiievi uuslinna, Ukraina pealinnale omaselt hästi haljastatud tänavale, mis kannab E. Vilde nime. A. Hižnjak nimetab end õigusega selle tänava ristiisaks. Sõitnud 1965. aastal Eestisse E. Vilde 100. sünniaastapäeva tähistamisele, palus ta Kiievi täitevkomiteelt kingituseks kaasa ühe uue tänava ristimise E. Vilde nimega. Lubadus on teoks saanud. Meeldiv ja täiesti ootamatu üllatus: tuleb välja, et Kiiev sai endale E. Vilde tänava Tallinnaga peaaegu samal ajal.

A. Hižnjaki esimene kokkupuude eestlastega oli juba ammu ja vägagi keerulises situatsioonis: 1920. aastal ründas tema kodukoha lähedal rühm maholasi I Eesti Kommunistlikku Kütipolku, kes võttis osa Konstantinogradi (praegune Krasnograd) lähiste vabastamisest. Ebavõrdses võitluses sai surma 96 eestlast. «Meie kõik, ümberkaudsete külade, elanikud, teadsime sellest traagilisest sündmusest. Mitmed minu tuttavad aitasid langenud eestlasi Konstantinogradi kanda ning võtsid osa nende matustest. Eesti sõjameeste hauale on püstitatud mälestussammas,» kõneles A. Hižnjak.

Anton Hižnjak on produktiivne romaani- ja jutukirjanik. Tema sülest on ilmunud 15 originaalteost, nende hulgas ajakooline romaan «Daniil Galitski», mis on ukraina keeles ilmunud neljas väljaandes, vene keeles aga kahel korral. Oma peamise huviobjektina nimetab Hižnjak siiski nüüdisaega: romaaneid ja jutustuses jälgib ta uue inimese kujunemist meie maal, uue põlvkonna võrsumist...

Kiievi Vilde tänavale annab tooni ja elu just uus põlvkond: siin asub 184. numbrit kandev kool, kus õpib üle kahe tuhande õpilase. Kooli direktorile V. Voronovale lubasid meie kirjanikud saata

materjale E. Vilde kohta, lisaks tema teoste venekeelseid tõlkeid. Eesti kirjanikelt jäi koolile kingituseks nukk Mari, Vilde tänaval vastutulnud lastele aga õpetati selgeks ilus eestikeelne sõna «tere».

Kauaks meelde jäävaks kujunes sõit Sevtsenko-maale, Kanivisse, Tarassi mäele. Sügiskirevad metsad, päikesärav ilm ja Ukraina kaunis maastik saatsid mitmetunnisel sõidul suure kobaasi, revolutsionääri ja kunstniku matusepaigale, Dnepri kõrgele maalilisele kaldale. Kaasaegne põlvkond hoiab pühana Tarass Sevtsenko mälestust. Tema haua kõrval skulptor Manizeri loodud imposantne mälestussammas, Sevtsenko kirjandusmuuseumi kaunist hoonet ümbritseb 18 ha suurune hästi korrastatud park,

nistatud iga päev. Erilise meeleolu loob rahvalaulude motiividel komponeeritud meloodia Tarass Sevtsenko «Testamendi» sõnadele, mis lausa sunnib kõiki külalaste mõneminutikesse aualvesse poeedi haua.

Sevtsenko memoriaalmuuseumi kümme suurt, hästi läbimõeldud ekspositsiooniga saali annavad põhjaliku ülevaate kirjaniku ja kunstniku elu- ning loominguteest. Ühest saalist leidsime Sevtsenko «Testamendi» tõlkeid väga paljudesse maailma rahvaste keeltesse, teiste hulgas eesti keelde. Ralf Parve luges siin ette oma eestinduse «Testamendile», tõlke käsikiri aga jäi muuseumi hulgaliste eksponaatide hulka. Sevtsenko raamatute eestindusi aga lubati Tallinnast järele saata.

Kanivis leidis külastamist ka teine muuseum — Arkadi Gaidari muuseum-raamatukogu, mille rajamine sai teoks vastukajana Kanivi kommunistlike noorte ja pioneeride üleskutsele. Üleskutse osavõtuks kirjandusest Gaidari muuseumi asutamiseks oli adresseeritud kõigile Ukraina koolilastele. Populaarne lastekirjanik on maetud muuseumi lähedale kaunisse parki.

Tänane Kaniv on kasvav ja arenev rajoonikeskus. Juubeliaastal võtsid kõik Kanivi partei-algorganisatsioonid endale kohustuse istutada oma kodulinna 50 puud, vastavalt Ukrainas nii silmatorkavale heale traditsioonile ehitada linnad rohelusse. Rajoonikeskuse kiirele kasvule on kahtlemata aidanud kaasa 1/2 miljoni kV võimsusega Kanivi hüdroelektrijaama ehitamine. Eesti kirjanikud olid kutsutud

Kiievis Vilde tänaval. Vasakult: ukraina kirjanikud V. Petljovanõi ja A. Hižnjak, L. Promet, J. Saar ning R. Parve.

kogu Tarassi mägi on võetud looduskaitse alla. Rahvaste ja kirjanduste sõpruse pidulikult õhtul Kiievis Oktoobripäele meenutas kirjanik B. Polevoi episoodi sõjapäevilt, kui Tarass Sevtsenko äsjavabastatud hauale viis kauni pärja delegatsiooni, mille ees astus kaks nõukogude sõjameest. Sellesse delegatsiooni kuulusid kuue rahva esindajad. Poedi 150. sünniaastapäeva pidulikult tähistamisel asetati tema hauale lilli 40 riigi esindajad. Elavate lilledega on Sevtsenko haud kau-

külla «Dneprostroi» parteikomiteesse Kanivi elektrijaamaehitusel. Parteikomitee sekretär S. Nikulin juhtis ekskursiooni elektrijaama ehitusplatsil. Kõigile külalistele ulatas ta kutse pidulikule sündmusele: 5. novembril lasti käiku esimene turbiin.

Sevtsenko-maalt lahkusid meie kirjanikud Kanivi linna auliikmetena: partei rajoonikomitee propaganda- ja agitatsiooni- osakonna juhataja A. Kutovoi andis kõigile delegatsiooni liikmetele üle Kanivi medali, mille omanikule pidi Kanivis ava-

nema iga uks — kui oodatud külalisele, oma inimesele...

Kiievis külastati Ülitugevate Materjalide Instituuti, kus esimesena meie maal töötati välja sünteetilise teemandi tööstusliku tootmise tehnoloogia. Selle maailmakuula instituudi tööst ja tegevusest andis huvitava ülevaate direktor tehnikadoktor V. Bakul.

Meeldiv jutuaajamine oli eesti kirjanikel Kiievi õhtulehe toimetuses nn. esimeste kohtumiste klubis. Kõneldi eesti tänasest kirjandusest, jagati Ukraina-sõidu muljeid ja vastati ajakirjanike küsimustele. Harald Rajametsal oli sisukas kohtumine žurnalistikaüliõpilastega Sevtsenko-nimelises ülikoolis.

Vastuvõtul Ukraina NSV Kirjanike Liidu nimetas Ukraina Kirjanike Liidu Kiievi organisatsiooni juhatuse esimees J. Zbanatski eesti kirjanduse päevadel viibinud delegatsiooni laurajateks, kes tegid tee lahti lähemal ajal plaanis olevale eesti kirjanduse ja kunsti dekaadile Ukrainas NSV-s. Samas tehti teatavaks otsus Ukraina NSV Ülemnõukogu Presiidiumi aukirja andmisest Harald Rajametsale Ukraina kirjanduse heatasemelise tõlkimise ja propageerimise eest Eesti NSV-s.

Külalislahkelt tutvustasid kiievlased oma kodulinna ja selle kultuuriväärtusi. Külastati kuulsat Petšerski suurlööstrit, lääne- ja idamaade kunsti muuseumi, Kirilli kirikut, mille kuulsusele annavad erilise sära M. Vrubeli maalid, Kiievi Ooperi- ja Balletiteatris vaadati M. Raveli muusikale loodud lühiballette «Daphnis ja Chloë» ning «Boleero» jpm.

Ukrainlastele omast südamlikku külalishakust õppisid kõik eesti kirjanduse päevadel viibinud aga eriti ilmekalt tundma ajakirja «Vesvit» («Kogu Maailm») publitsistikaosakonna juhataja Nelli Jakomenko ning kirjastuse «Rjadanski Pismennik» peatoimetaja, filoloogikandidaadi ja kirjaniku, 15 romaani ja jutukogu autori Dmitro Mištšenko kodu. Dmitro Mištšenko abikaasa, ukraina keele õpetaja Niina Mištšenko on tõsine Eestimaa ja eesti keele huviline. Tõuke selleks sai ta Albina Nevolnitsenkolt, Tallinna Pedagoogilise Instituudi vene filoloogia lõpetanud eestlannalt, kes juba 12 aastat elab Ukrainas. 1968. aastast peale on nad koos tegelnud eesti lastekirjanduse tõlkimisega. Nende tööviljana on ukraina lugejani jõudnud Heljo Männi «Koer taskus», Silvi Väljalgi «Jussikese seitse sõpra» ning Jaan Rannapi «Musta lamba matused», lõpetamisel on praegu Ellen Niidu «Pille-Riini lood». Tõsine Eesti-huvi on nakatanud ka Mištšenkode neljast pojast üht vanemat, kes praegu õpib Kiievi Pedagoogilise Instituudi ajaloo-osakonna I kursusel.

Eesti kirjanduse päevadega kuulutati Ukrainas vennasrahvaste kirjanduste päevade sari lõppenuks.

Esinduslikus Oktoobripäele korraldati lõppakordiks suur rahvaste ja kirjanduste sõpruse õhtu, kuhu olid kutsutud esinema kõigi liidurahvaste esindajad. Kiievisse olid selleks puhuks sõitnud B. Polevoi ja S. Mihhalkov Moskvast, M. Dudin Leningradist, J. Vanags Lätist, N. Gilevitš Valgevenest, G. Tatosjan Armeenias, A.

OKTOOBRIREVOLUTSIOONI 55. AASTAPÄEVA PIDULIKULT DEMONSTRATSIOONILT TALLINNAS

H. Rajamets, L. Promet, A. Valton ning R. Parve vestlemas Kanivi hüdroelektrijaama ehitajate N. Gavruha ja V. Antonoviga.

Zukauskas Leedust, M. Mullodžanov Tadžikistanist jpt.

Eesti NSV poolt esines pidulikult õhtul meie kirjanike delegatsiooni juht Ralf Parve. Ta meenutas ukraina ja eesti kirjanduse ammuseid sidemeid: juba 1869. aastal ilmus eesti keeles Lydia Koidula tõlkes Marko Vovtšoki «Olesja», 1901. aastal aga tõlkis Pavel Grabovski ukraina keelde Kreutzwaldi, Koidula, Veske, Jakob Tamme jt. värse. R. Parve kõneles Tarass Sevtšenko ja Lesja Ukrainka

tiraažiga ligi 1 000 000, Ukrainas aga on ilmunud 30 eesti autorite teost üldtiraažiga 1 018 000. «Niisugusel konkreetset baasil arenevadki meie sõbralikud kirjandussuhted, mille juured ulatuvad möödunud sajandisse, suurepärase viljad aga meie päevadesse,» sõnas R. Parve.

Nädal aega kestnud eesti kirjanduse päevad jõudsid lõpule. Meie kirjanikke Ukrainast koduteele saates avaldas delegatsiooni kõik ettevõtmised

Tarass Sevtšenko haua Tarassi mäel.

I. JAITSKI fotod

külaskäigust Eestisse, Tartu ülikoolist, mis XIX sajandi lõpul ja XX algul kujunes üheks ukraina kirjanduse keskuseks, Kiievi ülikoolis õppis omakorda Johannes Vares-Barbarus, Nežini ajaloo- ja filoloogias instituudis Johannes Aavik, 1910. aastal elas ja töötas Ukrainas August Alle jne. Kõneldes Eestis ilmunud ukraina kirjanduse tõlgetest, rõhutas R. Parve, et ukraina kirjandus on Eestis üks enim tõlgitavaid. Sõjajärgsetel aastatel on meil välja antud 62 ukraina kirjandusteost üld-

kaasa teinud nakatavalt rõõmsameelne V. Petljovanõi soov, et eesti ja ukraina kirjandust seoks «igavene dekaad», seesugune, nagu ta ütles neid siduvat oma lähimate naabrite valgevenelastega. See «igavene dekaad» tähendab pidevaid kontakte, head teineteistundmist, asjalikke tööalaseid sidemeid ja sagedast teineteisenägemist.

Eesti kirjanduse päevad Ukrainas andsid oma hea osa «igavese dekaadi» realiseerumisele.

ENE MAREMÄE

(Algus 1. lk.)

Võidupäev tuli rõõmurohke. Täna Kievit, rohelusse ning lilledesse uppuvaid suuri, heakorrastatud uusi rajoone, aedu ja väljakuid, Dnepri võimsaid vooge vaadeldes mõtlen meie ühise perena elava paljumiljonilise nõukogude rahva loomingu energiale, millele pole kohutavad mingid, ka kõige raskemad ajalookatsused. Mõtlen meie maa kirjanike raamatutele, mis jutustavad tõtt nõukogude inimesest, kõige õiglasema ja humanistlikuma ühiskonna loojast maakeral.

Suur Isamaasõda liitis meie maa rahvad veel tihedamalt ühiseks, purustamatuks perekaks. Paljurahvuseline kirjanduse vendus, kirjanduste vastastikune mõju toimib vaimuelus pideva faktorina. Kõik vennaskirjandused tulevad ühisele peole oma õite ja viljadega, mis annavad nõukogude kultuurile tervikuna enneolematu värvikülluse, sügavuse, eripära ja tähendusrikkuse. Olen uhke oma ukraina kolleegide, oma sulekaaslaste üle, kes on andnud väärilise kirjandusliku panuse internatsionaalse vendluse varamusse. Paljudel nimedel on kõlajõud mitte ainult Ukrainas, vaid ka üleilma ulatuses. Võimatu on unustada Aleksandr Dovženko, kellega mul oli õnn sõber olla kogu ta elu jooksul. Dovženkol oli niisugune konseptsioon: rõhutatud rahvuslikkuse kaudu internatsionaalsuse tippude poole. Ta oli seisukohal, et iga rahva rahvuslikud võimalused täiendavad internatsionaalset, üldinimlikku varakambrist, kust saavad ammutada kõik vennalikus sõpruses elavad rahvad.

Aleksandr Dovženko taoliste inimeste läbi saab mõistetavaks, miks ukraina kunstil on palju väljapaistvaid saavutusi. Mitmed meie kunstnikud on rohkesti ekselnud teedel ja teelahkmetel. Esteetiliste arusaamade kujunemise tee on raske ja kunstitöö leidmise leib sageli kibe. Oli aeg, mil meie kunsti olemuseks peeti just talupojastihiat, «matsi»-ideale, välist etnograafiat, kauge mineviku maalilist hõngu, rahvusromantika ülistamist jms. Need said fetišiks, tumestasid uute teede otsimist, üldinimliku kultuuriga ühinemise perspektiive. Palju oli tarvis läbi elada, ümber mõelda, ületada. Mulle näib, et meie rahvas sai hingeliselt täiskasvanuks sellal, kui Oktoobrirevolutsioon äratas värsked jõude, sünnitas vägilasi sotsiaalse suunitlusega loomingu villas. Hiiglasuure vaimurikkuse tõttu sai meie rahvas õiguse astuda kohe võrdsena võrdsete seas kõigi rahvaste noorte ja muistsete kultuuride perre. Sevtšenko valmistas meie rahvast ette suure Lenini teaduse lähi maailmale kuulutatud vabastusideede loogiliseks ja orgaaniliseks vastuvõtmiseks. Pavlo Tõština astus pika sammude edasi nende ideede rakendamisel Ukrainas ja oli edaspidi etapp etapi järel koos rahvaga.

Kas oleksid võimalikud Maksim Rõlski loomingu populaarsus, tema lüüriliste ja filosoofiliste luuletuste rahvalikkus ilma tema kiindumusest kodumaistesse loomingu lätetes? Ei saa arvestamata jätta ka kirjaniku ühiskondlikkust meie tormilisel ajastul, mil kõik on omavahel nii tihedalt seotud. Meenutagem, kui suurt ühiskondlikku ja rahvusvahelist osa mängis

Aleksandr Korneitšuki keevaline tegevus.

Nõukogude kirjanikele on eriti iseloomulik vennalik armastus teiste rahvaste kirjanduse vastu. Argem unustagem, kui palju tegi näiteks Rõlski selle armastuse levitamiseks ukraina lugejate hulgas, reaalselt loomingu sidemele vastastikuseks sissetungiks ja tugevnenemiseks, kontakti laiendamiseks vene ja ukraina kultuuri vahel. Argem unustagem Maksim Rõlski kiindumust poola luulesse ega tema hindamatut panust Ukraina — Poola sidemete laiendamisse ja tihendamisse. Märkimisväärne tema visa, innustunud tõlketeguvust Nõukogude ja teiste rahvaste keeltest, samuti kogu tema mitmekülgset ühiskondlikku tegevust rahvastevahelise sõpruse kindlustamisel. Kui palju on teinud selles suunas — internatsionaalsete sidemete laiendamisel ja tugevdamisel — Bažan, Tereštšenko, Pervomaiski ja paljud teised!

Vennasvabariikide kirjanike teosed võtavad praktiliselt osa ukraina elavast kirjandusprotsessist, mõjustades tema palet, iseloomu, rikastades ja täiendades seda. Meeldiv on mõelda ka, et samal ajal ilmuvad vennasrahvaste keeltes ja osalevad nende kirjanduselus ukraina luuletajate, proosa- ja näitekirjanike raamatud. Märkimisväärne, kui sisukalt ja viljakalt mõduvad meil vennaskirjandustele ja nende väljapaistvamatele esindajatele pühendatud dekaadid ja päevad. Me teame väga hästi, kui soojalt võetakse meie maa paljudes linnades, olgu Moskvast, Habarovskist, Riias, Taškendis, Tbilisis, Ašhabadis, vastu ukraina kirjanikke, kuidas tähistavad meie maa rahvad minu kodukirjanduse klassikute juubeleid.

Toon mõned iaktid. Vähem kui kahe ja poole aasta jooksul ilmus Nõukogude Liidu kirjastustes üle kaheksa korra ukraina kirjanike raamatuid. Ukraina klassikat ja tänapäeva kirjandust on välja antud vene, valgevene, gruusia, kasahhi, kalmõki, kirgiisi, moldaavia, usbeki, tšuvaši, turkmeeni ja teistes keeltes. Ainuüksi Moskva kirjastustes on ukrainlaste teoseid ilmunud umbes sajali korral. Seal on näinud ilmavalgust Lesja Ukrainka, Rõlski, Tõština poeetilised teosed. Kozatsenko, Stelmahhi, Malõško, Zagrebchi, L. Kõbaki, Gontšari, Pavlotsko, Korneitšuki jt. raamatud. Suurtes tiraažides antakse meil välja Maksim Gorki, Aleksandr Fadejevi, Nikolai Ostrovski, Leonid Leonovi teoseid... Nõukogude Liidu poole sajandi juubeli lävel kirjastati Ukrainas ligi seitskümme vennaskirjanike raamatut.

Tahaksin veidi mõtiskleda nõukogude patriotismi mõiste ja sisu üle. Mõtiskleda mitte abstraktselt, vaid konkreetset, läheduses enda ja oma kirjanikest sõprade kogemustest. Konstantin Paustovski loomingu vaadeldes näeme, et truud, pojalik, tuline ja nõudlik kodumaa-armastus algab tal armumisest sünnimaa loodusesse. Armastatud looduse keskel seisab aga inimene, keda kirjanik armastab palavalt ja nõudlikult. Ta andestab talle eksimused, kuid laidab pahede pärast, märkab tema rahvusliku iseloomu kogu omapära, kuid uurib tähelepanelikult ta sotsiaalset palet. Kirjanik nagu ütles: oma sünnimaaga olen alati koos nii rõõmus kui mures — isamaa õnn on ka minu õnn, isamaa õnnetus minu õnnetus. Arvan, et Paustovski loomingu, samuti nagu näiteks Dovženko või Janovski loomingu ukraina kirjanduses tõestab eriti ilmekalt, et patriotismitunne on niisama viljakas kui võitlus või jaatus. Nõukogude patriotismil peab olema sotsiaalne sisu: kodumaa-armastus ei või ega tohi kunagi kõrvaldada tõugata ülitähtsat klassitunnetust, proletarise internatsionalismi tunnet: ialgi ei kao meie hingest see, mida suur Tõština nimetas ühise pere tundeks.

Olen veendunud, et suure teadmusega, mõtleval, otsiv, mitmekülgsest haritud noor kirjanikepõlvkond loob teoseid, mis on meie ajastu väärilised. Selle aja väärilised, mil inimene on juba puudutanud teavõlvi, mil rahva teenistusse on rakendatud kõik maapõue rikkused, mil tehnika on teinud võimalikuks selle, millest inimesed alles hiljuti ainult muinasjuttudes ja müütides unistasid. Kirjandus näitab loova kangelas, maailma ümbertegija vaimset palet kogu tema kauniduses.

Usun, et tulevikukirjanduses on mu kodumaa Ukraina kirjandusel alati oma vääriline koht, et ta püsib kunstilisel tasemel, mille pärandasid meile Tarass Sevtšenko, Ivan Franko, Lesja Ukrainka, Pavlo Tõština.

MÕKOLA VINGRANOVSKI

PUUD

Kui te nagu rohelised võrkpallurid loobite õõsi üksteisele kuud üle oma peade, üle linnade ja üle maade, mõtlen ma, et olete hulluks läinud, ja olen rõõmus, et te pole inimesed.

Kui te võtate eineks mulda ja pilvi — varsti juba kakskümme aastasada —, mõtlen ma: mida te siis sõite, kui äkki algab vesinikusõda, ja mul hakkab kergem, sest et teie sellele ei mõtle.

Kui oma kodumaad ma nimetan puude õiekobaraks, sirutab ta mulle oma käed ja maise tuule rahutuse, sest kauneim asi maailmas on puud.

Mul juba siis, kui oli kevad veel ja lakas esimese heina lõhnad ja kõrvits õitses kartulite vahel, siis juba kohklik jumalagajätt mul rõhus põue nagu kivist kandam. Ma nägin juba murest haigeid silmi ja pisaratest märki kõrvu pleekind padjal ja kurbusesse vajund huulenurki... Ning juba kevadel ma mõtlesin, et leiad ennast lastes, askeldusis, ja unub kõik ja terveks saab ja soikub, sest aeg ja ruum ehk teevad oma töö... Ma eksisin... Kui palju aastaid juba su vari käib kui viirastus mu kannul ja kalli armastuse kuldseid sõnu ma ikka kuulen kõrvetatud suul...

Ukraina keelest HARALD RAJAMETS

Sõitsin autoga Baltikumist tagasi Kiievisse.

Dovskis oleksime pidanud pöörama Gomeli poole, kuid sõitsime mööda pikka iidsete puudega tänavat välja Bobruiski teele. Alles kõrge Dnepri sillal Rogatšev juures märkas juht eksitust. Tuli tagasi sõita.

Teel olles juhtub hullemaidki lugusid, aga mu laia jutuga autojuht läks korraga süngeks ja vajus rooliratta kohal ime-likult kummargile.

Tõsi küll, ta oli rooli taga istunud juba mitu aastakümnet ja tavatses kiidelda, et ei tunne mitte ainult kõiki Liidu auto- ja maanteid, vaid võib ka pool Euroopat kunnisilmi läbi sõita, ning seepärast oli tal raske leppida oma eksitusega, kuigi mina ei mõelnudki anda sellele suuremat tähendust: võib juhtuda igaihega, pole vaja nii südamesse võtta.

Seda juhti oli mulle Moskvas soovitatud.

Lamasin püksikute väel rohelisel äratit-sutud kušetil oma Moskva sõbra tühjas korteris, kui helises uksekell. Läksin paljajalu üle päikesest sooja parketi ust ava-ma. Laval seisis elatanud mees tumehallis ühkonnas, valge särk seljas, lips ees, kü-bar viisakalt vastu kõhtu surutud. Mehe hästi paljaksatud nägu, mida lõikasid peenikesed kortsud, naeratas lahkelt. Naeratasid hallid, märgatava vanainimesesi-naga silmad, naeratasid pruntis huuled, ning põsed ja ninagi naeratasid. Ma ei taibanud kohe, kes ta on. Ta ütles oma nime, ning me jõudsime ruttu kokkulepe-le.

Kaubategemine toimus mu sõbra kabi-netis. Mina istusin ikka selsamal rohelisel kušetil, mu partner ebamugavas puust tu-gitoolis, mis sarnanes roomava lapse ae-dikuga. Kõrgeid riuleid kabineti kahes seinas, toaivinapuud, mis ronis aknalaualt lakke, arutut hulka Peeter I portreid, biiste ja statuete — kõike seda Boriss Prokopjevitš Sizov (nõnda oli autojuht end esilnud) ei märganud nagu üldse. Ta vaatas mu paljaid sääri ja sissevaju-nud kõhtu ning naeratas andestavalt mit-te üksnes näoga, vaid kogu oma olemise-ga, nii loomuliku kui kunstlikuga, — ke-haga, pintsakuga, püksitega ja lipsuga.

Tundsin ennast tema naeratuse all na-gu tulisel pannil.

Hea, et kaubategemine ruttu lõppes, sest oma naeratusega Boriss Prokopjevitš ühekorraga andestas mulle ja ka mõistis mind hukka. Juulikuu, ümõne linnaõhk ja tühi korter ühest küljest küll õigustasid mu superannavõlmust, teisest küljest aga — ikkagi küllalt soliidses eas inime-ne, autoomanik, esimene tutvus, ja äkki kortsus ning väljaveninud kummiga pük-sikute väel... Kellega küll ei tule sohv-ripõlves kokku puutuda!

Ohkasin kergendatult, kui olime kõiges kokku leppinud ja Sizov minuga hüvasti jättis. Tõsi, koridoris ukse juures jõudis ta mulle otsekui möödaminnes, kuid ette-kavatsetult rääkida, et tal on tulnud ve-dada ministreid ja rahvakunstnikke ja koguni ühe Lõuna-Ameerika vabariigi saa-dikut.

Sizovi taga ust sulgedes tundsin ennast viimase armetuna. Veel ilalgi ei olnud mind nii avalikult hinnatud ja laidetud, ilalgi polnud ma iseenda silmis nii ma-dalale langenud. Kui olin lõunaleminikuks riitunud, tundsin end ikka veel paljana, ikka veel nägin, kui viisakalt Sizov hoi-äb mind vaatamast... Rahvakunstnikud ega Lõuna-Ameerika saadik muidugi ei lubaks endal kunagi kõnelda teise inime-sega nii lohakas olekus.

Hommikul ajasin lõua puhtaks nagu kohtamisele minnes, panin selga oma pa-riima ühikonna, nühhisin kingad kalevilapi-ga hoolsasti läikima, läksin, väike kohver käes, hoovi... ega tundnud Sizovi ära.

Ta käis ümber auto, pehmed spordisus-sid jalas, valge narts käes, silmitses tä-helepanelikult autokere helkivat poleeri, sihtis keskendunult mingit üksnes temale nähtavat tolmukübet, eemaldas selle ja raputas rahulolevalt oma nartsu. Mustat kalingurist püksid, kummid sääreots-tes, langesid laialt põidadele, olid põite-na puhts ja priksusid igal sammul val-justi. Eilse kübara asemel oli Sizovil peas pannkoogina lame tillukese sirmiga müts. Harvad juuksed oimudel ja kuklas paist-sid hõbehallid.

Sizov nägi mind, rapsas viimast korda nartsuga, ta suu hakkas põlastavalt kõve-rasse kiskuma, ent pooltel teel, otsekui ka-vatsust muutes, sättis end tavalisel viisil üleolevaks naeratuseks.

Jälle ei olnud ma oma autojuhile meele järgi. «Kes siis nüimoodi pika tee peale riidesse paneb?» lugesin ma Sizovi nae-ratusest. «Küll näed, mis su kallist üli-konnast paari päeva pärast järel on! Ja

mind vedasid alt... Kuhu ma nüüd sinu kõrval oma kalingurist pükstes kõlban?»

Sizov võttis mu kohvrikese, mõõtis seda pilguga ja kaalus käes: selge, et nii väi-keses kohvis ei võinud teist ühikonda ol-la. Ja tõesti ei olnudki seal midagi peale kahe särki, käterätti ja seebi.

Mul hakkas vähehaaval süda täis saa-ma, ning, nagu säärastel juhtudel ikka, mitte enda, vaid Sizovi peale. Ise seda soovimata, tundsin juba midagi vaenutaolist tema, ta magusa naeratuse ja kalin-gurpükste vastu. Ent muuta ei saanud enam midagi. Istusin autosse ja me sõit-sime õuest välja.

Baltikumi sõitsin ma ühegi eesmärgita. Kümnest vabast päevast, mis mul kasu-tada olid, ei oleks piisanud organiseeritud puhkuseks, ning ma otsustasin puhata autos, kuhugi ruttamata, teel peatudes seal, kus meeldib.

LEONID PERVOMAISKI

KOSTROMA

Olin valinud Baltikumi sellepärast, et aastat kümme tagasi oli mulle meeldinud sügisene Tallinn oma udude ja lõrtsiga, iidsete kitsaste tänavate ja hoonetega, ki-rikute ja tornidega, tagasihoidlike inimes-tega, kelle seltsis on tassi kohvi taga is-tudes meeldiv vaikida.

Ostsin tol ammusel korral Tallinnas väikeselt turult kiriku taga lilli. Lille-müüja klaasiga kastis põles petrooleumi-lamp, mis soojendas triiphoones kasva-nud astreid, valgeid, kohevaid, pikkade keerduvate, üsna krüsantheemide moodi õielededega. Sealsamas kõrval müütsid sõnaahtraid eestlased, valged killid musta-de kuubede peale tõmmatud, sealiha, ha-pukoort ja võid. Vankril lamas turske noormees, silmad suletud, jalg rippumas üle vanhriääre, ta ei liigutanud end, kül-ma uduvihma peenikesed pisarad langesid ta roosale näole. Ta oli üleni roosa: läbi õhukeste heledate juuste paistis roosa nahk, rinnal lamasid tal suured roosade küüntega käed, mida katsid roosad kar-vad.

Väike naine, must rätik üle silmade, sei-sis vankri juures ja silmitses poissi kan-natlikult, naise ümber oli poolringis must-tade rätidena naise ja väikeste kalevist mütside ning mustade pintsakutega mehi, need vaikisid samuti, hämmeldunud sel-lest, kuidas väikese naise punetat poeg ennast nõnda purju on joonud.

Märjal asfaldil kiriku juures kõndisid tähtsalt täissöönud tuvid, nad ei kartnud inimesi ning ainult lendasid laisalt ja raskelt sammude võrra eemale, kui mõni auto mööda sõitis, lompides vett pritsi-des.

Tahtsin kõige enam lihtsalt vaikida, vaadata teele ja vaikida, vaikida ja mõtel-da ja jälle teele vaadata, küsimata ja ar-vamata, kuhu see mind lõpuks viib.

Ent vaevalt olime Zatsatjevi pöiktäna-va bensiniijaamast välja sõitnud, kui mu sohver hakkas mind lobustama. Tal ei puudunud teatav seltskondlikkus, diplo-maatiline teenistus Lõuna-Ameerika saat-konnas ei olnud tal küllap mööda külli maha jooksnud. Ta pidas oma kohuseks vestlust ülal hoida ja leidis kergesti kõ-neainet.

Me polnud veel Klininigi jõudnud, kui olin juba tuttav Sizovi elulooga, õigemini

küül tema teenistuskäiguga: kus töötanud ja kui kaua, keda vedanud ja millise auto-ga. Pärit oli ta Kostromast ning oma kodulinnast kõneles tapva põlastusega:

«Mis seal rääkida, ega see Moskva ole... Mul polnud seal midagi peale ha-kata, oleksin ainult mingi viletsa loks peal elu nahka pannud!»

Kui märkisin, et Kostroma on ajalooli-ne linn, tundub juba kaheteistkümnendast sajandist, ja et huvitav oleks seda vaata-ma sõita, heitis ta mulle imestunud pilgu: «Ei tea mis teil seal vaadata on? Kiri-kuid on, jah, palju küll, aga kõik juba vanad, ei ole seal näha midagi.»

Olen harva kohanud inimesi, kelles ko-dupaiga meenutamine ei ärata häid tun-deid. Mu vastumeelsus Sizovi suhtes süve-nes, ma ei nimetanud teda mõttes enam teisiti kui Kostromaks, harjusin sellega nii ära, et kartsin äkki kogemata lausuda

seda hüüdnime valjusti, — milline mu au-tojuht ka oli, kahju oleks olnud solvata eakalt meest, auto- ja maanteede veterani ärateenitud pensionil.

Noogorodis lõunatasime mingis teema-jas. Seintel rippusid sääraseis paigus ta-valised koopiad tuntud maalidest. Loopi-des lusikaga suppi oma viisakasse suhu, kõõritas Kostroma pilte vaadata, aga lõu-nat süües ei olnud tal mahti, rääkima hakkas siis, kui juba linnast välja sõit-sime.

«Voh, ukrainlased on alles rahvas! Nä-gite seda pilti? Otsi nüüd veel naisugu-seid zaporoožlasi — tammed, raud, mitte inimesed! Ega nad ilmaaegu ripu igal pool, sõida kuhu tahes, teemajades ja juuksurites... Meil Kostromas on neid ka küll ja küll... Ta maalis neid vist oma kümme tuhat tükk!»

«Kes?» tundsin huvi, vestlust toetades. «Kunstnik muidugi,» vaatas Kostroma mulle otsa, suunurkades ironia.

«Kas teil nime ei ole meele?» «Eh, annaks jumal meelepidamist... Ahaa, tuli meelde! Repkin oli ta nimi... Jah, just, Repkin!»

Leningradis sõitsime Tšornaja Retškale. Tagasihoidliku obeliski ümber Puškini viimase duelli paigas kahisesid tolmunud lehtedega kõrged puud. Kõverike okstega pöösastes sädistasid linnud ja lapsed.

Pinkidel oli värv paiguti maha kooru-nud, need olid mustjasrohelised, nendel is-tusid lapsehoidjad, välgutades laisalt ku-dumisvardaid, ja pensionieas mehed, kra-bistades avatud ajalehti.

Linn oma suurte hoonete ja valjuhääl-sete tänavatega otsekui peatas hoo, aeg-lustas ägedat tempot selles vaikses nur-gakeses, mis oli nukker ja armas just oma argipäevasuse ja, ma ütleksin, korrasta-matuse tõttu.

Kostroma kõndis kalingurpükste priksudes ümber obeliski, vaatas üle pöösad, pingid, lapsehoidjad ja lapsed ning ütles, pettumusvarjund hääles:

«Aga büstid oleks ikka tulnud üles pan-na... Väga vaene on see värk!»

Luges siis huuli liigutades sosinal obe-liski kirja ja lisas hoopis kurvalt:

«Nii vähe ongi kirja... Eh, teid küll, inimesed!»

Lõi käega ja läks pöösaste taha asjale.

Tuli harjuda tema sententsidega, tuli leppida tema piiratuse ja pretensiooniga kõikteadmisele. Mina olin vait, Kostro-ma aga kõneles, kõneles, kõneles — ja mitte ainsatki sõna inimese moodi, vaid aina selle pretensiooniga, põlgusega kõige vastu, mis käis üle tema mõistuse.

Tallinnas Toompead nähes, ütles ta: «See on vist nende kreml? Muidugi, on-gi kreml... Ei saa meie omale ligigi!»

Jõlkudes oma sussidega, minu kannul Kadrioru lossi saale mööda, pomises ta sügavmõtteliselt läbi hammaste:

«Pildid on neil ka puha omad... Meie omi nad ei taha üles panna.»

Pöördus ümber ja läks muuseumist välja, tal ei olnud huvitat.

Nüüd Kostroma vaikis, ei pööranud millelegi tähelepanu, vaatas teele ja nagu ei näinudki seda.

Ta nagu oli tumenenud, peenikesed kortsud süvenenud, pased endisest roh-kem lohkus, suunurgad allapoole, mistõt-tu ironiline naeratus oli asendunud väsi-muse või koguni peidetud valuga.

Vahel hakkas ta hääletult huuli liigut-tama, nagu tahaks juttu alustada, aga ei sõanda, tundes endal lasuvat mingit süüd. Ilmselt oli too eksitus Dovskis va-lusalt puudutanud tema kutseuhkust, võib-olla aga järsku meenutanud, et ta on juba vana, et ta ei saa enam kaua rooli taga istuda, ratast keerata, iga päev näha uusi linnu ja uusi inimesi... Selg valutas, nä-gemine nõrgeneb, tähelepanuvõime kaha-neb, hea veel, kui saab pensionile lisa teenida mootorite remontimise või eraa-utode tehnilise hooldamisega.

«Ärge olge sellepärast nii õnnetu,» üt-lesin ma, talumata Kostroma tavatut vai-kimist, «juhtuda võib igaihega, ja meil pole ju kuhugi kiiret.»

«Ega ma siis sellepärast,» vastas Kost-roma kohe, nagu oleks ta mu sõnu ooda-nudki. «Ega ma sellepärast...»

Ta hääles oli esmakordselt kümne päe-ta jooksul inimlik noot.

Kostroma tõukas end roolist eemale, si-rutas õlgu ja ohkas. Arvasin, et ta räägib edasi, aga ta kummardus uuesti rooli poole ja oli vait, ta suunurgad vajusid veel-gi allapoole, väljendades väsimust ja pet-tumust.

Alles kusagil poolel teel Tšernigovi ja Kozeletsi vahel ajas ta jälle selja sirgu.

«Jah, nii see elu lähebki,» ütles Kostro-ma, vaadates otse enda ette teele. «Aga mis moodi sa elad, kas õigesti või valesti, ei tea ise ega ütle sulle seda keegi...»

Tema kõnes ei olnud enam midagi ene-sekindlusest, üliõueendunud otsustustest kõige puhul, mida ta teadis ja mida ei teadnud, ironiaast ja põlastusest, selles helisesid ainult kurbus ja hämmeldus ning veel ka imestus elu üle, vana in-mese imestus, kes on kaua elanud, aga võib-olla esimest korda iseenda üle mõt-lema hakanud.

«Võib-olla keegi ehk ütlebki,» vastasin ma talle.

Kostroma vaatas mulle umbusklikult otsa, uuris mu nägu ega märganud selles midagi, mis olnuks talle ohtlik või solvav.

«Kas te sõjas olite?» küsis ta, ei jäänud aga vastust ootama, sest see teda ei hu-vitanud, vaid jätkas: «Mul tuli terve sõ-da läbi teha... Autode peal. Sõjas peab autojuhil ka õnne olema, üks saadetakse eeslinile, suurtükipolku, mürske vedama või suurtükki tirima, aga mind saadeti «Vojentorgi». Kogu sõja vedasin leiba, konserve, vorsti ja heeringat... Sõjas on seda ka tarvis, ega mulle keegi seda pa-haks pannud. Rindele läksin Kostromast, naine jäi tütreaga maha, see oli just esime-se klassi lõpetanud. Me elasime naisega ma ei ütleks et halvasti, aga tüütu ja igav elu oli küll. Juhtus mulle säärane hall ja alandlik, eks tal aetud vist viimaneigi sarts välja, kui koduabiliseks oli... Mina teinekord rassin komandeeringutes, nä-dalate kaupa kodunt ära, tulen koju — no

LENINLIKU KOMMUNISTLIKU NOORSOOÜHINGU PREEMIAD

ÜLKNÜ Keskkomitee büroo, läbi vaa-danud komsomollikomiteede, kultuuriasu-tuste, loominguiliste liitude ja organisat-sioonide ettepanekud, otsustas Leninliku Kommunistliku Noorsooühingu 1972. aas-ta kirjandus-, kunsti-, ajakirjandus- ja arhitektuurialased preemiad anda:

1. Luuletaja Mihhail Svetlovile (postuumselt) — leninlikule komsomolile osutatud suurte teenete, kommunistlike noorte ja noorsoo kangelaslikust tööst ja lahingusangarusest teoste loomise eest.

2. Luuletaja Robert Roždest-venskile — meie noorest kaasaegsest — kodanikust, patrioodist, aktiivsest kom-munistliku ühikonna ehitajast — kirju-tatud värsside eest.

3. Helilooja Igor Lütšenokile — kodumaast, parteist, komsomolist loodud laulutsükli eest, nõukogude muusika noor-te hulgas aktiivse propageerimise eest.

4. Näitlejale ja filmirežissööri-le Niko-lai Gubenkole, filminäitleja Sui-

menkul Tšokmorovile — nõuko-gude inimese kuju andeka kunstilise ke-hastamise, noortes kodanikutunnet, me-hisust ja kodumaa-armastust kasvatavate filmide loomise eest.

5. Kunstnik Durdõ Bairamovile — nõukogude noorsoost maalisarja loomi-se eest.

6. NSV Liidu Riikliku Akadeemilise Balletiteatri solistidele, Vene NFSV tee-nelisele kunstnikule Natalja Bes-smertnovale, Vene NFSV rahva-kunstnikule Jekaterina Maksimo-vale, Vene NFSV teenelisele kunstniku-le Niina Sorokinalle — interpre-teerimismeisterlikkuse eest, suure panuse eest nõukogude koreograafia arengusse.

7. Saksa DV-s asuva Nõuko-gude väegrupi laulu- ja tant-suansamblile — väljapaistva esitus-kunsti eest, noorsoos kodumaa-armastuse ja internatsionalismi kasvatamise, nõuko-gude kunsti propageerimise eest.

8. Leningradi kutseharidus-koolide õpilaste kultuurihoone koreograafia rahvakollek-tiivile — suure esitusmeisterlikkuse ja noorte esteetilise kasvatamise eest.

9. Autorikollektiivi juhile, arhitekt Aleksandr Belokonile, arhitekti-dele Valeri Brainossile ja Alek-sei Konstantinovile, inseneridele Tatjana Vladimirovale ja Aleksandr Lurjele, kunstnikele Irina Vasnetsovale, Andrei Vasnetsoville ja Boriss Talber-gile — Velikije Luki linnas memoriaal-kompleksi. A. Matrossovi nim. muuseumi projekti koostamise eest, autorikollektiivi juhile arhitekt Vladimir Smirno-vile, arhitekt Georgi Golovtšen-kole, insener Olga Košelevale — Krasnodoni linnas asuva «Noore Kaardi-väe» muuseumikompleksi projekti koosta-mise eest.

ütteks ta või ühe sõnagi! Uskus mind nagu pappi, aga ega meid, sohureid, väga uskuda või, täna siin, homme seal, just kui meremees. Mina talle paha mees ei olnud, kõik oli meil just nagu kenasti, palga andsin ikka tema, kätte, noh, kui vahel mõne otsa eest tuli kümme kõrvalt, see jäi muidugi mulle. Läksin sõtta ja mul oli kahju, et kuidas ta seal Zojaga kahekesi hakkama saab, teate ise, kuidas see on...»

Kostroma jäi vait, niheles istmel, mille-gipärast kohendas kalingurpükste põlve-kohti. Käed lebasid tal loitult roolirattal, ta süüvis iseendasse, ma nägin, et tal ei olnud kerge ennast minu ees avada, ta ei olnud, nagu ma nüüd mõistsin, nende seast, kes on valmis igäihe ees oma hinge avama.

See, et ta vastu panna ei suutnud ja ennast nagu peopesal minu ees lahti laotas, ei olnud samuti juhuslik: tal ei olnud oma mõtteid ega oma elu kellegagi jagada.

«Vojentorgis» kohtasin üht naist, ta oli Moskvast, töötas meil ohvitseride sööklas. Tuli, mitte naisterahvas, keel nagu habemenuga, näost valge, suu värvitud, seong ja kõik muu, kas või kindralile paras... Ei tea, mis ta minus leidis, muudkui Boriss Prokopjevitš ja Boriss Prokopjevitš, aga varsti juba Borenka, no ja muidugi välivoodi valmis... Oleks siis et niisama naljaviluks, aga ei, kohe nii kõitis enda külge nagu tubli trossiga. Sõda lõppes, demobiliseerusin koos temaga Moskvasse.»

Tšernigovi klinker surises kummide all, silme ees laotus ühetooniline maastik, teisi autosid tuli vastu ja kihutas meist ette — kõik see mind enam ei huvitanud.

Mitte niivõrd see, mida Kostroma jutustas — selles polnud seni midagi ebaharilikku —, kuivõrd tema jutustuse varjamatu valu sundis mind ta sõnu kuulama. Kui ta vait jäi, ootasin lähematult tema otamatu pihitumise jätku, tajudes juba, et ta ei või nõnda piinelda üksnes sellepärast, et on naise maha jäänud ja teisega elama hakanud, — seda oleks Kostromast olnud raske eeldada.

«Sõda lõppes ära ja ma demobiliseerusin koos Serafimaga Moskvasse» jutustas autojuht edasi. «Kostromasse kirjutasin, et ära sina mind oota, olen oma elusaatus leidnud, Zojale hakkas saatma... Ja teate, mis ta mulle vastas, mu esimene naine?»

Küllap too ammune vastus Kostromast oli Boriss Prokopjevitši väga hämmastanud, veel nüüdki helises ta hääles imes-tus:

«Tee nii, kuidas sul parem on, minu ja Zoja pärast ära muretse. Oleme sõjaaja hinges piisunud, saame nüüdki hakkama, kaks kätt on mul olemas...» Vaat mis ta mulle kirjutas, mu esimene naine ikka, Maria Petrovna.»

Kostroma vangutas pead, otsekui raputas sellest välja ammuse kirja sõnad, mis hämmastasid teda eluajaks, ja hakkas jälle rääkima, vaadates punasele, sinise varjundiga kuusemustrilisele klinkerkivisillutisele:

«Serafima hakkas toiduainetekaupluse juhatajaks, mina sain oma linis hea palga peale, nii me elasimegi. Käisime kinno, tellisime «Ogonjoki», Serafima tahtis mind õpetada ristsõnu lahendamaks, aga mis nüüd mina, temal tehnikum lõpetatud, mis mina tema kõrval? Elasime... Korraga tuleb Kostromast kiri: Zoja läheb tublile poisile mehele, see on ise sidetehnik, isa on tal erupolkovnik. Ma ei tahtnud uskudagi: alles see oli, kui sõda lõppes, aga näe, Zoja juba täisnime. Aastad lähevad, meie peale nad ei vaata, ja pole minulgi aega neid lugeda. Tahtsin pulma sõita, aga Serafima ei lasknud. Ütles, et saada parem selle raha eest kingitus, ei tea, mis sul seal vaadata on. Ma siis ei käinudki. Aasta pärast jälle kiri: Zoja on mulle lapselapse sünnitanud. Ikkaagi rõõmuasi, ehk ma küll nendega koos ei ela... Zoja mees lasks ennast Sahhalinile värvata. Oelnud, et Kostromas ei olevat temal perspektiivi, aga seal on peaga inimesi tarvis. Läkski siis Sahhalinile oma töö peale, Zoja jäi pojaga ema juurde. Aasta otsa ei tulnud mehelt sõnagi, kirjadele ka ei vastanud. Zoja võttis lapse kaasa ja sõitis Sahhalinile. Seda sain ma pärast teada, Maria Petrovna!... Aga ma räägin parem kõik järgemööda.»

Sõitsime parajasti läbi Kozeleksi, tahtsin kiriku juures peatuse teha — kuulsat Rastrelli ehitatud kellatorni oli tellinguis, seda hakati restaureerima —, kuid ma kartsin, et pärast peatust Kostroma enam edasi ei räägi. Seepärast ma peatada ei lasknudki, vaatasin ainult üle öla kirikut ja kellatorni ning hakkasin uuesti kuulama.

«Ükskord pühapäeval sõime õhtu eel parajasti Gorki-nimelisse kultuuri- ja puhkeparki minema, et istume tiigi kaldal restoranis, joomes kumbki pudeli õlut. — kui heliseb uksekell. Telegramm: «Sõitke Južno-Sahhalinskisse lapselast hooldusele võtma. Oblasti kohus.» Murran pead, et

mis kohus. Kas tõesti on Zoja kohtu alla antud? Aga kus ta mees siis on, kui mina pean lapselapse hooldusele võtma? Restorani me ei läinud, ei hoolinud ma enam tiigist ega õllest. Õõ läbi ei maga, kõnelen valjusti iseendaga ja Serafima, sellal on küll ükskord terav keel nagu nuga, on nüüd vait, ei lausu sõnagi. Suitsetasin sel ööl kaks pakki «Belomori» ära. Serafima läks hommikul silmi pesema, tuli tagasi ja istus minu juurde, täitsa näost ära langenud. Ütles, et mis sa arvad, peab ikka söitma... Küllap aimus talle ütles, et minu asjad on pahasti.»

Maanteel meie ees sõitsid kaks autot teineteisele vastu. Järsku peatusid mõlemad, kabiinid kohakuti, sulgedes meie tee; juhust pistis pea aknast välja ja hakkasid kätega vehkides midagi omavahel seletama. Kostroma pidurdas ja vandus neid vihaseks, nad arvasin, et selle sõnavahetuse pärast teiste autojuhtidega.

«Panime rahad kokku, võtsin pileti lennuki peale» jutustas Kostroma edasi, nagu poleks midagi juhtunud. «Jõuan kohale ja kuulen, et sel ajal kui Zoja oli lapsega ema juures, hakanud Zoja mees elama ühe naisega. See oli temast kümme aastat vanem, töötas raamatupidajana kalatehases, aga kui Zoja lapsega sinna sõitis, siis läks neil lahti... Too naine pani Zoja mehele just nagu noa kõri peale, et kas mina või tema, see on Zoja. Küllap Zoja oli ka kangust täis, ema moodi ta niisugustes asjades küll ei olnud. Kas see nende vahel kaua niimoodi oli, ma ei tea, aga ühel ööl lõi mees Zoja voodis kirvega surnuks ja läks ise müütsasse...»

Kostroma nuuksatas ja vangutas rahulolematult pead: nultu oli hilja ning sobimatugi sellisele inimesele nagu tema. Kui sa ei saa selle üle naerda, mis sinuga on juhtunud, kui sa ei tunne oma üleolekut elust, kui elu on sind nii valusasti löönud, et sa midagi parata ei saa, — siis vaiki.

«Mehele anti viisteist aastat, tollele raamatupidajale kümme. Võtsin tütrepoja — ja kuhu mul teda viia oli? Serafima juurde? Ei sõitnudki ma Moskvasse, viisin lapse otse Kostromasse. Maria Petrovna, mu esimesel naisel, oli juba kõik teada, ta oli vait ja kannatas, aga ma nägin, et ta ei jäts kannatada... Olime elanud nagu vöörad, ta polnud mulle kunagi kirjutanudki, nüüd vaatasin Mariat, ta oli juba üsna vana, nagu polekski viieksümne kolmeline, vaid seiseksümmed täis. Elab vaeselt, riides kehvalt, seisab minu ees, ei lausu sõnagi, ainult pisarad veerevad üle palete, ja palged on kortse nagu vangusid täis, justkui oleks neid adraga künatud... Ja ma mõtlesin: näed nüüd, meie kallid väimees võttis ja tappis Zoja kirvega ära, aga kas mina ei tapnud sind, kas ei lõiganud sul ilma noata kõri läbi? Ise mõtlen nõnda, aga öelda pelgan... Ütlen välja — ja hüvasti, Moskva, ei juhi ma siis enam saadiku autot, ei käi Serafimaga tiigi kaldal restoranis... Jätsin lapse Mariat, ütlesin, et hakkas raha saatma, ja sõitsin tagasi Serafima juurde. Nii ma siis elangi, aga kuidas ma elan ja kuidas tuleb elada — ei tea...»

Mida ma võisin talle öelda, Mu kõrval istus murest muljutud inimene. Kuhu olid kadunud kõik Kostroma vigurid? Temalt oli nagu koorik maha tulnud, oli nagu laiali puhutud kogu tema iroonia ja enesekindlus, need olid talle vöörad ja tarbetud, alles jäänud oli ainult oma, mitte kelleltki laenatud valu.

Mõtlesin siis, et olen kümme päeva istunud Sizovi kõrval, õöbinud temaga ühes numbritoas ja sõonud ühes lauas, aga kui poleks juhtunud seda eksitust Gomeli teelahkmeaga, poleks ma teada saanudki, kellega olen istunud, kellega õöbinud ja koos leiba pruukinud. Ta oleks jäänudki minu mällu kui upsakas Kostroma, peagi aga ununenud, mälust hakihtunud nagu paljud teisedki inimesed, kellest olen mööda käinud, püüdmata neid tunda õppida või mõista.

Mis siis, kui igäihel neist on olnud oma lugu, olgu ehk küll mitte nii hirmus kui Kostromal, ent samuti tulvil oma valu, mis on jäänud mulle vööraks ja teadmata, või ka rõõmu, millest mina pole osa saanud,

Kiievis ostsin Kostromale lennukipileti ning tema, nii nagu ta oli oma kalingurist pükstes ja sussides, lendas Moskvasse.

Ukraina keelest HARALD RAJAMETS

ESTICA

■ Ukraina ajakirjandus pööras suurt tähelepanu eesti kirjanduse päevadele Kiievis ja Kiievi oblastis. Kiievi õhtuleht avaldas 23. oktoobri numbris intervjuu Kiievi kirjanike organisatsioonide juhatuse esimehe J. Zbavatskiga eelseisvate eesti kirjanduse päevade kohta. Samas on avaldatud D. Vaarandi, M. Raua, R. Parve ja V. Beekmani luulet ning L. Prometi miniatuur. Sama ajalehe 25. oktoobri number andis informatsiooni eesti kirjanduse päevade kulgemisest Kiievis.

VAHING SUNNIB ENNAST LUGEMA

Mida ma oskaksin lausuda «Kaemuse» kohta Riia või Vilniuse või ükskõik millist muud keelt trükkivas kirjastuses, kui oleksin eesti nüüdiskirjanduse soovitaja-referent?

Ütleksin, et see on autori esimesi raamatuid. Praegusel ajal tuntakse esimeste raamatute vastu üleliiduliselt suurt ja minu meelest isegi ebavertet huvi. Noorsoo probleemistik üldse või? Tjah.

Ütleksin, et raamat on mahuldasa tagasihoidlik. Seegi tunnistatakse meie aja nähtuseks, kuid nüüd juba hakatakse pärima, millist temaatikat jutukogu pakub ja kas see on ka küllalt avar.

Siin jääksingi kohe kimpu. Soovituste soliiduse tagab harjumuspärase võimalus rääkida alguses temaatika avarusest ja sügavast sotsiaalsest lahkamisest, millele lisandub mõni sõna kunstitehnika kohta. Avarust pole «Kaemuses» isegi selle jaoks, kes tikutulega otsib. Sügavuti minekut tunnetame küll, aga see minnek poleks nagu ette võetud sotsiaalse tähendusega küsimuste lahkamiseks.

Nurksulud. Ülaltoodud read panin kirja oma maamajas Karepal 18. oktoobril kell 5.30. Olen siin varemgi sel kellaajal jope õlgadele võtnud ja ilma vaatama tatsanud, kuid alati kohe teki alla tagasi pugenud. Seekord jäin üles hea tuju tõttu. Esiteks, mu kuuekuuline paigamehe elu siin alles algab! Teiseks, piitadeni kõdunenud kõogiakna asendamine uuega tõi lõpuks ometi ka kõiki toatemperatuuri. Ümiseses viisi sõnadele «Lapsed, tupp, tali tuleb», segasin lusikataie mett jahtunud teevette, toppisin piibu täis ja hakkasin tegema seda, mida plaani järgi pidin alustama alles pärast hommikueinet, seega umbes kella kümne ajal. Endel Nirgilt laenatud paigamehe motiivike ei sattunud siia juhuslikult. Selles varahommikus heameeles tahtsin ka arvustajana inimeseks jääda, teda kui töötavat olendit ekshibiteerida selle sõna vanarooma tähenduses. Ja miks ei võikski vahel ka arvustaja oma töö käiku kirjeldada, et lugejale teatada, millises meeleolus ta oma hinnanguid jagab? Siis oleks hõlpsam hindaja hinnanguid hinnata. Nurksulud kinni.

Esimest korda äratas Vaino Vahing tähelepanu palaga «Etüüd», mis ilmus «Loomingus» ja vihastas oma sisuga (-tusega) nii mõndagi asjatundjat. Pisut populaarsust lisati tillukese käraga, mis puhkes siis, kui «Loomingus» Raamatukogu oli avaldanud jutustuse «Lugu».

«Etüüdi» võime kogust uuesti lugeda, «Lugu» puudub. Nii vähestest poognatest koosnevas raamatus ei saanud väljajätmine mahulisel kaalutlusel muidugi arvesse tulla. Autori valikukindluse kanname siin kõhklusteta aktiivasse. Samasse valiku valdkonda peaks kuuluma ka koguteose pealkirjastamine lühijutu järgi, mis pole raamatu lagi mitte üksnes virtuoosse tehnikaga, vaid ka programmi selgusega. Siit vaatab vastu protestihimuline ja -võimeline Vahing, kes enamasti seda loomingulist taku kas varjab või ei näi seda evivatki. Sest mis on näiteks «Etüüd»? Just see, mida märgib pealkiri — etüüd. Tehniliseks ülesandeks viia napisõnalisus absoluudi lähedale. Võetud ülesanne lahendati. Juhtum Taevaskoja kuluorohusel kaldal on esitatud väga väikese arvu sõnadega. Samal ajal aga ahendavad valitud tegelased oma kompleksidega loo sotsiaalse tähenduse miinimumi lähedale. Või teine etüüd pealkirjaga «Raport». Tehniline ülesanne, kui ma õigesti aru saan, oleks siin veelgi keerulisem: anda tavalisele ajalehefölketonile teemal — klaastarar ei taheta mõnedes kauplustes vastu võtta — ilukirjanduslik töötlus. Ka siin ei paigutata kandetala üle tähendusriikka sotsiaalse sild-ava. Võetud kirjandustehniline ülesanne aga lahendatakse oskuslikult. Falsetiga

VAINO VAHING. KAEMUS. Jutukogu. Kirjastus «Eesti Raamat». Tallinn 1972, 124 lk.

mehe ja tema piinlik-õnnetu naise kollisiooni on kirjanduses kuni romaanideni harrastatud. Siin leiame sel teemal jälle etüüdi («Isale») ja sealjuures hästi leidliku lahendusega. Näib, et Vahing oleks nagu neis alguse ja lõputa lugude hoovuses leidnud midagi kindlamat ning selle kirjandusliku võtte peenel viisil laimatuks vormiks välja arendanud.

Perioodikas aeg-ajalt ilmunud juttude põhjal ei tekkinud Vahingust nii tugevat muljet nagu raamatu järgi, mis torkab silma kui stiilitervik (välja arvatud mingile muule vormiotsingule lõivu maksnud «Kättemaks»).

Vahing sunnib ennast lugema.

Nurksulud. Selle rea juurde jõudsin alles enne lõunat ja jäin mõtlema. Kui tõs-taks õige mõtte pealkirjana esile? Kas ei saa äkki liiga karjuv pealkiri? Või vastupidi, mis iseäralikkus selles siis ikka on, et autor ennast lugema sunnib? Selleks ta kirjutabki. Aga leitud lausest oli raske loobuda, sest selle tagapõhjaks on ammu-ne vestlus Vladimir Alümäega viiuldajate konkursi teemal. Mulle näis müstilisena žürii töö niisugusel konkursil, kuhu iga maa saadab oma tehnilised tipud, kus kohtuvad võrdsed. Alümäe meelest polnud selles asjas mingit müstikat. Sain siis teada, et viiuldajal peab tehnika olema täiuslikult käes hiljemalt kaheksateistkümn-aastaselt. Mis selle tehnikaga tehakse, see ongi kogu küsimus. Ühe kuulad ära, teine sunnib kuulama. Lihtne tõde, mis oma lihtsuse tõttu ei tule iga kord nagu meelde. Mitte alati ei sunni autor lugema, tihti tuleb ennast ise sundida selle neetud kursorisolemise asjus. Nurksulud kinni.

Ja ometi seisab mingil määral Vahingu paradoksi ees. Lugema sunnivad vormi valdamine, meisterlikkus. «Meisterlikkus ei tule ilma vajaduseta.» Seda lauset kasutab autori tegelane eelviimases vapustavas loos, tragikoomilises «Laenatud lõõdis». Meisterlikkuse vajaduse all oleme harjunud mõistma sotsiaalseid tõukejõude. Siin hinnatavate juttude põhirõhk aga langeb vaimse tasakaalutuse kujutamisele, millele tüüpilisuse mõõdupuuga juurde minna ei oska. Seega autor, lahendanud küll «kuidas?» küsimuse, jätkas nagu kõrvale «milleks?» probleemistiku. Vaimuhäirete vormidesse tungitakse sügavuti sisse, vaevalt meie kirjanduses niisugust sisse-lõiget sellesse valdkonda on suudetudki teha. Meil tuleb väga lähedalt tutvuda seisunditega, mida Puškin kartis rohkem kui surma. Rahvanaljandite ja anekdoodikeste üks ammendamatu lähteid saab siin järsku tõsise ilukirjandusliku käsitluse peamiseks objektiks. Autoril oleks nagu vajadus teaduslikku uurimistööd täienda-da kunstivahendite appivõtuga, et rahu saada ning... lugejat rahutuks teha, mõtlema panna. Mille üle? Kas või selle üle, et vaimuhäired ühiskonnas on keeruliseks probleemiks kujunemas(-nud)? Vähe küll autori kohta, kes sunnib ennast lugema.

Just niisuguse jutuga esineksin teist keelt trükkivas kirjastuses, ja kui kirjastaja juhtuks elav, siis kõidaksid teda need ülestunnistused vahest isegi rohkem kui libe kokkuvõtte juurdeluuletatud sotsiaalsete väärtustega. Meie kirjanduse pildi mitmekesistamise mõttes võiks üks Vahing olla. Aga rohkem nagu ei tahaks. Siis läheks tüütavaks ja küllap ka naeru-väärseks, sest vaadeldud raamat koosneb ainult näiliselt lihtsatest juttudest. Järele-tegija jääks kinni materjali vähesest tund-mise taha. Siit kasvab otsekui iseendast ka küsimus autorile: mis edasi? Kas ei peaks siiski avardama elu kujutamise ringi?

VILLEM GROSS

tänaseist mõõtmeist. Kirjutise autor on poola ajakirjanik Alina Rebane. Samas on toodud ka R. Ritsingu foto.

■ Ajaleht «Berliner Zeitung» (nr. 299, 28. okt. 1972) avaldas dr. Ralf Schröderi retsensiooni «Graninist Vetemaani», milles ta vaatleb NSV Liidu moodsustamise 50. aastapäeva puhul kirjastuse «Volk und Welt» väljaandel ilmunud Nõukogude rahvaste kirjanike jutustusekogu. Koos vene, moldaavia, ukraina, dargiini ja kasahhi kirjanike teostega on koosmikus avaldatud Enn Vetemaa lühiromaan «Väike reek-viem suupilliile».

«Eriti suure vastutustundega peame suhtuma eesti nõukogude filmikunsti saatusele ja täie parteilise printsiipidega läbi arutama NLKP Keskkomitee otsuse «Nõukogude kinematograafia edasiarendamise abinõudest»,» rõhutas ettekandja, peatudes üksikasjaliselt parteilises dokumendis käsitletud küsimustel ja filmiasjanduse ideelis-kunstilise taseme parandamiseks kavandatud abinõudel. Märkides, et NSVL Kinematografistide Liidu juhatuse pleenum tunnistab üksmeelselt partei Keskkomitee otsuse tähtsust ja õigeaegsust filmielu paljude pakiliste probleemide lahendamisel, avaldas ettekandja lootust: meie vabariigi kineastide organisatsiooni pleenumil analüüsitakse põhjalikult senist tegevust, et «välja tuua puudused, mis ilmnevad meie töös, kitsaskohad, mis segavad Nõukogude Eesti filmikunstnikel luua kommunismi ehitamise ajastu väärilisi ekraaniteoseid». Partei Keskkomitee otsuse ja kineastide üleliidulise pleenumi mõttevahetuse valguses tõi ettekandja tulipunkti nüüdisaja tähtsamate protsesside kunstilise peegeldamise eesti filmis.

N. Danilovitš tões, et «Tallinnfilmis» on loodud viimase kümne aasta vältel 30 mängufilmi, millest vahetult kaasaja probleemidele on pühendatud umbes kolmandik («Jäljed», «Tütarlaps mustas», «Kirjad Sõgedate külast», «Mis juhtus Andres Lapeteusega?», «Viini postmark», «Keskpäevane praam», «Tuulevaikus», «Valge laev» jmt.). Eesti telefilmis on tänapäev esindatud teostega «Mehed ei nuta» ja «Noor pensionär». Kolme aasta lõikes on praegusaeg «Tallinnfilmi» repertuaari jõudnud ekraaniteostes «Valge laev», «Tuulevaikus» ja «Varastati Vana Toomas» 1970. aastal, tänapäev valmivas «Maaletulekus» ja alustatavas «Tavatus loos», 1971. aastal aga ei loodud nüüdisajast ühtki filmi. Ettekandja hindas nõrkadeks «Kirjad Sõgedate külast» ja «Varastati Vana Toomas», positiivseteks aga režissööride otsingul leida oma teema tänapäevast ja pürgimine nüüdisprobleemidesse K. Kiisa, V. Käsperi ja K. Komissarovi loomingus. Märkinud, et kahjuks ei saa sääraast huvi tänapäeva teema vastu täheldada teiste režissööride puhul, leidis sm. Danilovitš: muidugi ei garanteeri teose meieaegne tegevus üksi selle sügavust tähtsamate nüüdisprotsesside kunstilisel peegeldamisel. Partei Keskkomitee otsuse valguses tuleb nentida ka päevaprobleemina ise loomju terviklikkuse, inimliku võlu, loova aktiivsusega kõitva kangelase kujutamise vajalikkust, sest «meie tänapäevateemalistes, ka kordaläinud filmides ei näe me esiplaanil kommunismi aktiivselt ehitavat tööinimest või tootmisjuhti, vaid enamasti neid, kes pidurdavad elu, on sellest maha jäänud või ei leia õiget teed».

Ettekandja pidas eesti filmiloomingu keskpärasuse üheks põhjuseks, mida tuleb tõsiselt arutada, aktiivse kangelase puudumist ja arvas, et «Viimse reliikvia» (Eesti NSV-s 763 000 vaatajat, kogu NSV Liidus — 45 miljonit) ja «Kevade» (Eesti NSV-s 593 000 vaatajat) erakordne menu rajaneb mitte žanri kergusel või kirjandusliku aluse populaarsusel, vaid peaaes-

likult sellel, et neis filmides «tegutsevad terviklike karakteritega, tahtekindlad, inimliku võlu, inimlike ideaalidega inimesed». Ideaalid ei puudu ka meie aja inimestel, «pigem tuleb öelda, et küllap pole tarvilikul määral ideaale mõnedel kinematografistidel, kes loovad filme».

Ettekandes püüti leida põhjusi, mis on takistanud eesti filmikunstil välja kujundada oma huvitavat ja jõulist palet, ning märgiti: «Sirbi ja Vasara» küsitluses on «tõele kõige lähemal Jüri Järvet oma vastuses, kui ta seab NLKP Keskkomitee otsuses komplekselt ülestõstatud küsimuste reas esikohale režissöörirolli».

Kõneldes režissööride kaadri nappusest, teatralase ettevalmistusega A. Kruusemendi ja K. Komissarovi edukast filmidebüüdist, sellest, et praegu õpib Moskvas filmirežiid kolm noort, ja pidades pakiliseks ülesandeks lavastajate kaadri laiendamist, samuti olemasolevate jõudude loominguist aktiviseerimist ja nende intensiivsemat tööhoiut, rõhutas N. Danilovitš meie režii ideelis-kunstilise kontseptsiooni tugevdamise vajadust: «Oma suur idee on see, mis kõigepealt teeb režissööri huvitavaks, omanäoliseks, väärtuslikuks. Ei aita aktiivset asetamine formaalsetele võetele ja väljendusvahenditele, sümbolikaale, mida käiakse laenamas ka välismaa filmidest.» Sellest aspektist kritiseeris ta V. Karasjovi telefilmi «Lindpriid».

Režiiüksimuse lahendamisel on suur kaal lavastajate individuaalsusel, nende kunstnikuisiksusel ja meisterlikkusest. Stsenaariumiasjanduse paranemist ja edenemist on võimatu loota režissööride ja stsenaaristide loomingulise koostööta, mille korraldamine lasub toimetustel ja toimetajatel. Meie režissööridel puuduvad tihtilugu oma teema, loominguline perspektiiv, see suur teema, mis vastaks partei Keskkomitee otsuses tähistatud ülesannetele, seetõttu pidas ettekandja eriti oluliseks režissööridepoolse inertsuse, juhuslikkuse ja ebamäärasuse vältimiseks vabariigi stuudiote toimetuskolleegiumide töö aktiviseerimist repertuaaripoliitika suunamisel, et vältida ühekülsust ja keskpärasust, kujundada arvukas ja võimekas stsenaaristide kaader, juhtida stsenaariste ja režissööre tänapäeva kõige olulisemate teemade juurde.

«Tallinnfilmile» on viimase kümne aasta jooksul kirjutatud stsenaariume üle 40 autori, kellest 25 on Kirjanike Liidu liikmed. 30 mängufilmi on tehtud nende kaastööga. Analüüsides õnnestumisi ja ebaõnnestumisi kirjanduse ekraniseerimisel, rõhutas ta: «Kogu küsimus seisab selles, et režissöör leiaks kirjandusteosele oma loominguilise ekvivalendi filmikunstis... Ja mis meil peaks selle vastu olema, et eesti nõukogude film pole mitte kümnekordistunud, vaid isegi sajakordistunud Tammisaare, Lutsu, Smuuli, Hindi, Kuusbergi ja teiste heade teoste tiraaži, kandnud need rahvuslikele piiridele välja internatsionaalse areenile.» Edasi arvestas N. Danilovitš filmide «Libahunt», «Kirjad Sõgedate külast», «Metskapten», «Gladiiator» ja «Tuuline rand» ideelist kõlajõudu, õnnestumistena märkides «Kevade», «Põrgupõhja uue Vanapaganat», «Lapeteuse» ja mõnevõrra «Inimesed sõdurisinelis» filminguid.

Perspektiivplaneerimise tähtsusele osutades (praegu on koostamisel filmitootmisplaan kuni 1977. aastani), rääkis esineja nüüdisaja töölisi- ja maaelu teemade, meie revolutsioonilise mineviku ja Suure Isamaasõja kunstilise peegel-

EESTI KINEMATOGRAFISTIDE LIIDU NLKP KESKKOMITEE OTSUSE VALGUSES

damise aktuaalsusest eesti filmiloomingus: «Praegu on jutt sellest, et luua plaanid hoopis kindlama ideelise suunaga, planeerida mitte ainult neid soove ja vajalikke teemasid, vaid garanteerida nende teemade lahendamine konkreetse režissööri, konkreetse stsenaaristi abil.» Ja edasi:

«Tallinnfilmi» perspektiivplaanis hakavad kujunema mõningad positiivsed suunad. Stsenaariumide võistlus andis teose Viktor Kingissepast. Ka režissööridest tunnevad selle teema vastu huvi A. Kruusement ja K. Komissarov. Koostöös DEFA-ga saab teoks film Eduard Sõrmusest, mille meepoolne režissöör on K. Kiisk. Jaan Kross ja Veljo Käsper loovad filmi Viuhelmine Klementist. Alma Vaarmani raamat «Vennad Kreuksid» on andnud impulsi Mati Undile pöörduda 20. aastate revolutsioonilise liikumise poole. Paul Kuusbergi romaani «Südasuvel» aine ootab kontseptsioonikindla režissööri kätt. Senisest konkreetsem huvi revolutsiooni ajaloo vastu on kahtlemata terehtunud suund plaanis. Hoopis halvem on loogu tänapäevaga. Tõsi küll, Heino Kiik on lubanud riikliku tellimusest stsenaariumi tänapäeva kolhoosielust. Raimond Kauver kirjutab juba ammu stsenaariumi põlevkivitööstuse elust. Kuid seda on vähe, et vääriliselt kajastada tänapäeva. Meie esmane ülesanne on kaasaegsete filmide loomine.»

NLKP Keskkomitee otsuses märgitud puudused ja püstitatud ülesanded kehtivad täiel määral ka eesti multiplikatsiooniga ja dokumentalistika kohta, kuigi neil aladel on tunnustust teeninud rohkem. Dokumentalistide loomingus on valitsenud pidev tähelepanu nüüdiselu ja revolutsioonilise mineviku teemade vastu. (Ettekandja märkis õnnestunud teostena «Villa Therese Skupien», «Partei liige», «Villu», «Esimesed viisnurgad», «Lõhestatud taevast», «Juhan Smuul», «Tammisaare», «Kogu õo on sõda», «Okasmüürlased», «Kindlus meres», «Jääriik»). Ometi tuleb multiplikaatoril rohkem süveneda lastefilmide kasvatuslikku missiooni, teravdada (eriti joonisfilmides) ideelist mõtet ja selle dramaturgilist kujundamist. Kahjuks jääb siiski ka meie dokumentalistikas vajaka nüüdisaja tähtsate probleemide publitsistlikust mõtestamisest.

«Üheks suuremaks puudujäägiks ongi tööinimese kujutamine «liha ja vaimuga», nii nagu ta meie kõigile väärtusi loob tehases või põllul, nii nagu ta tunnetab maailma endas ja nõukogude elu enda ümber. Ta kas jääb meie filmides ei midagi otsustavaks ega mõtleavaks pisimehanismiks või siis tekstiga vahuleldõddud puuslikuks, kellele on kõik inimlik võõras», ütles sm. Danilovitš. «Võtnud eesmärgiks elujatava lähenduse, lähevad meie dokumentalistid mõningatki juhtudel teise äärmusse, mille tagajärjeks on pretensioonitult, omapoolse suhtumiseta, fikseerivad filmid. Sellest tulenevalt on publitsistlikud, eluküsimusi lahavad teosed ülevaatefilmidega võrreldes vähemuses.» Kriitika osaliseks said ettekandes viimase aja tsüklilistustest «Eldorado», «Savikülast tsemendilinnaks», «Kolmat põlve sepp», «Kevadine naeratus», «100 aastat hiljem». N. Danilovitš rõhutas, et tuleb tugevdada dokumentalistide kontakte eluga, tõsta tsükliliste toimetajate osa loomingu ideelisel suunamisel, aegsasti valmistada ette stsenaariume jm. Ringvaate «Nõukogude Eesti» taseme tõstmiseks on vaja autoreisoperaatoreis kasvata publiktsisti haaret ja väljenduslaadi. Paneb mõtlema, et nii mõnedki tellimusfilmid (näit. «Tammisaare») ületavad plaanilised dokumentaalfilmid ideelis-kunstilise lahenduse poolest.

Ettekandja peatus pikemalt ka vabariigi filmitootmise materiaal-tehnilise baasi mahajäävusel aja nõuetest ja avaldas lootust, et partei Keskkomitee otsus aitab kõrvaldada kõik puudused.

NLKP Keskkomitee otsuses on rõhutatud Kinematografistide Liidu suuri ülesandeid loomingulise kaadri ja tema vastutustunde kasvatamisel, filmikunsti põhiküsimuste arutamisel. Nende ülesannete täitmisest Eesti Kinoliidus kõneles ettekandja üksikasjaliselt. Eesmärgi täidavad filmide arutelud, informatsioonilised filmivaatused, üleliidulised erialaseminarid jm. Tuleks virgutada stsenaariumide arutamist loomingulistes sektiioonides (aasta vältel analüüsiti vaid üht nukufilmistenaariumi), on oluline korraldada ka stuudiote perspektiivplaanide arutamist loomingulise aktiivi osavõtul (see on esmakordselt kavas tänapäev novembrikuus) jm. On tugevnenud liidu sidemed «Tallinnfilmi» ja «Eesti Telefilmi» tegevusega. Liit on hoolt kandnud ka liikmeskonna ideelise kasvatamise eest, korraldanud eritritusi kogemuste vahetamiseks vabasvabariikide kineastidega jm. Ühiskondliku aktiivsuse tõstmine on aga endiselt tulipunkts. Tõsist parandamist vajab filmikriitika.

Ettekandja leidis, et «meie filmikriitika, mis ilmub trükituna, ja see kriitika, mida tehakse rohkem aruteludel Kinematografistide Liidus, kunstinõukogudes, kollektiividel valmisfilmide, filmimaterjalide ja stsenaariumide läbivaatamise puhul, ei vasta sageli aja nõuetele. Selles kriitikas on tihtilugu rohkem subjektiivset tigeemist või ülistamist kui objektiivset professionaalset analüüsi filmikunstile esitavate ideeliste ja kunstiliste nõuete seisukohalt». Professionaalse analüüsi taset on vaja kõrgendada, päevakorrale tõsta meie filmikunstiprobleeme üldistavad uurimused — rõhutades seda filmikriitika arengutähtsena, pidas ettekandja oluliseks kasvata liidu töös «loomingulist kollektiivi parteilise, põhimõttelise kriitika ja enesekriitika vaimus».

«Peame NLKP Keskkomitee otsuse muutma meie tegevusprogrammiks, tegema tõsiselt järelduisi senisest tööst ja olema partei väärilisteks abilisteks nõukogude inimeste kasvatamisel kommunistlike ideede vaimus», ütles N. Danilovitš ettekannet lõpetades.

SÕNAVÕTTUDEST

N. Danilovitš ettekandes käsitletud eesti nõukogude kinematograafia arenguküsimuste kohta NLKP Keskkomitee otsuse valguses võttis pleenumil sõna üheksa kineasti. Mõttevahetus keskendus peaaesjalikult tänapäeva teema mõistmise, filmitootmise materiaal-tehnilise baasi ja kriitika osa ümber loomeprotsessi kujundamisel, puudutades ühtlasi mängufilmi, dokumentalistika ja multiplikatsiooni mõningaid arenemissuundi, filmitootmisprotsessi planeerimist, kaadri ettevalmistamist, kutsemeisterlikkuse tõstmist jm.

Ukraina Teatriühingu korraldusel peeti hiljaegu Odessas vabariiklik teatrikriitiku seminar osavõtjatega mitmest paigast ja külalistega väljastpoolt. Kõneaineks olid kaasaegsed teatriprobleemid, mida käsitleti seoses vaadatud etendustega. Seminaril oli aga ka laiem ning üldistavam haare — näha teatriarengut vastastikuste suhete ning saamiste-andmistega taustal. Nii mahtus üritus NSV Liidu viiekümneenda aastapäevaga seotud kokkutulekute hulka. Ja sellise üldsuunitlusega ettevõtmine mõeldud oligi. Sinine, külm ja sügisene Must meri, järsk ning inimtühi rand vees loksuvate meduuside ja kaugele-laevasi-luettidega silmapiiril andis Tšernomorkale (seminar toimus Ukraina Teatriühingu

siinses puhkekodus) erilise vaikse järele-mõtleliste paiga võlu.

Teeme kõigepealt kokkuvõtteid meie teatri suhetest sealsetega. Kui arvestada eesti näidendite lavastusi väljaspool meie vabariiki üle neljasaja ulatuvaks (ainult kutseliste teatritega piirduks), siis Ukrainas on avanenud eesriie eesti tükide esi-

laste huvi eesti dramaturgia kahe tipnändi vastu: «Pisuhända» on lavastatud rohkem kui kümme korda, «Libahunt» on nähtud kolmes lavastuses. Toremaks näiteks rahvaste loomingulistest sidemetest on Vinnitsa M. Sadovski nim. Muusika- ja Draamateatri esitatud «Libahunt» (1962). Lavastaja Ukraina NSV rahva-

tavam oli lavastus, mis mõjus ühelt poolt koduselt Kitzbergi-lähedasena, teiselt poolt aga hästi ukrainalikuna. Vinnitsa Muusika- ja Draamateater sai ühtlasi hakkama sellega, milleni meie oma teater pole jõudnud: nende lavastuses etendus «Libahunt» Moskvas Kremli teatris.

Milline on olnud eesti näidendite kaal ukraina teatri loomingus, sellele saavad vastata kõige asjalikumalt ukraina teatri-teadlased ise. Kuid seminari mõttevahetust oli südantkosutav kuulda, et meie «Pisuhända» tuntakse ja hinnatakse ukrainlaste hulgas hästikirjutatud komöödiana ja et noorte teatriinimeste seas leidub neid, kes teevad plaane seda Ukrainas veel kord lavastada. Piibelehest ja Vestmannist räägitakse nagu headest tuttavatest. Donetskist seminarile sõitnud kriitikud lisasid aga omalt poolt, et Zdanovini. Vene Draamateatris tuli äsja lavale veel üks «Kadunud poeg».

Eesti näidendi suhteliselt rohkele mängitavusele (mõistagi meie aspektist lähtudes) vastab meie teatri küllaltki sagedane pöördumine ukraina autorite poole. Ukrainas nõukogude lavateoseid on esitatud Eestis üldse üle neljakümne korra, seal-

UKRAINLASTEL KÜLAS

etendusteks rohkem kui viiekümnel korral. See tähendab, et Vene NFSV järel on Ukrainas meie algupärane draamakirjandus kõige rohkem esitamisel leidnud. Siin on huvitunud A. Jakobsonist («Šaakalid», «Kaitseingel Nebraskast», «Õo ja päeva piiril»), E. Rannetist («Kadunud poeg», «Kriminaaltango»), J. Smuulist («Lea») ja teistest nüüdisautoritest. Tähelepanuväärselt intensiivne on olnud ukrain-

kunstnik F. Vereštšagin koos kunstnik M. Bilöki ja helilooja A. Radšenkoga käisid Eestis tutvumas meie rahvamuusika ja -pärimusega, veetsid tunde Tartu Etnograafiamuuseumis, kuulasid Eesti Raadio heli-arhiivis rahvaviise ja -laule. Lavastusse kutsuti tantsu seadma Helmi Tohvelman. Sääraste ettevalmistuse järgi oleks võinud eeldada (või karta!), et sünnib meie teatri eeskujud jälgendav tõlgendus. Seda ülla-

JUHATUSE PLEENUMILT

Põhjaliku sõnavõtuga esines «Tallinn-filmi» direktori asetäitja T. Tomson, analüüsis üksikasjaliselt stuudio tootmisnäitajaid ja tõestades nüüdisaja nõuetele vastava tehnilise baasi rajamise hädavajalikkust.

Kõneleja märkis, et «Tallinnfilmi» tänavune toodang on 1965. aastaga võrreldes suurenenud 41,3%, ulatudes nüüd 7–8 täispikkusega tingimisi aastast. Kehtivate normide järgi peaks stuudio olema 1300 m² paviiljonipinda juba praegu plaanitud filmitöö normaalseks valmistamiseks, kuid tegelikult on kineastide kasutuses vaid 250 m² filmitööks kohandatud ruum, stuudio tööruumid ei vasta ammu nõuetele ja asuvad kuues eri paigas Tallinnas ning isegi väljaspool. NSV Liidu Kinokomitee planeerib, arvestades meie vabariigi rahvamajanduse ja kultuuri edusamme, täie õigusega eesti filmitoodangu kasvu. Tehnilise baasi rajamine selleks nõuab suuri kapitalmahutusi, kuid peaks saama esmajärguliseks küsimuseks, mis tuleb lahendada partei Keskkomitee otsuse valguses. Eesti kineastide entusiasm on leidnud tähelepanu üleilmailises ajakirjanduses: «Tallinnfilmi» teenete hulka arvatakse laekraanifilmitöö tootmise alustamine esimeste hulgas NSV Liidus, kogu maailmas esimese panoraammängufilmi «Ohtlikud kurvid» loomine, nuku- ja joonisfilmide viljelemine, ja seda kõike Nõukogude Liidus kõige mahajäänuma tootmisbaasiga stuudios.

Kinematograafia tänane arengutase nõuab vajalikku baasi uue tehnika ja tehnoloogia rakendamiseks, värvi- ja helilaboratooriumi ehitamist, normaalseid töö- ja loometingimusi. Seda enam et eesti film on kinnitanud oma õigust sellele «Kevade» ja «Viimse reliikvia» vaatamisrekordidega meie vabariigis, viimase menuga ka vennasvabariikides ja 50 välisriigis, nagu kõneleja märkis. Seades selle vastukaluks meie filmikunsti elujõus kahtlejale, sõnas ta: «Paistab, et kahtlejad arvamus on kujundanud meie filmikriitikut ühekülgselt, äge kriitika ajakirjanduse ja televisiooni vahendusel just mängufilmide kohta puht kunstiloomingu aspektist. Selle kõrval on unarusse jäänud vaataja aspekt, filmi lõppresulfaat. Vaataja marksisistlik-leninlik maailmavaate kõlbelist toekspidamiste kujundamiseks täidab «Tallinnfilmi» ideelis-kunstilise kasvatuselise tegevuse ülesannet. Tõsi küll, selle põhiülesande täitmisele on rohkem vilja kandnud kroonika- ja dokumentaalfilmid, mis oma korda aga üsna harva haarduvad meie kriitikutega orbiidile. Tahaksin rõhutada neid teoseid, milles leidsid kajastumist töömeeste elu ja revolutsioonilised traditsioonid: «Meile tuli Hannes», «Eesti NSV», «Juhan Smuul», «Enderby valge maa», «Vilja Theresy Skupi», «Partei liige», «Vilja», «Heeringaõõ», «Täiskäik edasi», «Puhkus», «Esimene vahetus», «Kogu õõ käib sõda», «Uus aeg», «100 aastat hiljem», «Maa saadab» jt. Meie filmiloojaid ise on alati olnud äärmiselt enesekriitilised ja väga enesekriitilise hinnangu andnud oma töödele ning tegemistele... Eesti sotsialistlik filmikunst on leidnud endale nõukogude vennasrahvaste ekraanikunstide hulgas võrdse koha ja seda kinnitab ka meie filmide käekäik üleilmailises ulatuses.»

T. Tomson leidis, et vabariigi kinematograafia arendamise huvides on kogu filmitootmise kontsentreerimine ühte, ühisesse keskusse kasulik nii majanduslikult kui ka loomejõudude konsolideerimise aspektist. T. Tomsoni seisukohti filmitootmise tehnilise baasi küsimuse lahendamise hädavajalikkusest toetasid oma sõnavõttudes režissöör V. Käsper, J. Müür, V. Naumov (Moskva). Viimane tõdes, et «filmikunsti kvaliteet ja loometingimused

ei ole mitte kaudses, vaid vahetus sõltuvuses».

Dokumentalistika loomingulisi nüüdisprobleeme vaagis oma sõnavõtt «Tallinnfilmi» toimetaja J. Ruus, kes toetas põhietekandja seisukohti ja analüüsis küsimust, miks paljud viimasel ajal loodud dokumentaalteosed ei ole võitlevad, publitsistlikud. Ü. Tambeki «Kevadises naeratuses» jääb kavatsetud värvilahendus pealiskaudseks ja ebajärjekindlaks, peategelase karakter avamata, tagajärjeks on etüüdlikkus, koguni tühjus. Muret teeb kõneleja arvates see, et tänavu on teisedki režissöörid loonud oma nõrgimad filmid. R. Kasesalu tehtud portree Võru teeninduskombinaadi noorest töolisest pole midagi rohkemat kui registreeriv ülevaade, üksik-episoodid ei seo publitsistlik mõte. S. Skolnikovi «Saviküllast tsemendilinnaks» on pildiliselt monotoonne, hall nagu tsemenditool. V. Andersoni «Algus» jääb vaatajale ähmaseks ja montaažiga rõhutatud taotlused konstrueerituks. A. Söödi «Maa saadab» ei saavuta samuti vajalikku üldistust. Muidugi on nende teoste tase erinev, kuid autorite loomingut tasandil on need nõrgimad. Kuigi selle põhjustele on raske ühist nimetajat leida, pidas kõneleja seda üldiselt rahustav-registreeriva suhtumise tagajärjeks. Dramaturgia oma olemuses eeldab teravdamist, kuid meie kaldu me materjali siluma. J. Ruus polemiseeris ettekandjaga «Eldorado» hinnangu suhtes ja leidis, et Ü. Tambeki see teos äratas mõtteid: inimese töö eeldab raskuste ületamist, loovat suhtumist. «Eldorado» kunstilisest kaalukusest kõneles pleenumil ka J. Müür.

J. Ruus tõdes: «Ma olen täiesti nõus, kui öeldakse, et meie kaasaegsete elu ja töö on palju eredamad ja väljendusrikkamad, kui see peegeldub paraku meie filmides. Võimalik, et viimase aja ebaõnnestumiste põhjused peituvad meie filmide aruteludes ja analüüsides, õigemini neile eelnenud teoste väheses analüüsis, väheses kriitikas ja võimalik, et ka liiga väheses enesekriitikas. Raske on muidugi asjalikku arutelu korraldada õhkkonnas, kus kriitiline märkus võetakse sageli vastu isikliku solvamisena... Toimetajatöö kohta tahaksin öelda: mulle tundub, et stuudios on kõik ametis tänasega, peaaegu keegi ei mõtle homsele; eile mõtlesime eilesele, ülele — ülelele, ja võimalik, et niisugune peost suhu elamine on surunud oma märgi teostele, miljest kõnelesin. Tõsi, meie toimetust on selle aasta jooksul jõudnud koostada neli eri eesmärki, eri žanrite kohta käivat perspektiivplaani, kuni 1978. aastani välja. Kõik oleks kena, kuid need kipuvad jääma paberiks, sest sel alusel puudub võimalus tegutsemiseks, et sõlmida autoritega lepinguid ja alustada tööd... Stsenariume hakkame aga ette valmistama viimasel hetkel, tormilooksuga autorile. Nii juhtubki, et plaan jääb tegelikkuses järjepidevusest ilma». Kõneleja pidas tähtsaks valmistada ette stsenariumide reserv, tagada vaikuvõimalus, sest andekad filmipublitsistid ei kasva teatavasti üleöö. Publitsistika taseme tõstmist pidas ta kõige olulisemaks ülesandeks dokumentalistikaks: «Selleks et kasvata teisi, peame kasvutama iseenest, leidma uusi andekaid jõe ka dokumentalistikasse — pidevalt, järjekindlalt. Kõneleja osutas sellele, et praktikaks on veel juurdunud tava kiita filme, mis altavald plaani täita, kuid kahjuks ei jõua vennasrahvaste saavutuste tasemele. NLKP Keskkomitee otsuse konkretiseerimine loomepraktikaks eeldab nõudlikkuse

kasvu, nõuab dokumentalistidelt seksu-mist ellu publitsistivõimega.

Eesti filmikunsti kaasaegsuse, loomepotentsiaali, kriteeriumide ja kriitika probleeme käsitlesid mitmed sõnavõtjad. Kriitik T. Elmanovi, rõhutades filmiteadusliku uurimustöö alustamise hädavajalikkust meie vabariigis, tarviliku kaadri ja vastava keskuse loomist, nentis, et filmikultuuri üldisel süvendamisel on tagasiside ekraaniloomingu praktikasse. Suurt kahju teeb meie praegune teoreetiline nõrkus sel alal. «Tallinnfilmi» toimetuskolleegiumi liige G. Skulski leidis, et kriitika lugupidamatus meie ekraaniloomingu vastu suurendab filmitöö hädasid, sest on kujunenud stereotüüpne eelarvamus eesti filmide kui keskpärase tasemega teoste kohta. Oleliidulistes väljaannetes hinnatakse «Tallinnfilmi» linastusi kõrgemalt kui oma vabariigis, väitis kõneleja ja leidis, et just nn. keskmised talendid loovad kunsti. Selles mõttes polemiseeris G. Skulski ka põhiettekandjaga, väites, et arvamus, otsekui oleks «Gladiatori» isiklik teema taandanud revolutsiooniteema, on oma olemuselt väär ja nüüd mehaaniliselt üle kantud ka «Tuulisele rannale», nõnda nagu põhjusest tembeldatakse «Tallinnfilmi» teosed ühenäolisteks. Erinevad ja väga huvitavad on, kui tõsiselt võrrelda näiteks G. Kromonovi ja K. Kiisa teosed. «Tuuline rand» ei ole keskpärane, vaid ülikõrge teos. Kriitika peab tähelepanelikult jälgima kineastide loome- teed ja rõhu asetama küsimusele, kuidas peaks selle või teise looja individuaalsus arenema. Esineja arvas, et nüüdisaeg jõuab filmi siis, kui režissöör ja stsenarist leiavad koostööd huvitava teema. Ta rõhutas: meie filmidramaturgia viljelemisele on vaja kaasa haarata rohkem ka andekaid ajakirjanikke ja järjekindlalt laiendada stsenaristide kaadrit, tuua uusi jõude tingimata ka sellele alale. Edasiminek huvides tuleb jahu saada stereotüüpsest suhtumisest filmiasjandusse kui mingisse kolmanda järgu kunstiliigisse, kriitikas harjumuspäraseks saanud keskpärase sildist meie ekraanitöödele. G. Skulski mõtteid toetas V. Käsper:

«Kui seda stereotüüpset suhtumist eesti filmikunstis võrrelda läbi mitme eelmise aasta, siis ilmnevad peadpöörivad edusammud: veel 7–8 aastat tagasi tituleeriti kõiki «Tallinnfilmi» teoseid halbadeks, aga nüüd kõiki juba keskpäraseks. Ilmselt on ikka suur vähe halva ja keskpärase vahel. Jutt sellest, et keskpärasus on parem kui halb, on muidugi sõnamäng. Aga kui pöörduda natuke statistika poole, siis ei ole paha nimetada arve: ajavahemikul 1965–1970 (välja arvatud «Kevade» ja «Viimse reliikvia») on tõusnud meie oma vabariigis «Tallinnfilmi» teoste vaatajate arv 6,4-ilt 14,2%-ni. Ilma tippfilmideta! V. Käsper teki ettepanekuid kineastide nn. keskmise tüüpi kvalifikatsiooni tõstmiseks, filmiteaduse arendamiseks ühiskondliku probleemilaboratooriumi loomise teel, ringvaate «Nõukogude Eesti» spetsialiseerimiseks (kõik kvartalid luua näiteks kunsti- ja spordialaseid temaatilisi numbreid), näitlejate kaadri kasvutamiseks filmi ja televisiooni tarvis jm.

J. Müür vaidles oma sõnavõttu mõningate ettekandes toodud hinnangute vastu ja polemiseeris nendega, kes kaasaegseks

peavad vaid tänapäevast ajalisel toimuvat tegevusega filme. Oraatori arvates on aga siiski olulisim kriteerium mõtte ja kinematograafilise väljenduslaadi kaasaegsus. Tähtsaks arengutähiseks pidas ta selles mõttes «Viimset reliikviat», mis ei ole odav kassafilm, kerglane mõõga ja mantli žanri esindaja, vaid tänapäevane teos, sest ta käsitleb meie aja probleeme neile, kes oskavad sellest aru saada, ja neile, kes seda veel ei mõista, on ta lihtsalt huvitav linastus: «ühtki teost ei tee tänapäevaseks see, millal tegevus toimub, vaid temasse kätkevad mõte. Sellest peab juhinduma ka kriitika.» E. Tuganov kõneles, et meie filmikunsti arengu huvides tuleks rohkem tähelepanu osutada selle kunstiligi enese seaduspärasustele ja tingimustele, loobuda tarbetutest võrdlustest meie teatri loominguteadega. Ta nentis, et nüüdisaja teemade käsitlemiseks multiplikatsioon tuleb leida uusi mooduseid, jagu saada ühekülgsusest dramaturgiast. NSVL Kinematograafide Liidu juhatuse esindaja režissöör V. Naumov rõhutas, et partei Keskkomitee otsus on mitmealgeline, tähtis on selle loov intonatsioon ja elava huvituse atmosfäär. Otsus seab kineastide ette ülesande mitte formaalselt tänapäevafilmitöö loomise, vaid kaasaja arenguprotsesside kunstilise peegeldamise. Eluliselt tähtis pole ekraaniloomingus mitte teose tegevusaeg, vaid kaasaegne problemaatika. Otsuse vaimule on vastunäidustatud linastuste amnesteerimine teema tähtsusega, loomeprotsessis peab tulemusrikkaks saama kunstniku individuaalsuse arenemine kooskõlas ühiskondliku vajadusega. Kineasti loomingut õige suunamine on sellepärast terve filmikunsti arengu eeldus. Kõneleja avaldas arvamust, et tihtilugu kuritarvitatakse nn. keskmise taseme tõstmise loosungit, sest filmi kui kunsti progressi kujundavad jõud on ikkagi kõigepealt looja individuaalsus ja anne. Sellepärast peame filmielus keskendama tähelepanu kunstnikule kui isiksusele, tema maailmatunnetusele ja meisterlikkusele, majakaks mitte mingi «keskmise» nivoo, vaid siiski «tippude» kõrgus ja ainulaadsus.

Liidu juhatuse esimene sekretär K. Kiisk ütles oma sõnavõttus: «Ettekanne oli raske eksam, pannes tõdemata seda, mida sm. Danilovi õigesti esile tõi. Mõtlen neid küsimusi, mis hõlmasid kolmveerandit ettekandest: tõepoolest on režiiprobleemidele meie kõige sügavam ja tähtsam.» Edasi hoiatas kõneleja probleemide lihtsustamise ja ühekülgsuse järeltule, tarbetute võrdluste ähmasuse eest ja leidis, et filmiloomingute konsolideerimiseks on vaja tähelepanelikult analüüsida meie kineastide võimalusi, reserve, tingimusi. Ta pidas suureks veaks, et meie režissöörid ei ole hoolt kandnud oma ridade täiendamise eest. «Ei maksa isenda jõudu kuldada õnnestumiste ülistamisele, nutta, kui tehakse kriitiliselt märkusi ja tött öeldakse,» arvas kõneleja. ««Tallinnfilmi» pihla on võib-olla küll liialt kriitikanooli lennutatud, kuid me oleme ka ise väga hellad. Peale selle püüame mõningaid oma professionaalseid ja moraalseid puudusi korvata ülespuhutud fraasidega. Küsimus on selles, et teinekord kaotame reaalsusetaju.» Sõnavõtu lõpus rõhutas K. Kiisk: «Kasutage oma peres kõigepealt luua selgust, siis võime ka teistelt nõuda ja siis hakkavad teisedki meist lugu pidama.»

Pleenum võttis vastu otsuse meie kinematograafia materiaal-tehnilise baasi kindlustamise abinõude hädavajalikkuse ja loomingulise tegevuse aktiveerimise kohta NLKP Keskkomitee otsuse valguses.

juures ligi kümnelt eri kirjanikult. Neist kõige kaalukamalt on esindatud A. Korneitšuk, kelle näidendeist on siinsele publikule tuntud «Platon Kretšet» (14 lavastust!), «Ukraina steppeid», «Eskadri hukk», «Tiivad», «Miks tähed naeratavad», «Makar Dubrava» ja «Päeviku lehekülgi». Samuti korduvalt on lavastatud V. Minko («Nimesid nimetamata»), J. Galani («Kuldse kotka all»), «Armastus aovalgel»), V. Sobko, N. Zarudnoi, M. Birjukovi, A. Kolomietsi jt. teoseid. Ukraina klassikast on eesti vaatatajale tuttavad L. Ukrainka («Metsalaul»), I. Franko («Varastatud õnn»), N. Kropivnitski («Jäime omadega vahele»), G. Kvitko (Ovsjanenko) jt. näidendid. Rakvere Teatri esituses lisandus hiljajagu kahele varasemale «Varastatud õnnele» veel kolmas.

Odessa teatri mängukava — neid on siin üle kahe korra nii suure linna peale nagu Tallinn kuus: Ooperi- ja Balletiteater, Oktoobrirevolutsiooni-nim. Draamateater, Vene Draamateater, Noorsooteater, Muusikalise Komöödia Teater ja Nukuteater — pakub sõnalavastustest mitmeidki tutvavaid teoseid. I. Drutse «Meie nooruse linnud», A. Makajonoki «Tribunal», O.

Iosseliani «Kuni käru pole kummuli», N. Dumbadze «Ära muretse, emal» tutvustavad teiste vennasrahvaste teatri kõneainet. Kui lisada sõnavõtjate arvamus mõnda lavastusest kõige kordaläinud, A. Tolstoi «Tsaar Fjodor Joannoviš» Vene Draamateatris, siis veel kaks Taganka teatri populaarseks mängitud dramatiseringut — B. Vassiljevi «Aga koidikud on siin vaikselt» ja J. Stavinski «Tipp-tund», samuti Oktoobrirevolutsiooni-nim. Draamateatri repertuaaris püsiv N. Kuliši «97», ukraina kangelaslikele kommunaaridele pühendatud draama, siis sellega võiks iseloomustada sõnalavastusteatri repertuaari põhiosa.

Sõnavõttudes peatuti kõige sagedamini I. Drutse uuel näidendil. Ukrainlastele — L. Ukrainka nim. Draamateatril Kievis — kuulub au olla selle esiklavastajad. Kõidavad teose poeetilisus ja mõtteline lõim. Inimene ja loodus, inimene ja leib, inimene ja inimene, inimene ja inimlikkus. Tehnilise progressi ajastul on tarvis eriti hoida traditsiooni, vältida elu (ja kunsti!) standardiseerimist. Neid mõtteid rõhutati korduvalt.

Pooltosinat etendust ei luba teha otsus-

tusi Odessa teatrielu kohta, kuid saadud muljed panevad siiski nõustuma kohalike kriitiliste sõnavõttudega lavastajatöö suhtes. Teatrimure on siin kõige suurem ja seda öeldi ka otse välja. Seminarist osavõtnud Oktoobrirevolutsiooni-nim. Draamateatri peanäitejuht V. Pahhomov, aastailt ja staažilt noor, esines temperamentselt ja entusiastlikult ohjeldamatusena. Talle meeldivad noorte kriitikutega otsekohesed, teravusi vältimata mõtteavaldused. Ta leiab, et pole hea, kui kriitikut muutuvad aastatega teatrit liialt mõista ning sellest järelduvalt ka õigustada püüdvaks. Avameelsuses, nooruslikus kompromissituses on tihti rohkem tõe (ja ka teatritele rohkem abi!) kui selle ja teise olukorra arvestamises. Energilisel ja oma teatrisse kiindunud V. Pahhomovil on palju huvitavaid mõtteid ning ettevõtmiskavatsusi (muu hulgas ka kavatsus lavastada dokumentaalne triloogia oma maa silmapaistvatest isiksustest), kuid küllap veelgi rohkem raskusi, sest nähtud etendused olid publiku poolest hõredad. Ka Oktoobrirevolutsiooni-nim. Draamateatri «Sorotšini aastalaat» ei suuda täissaali anda.

Odessa teatripublikut iseloomustatakse

operetihuvilisena. Muusikalise Komöödia Teatriga kõrvuti asuvas Vene Draamateatris võib aga märgata ka tõlgitsuslikku lähedust sellele žanrile. Üksmeelselt pahan-dati seminaril O. Iosseliani «Kuni käru pole kummuli» lavastuses ilmnevat muusikalimõjude pärast. Esitus läks laulude ja tantsudega, kuusujures näidendi tõsine mõte ja mõlemad peaosalisel Agabo ja Kessaria (Ukraina NSV rahvakunstnike P. Mihailovi ja L. Bugova tõlgitsuse) kadusid nende kirju ja operetliku lastepe-re varju. Teatri ja tema vaataja probleem on Ukrainas ilmselt olemas.

Vabariigi kriitikuid ja eriti nooremat põlvkonda asjalikule jutuaajamisele koon-dav Tšernomorka seminar polnud Ukraina Teatriühingule esmakordne. Paar aastat varem oli korraldatud samasugune kogu vabariigi kriitikuid hõlmav kokkutulek Sevastopolis. Meeldiv, et seminar, mille eestvedajaks oli kunstiteaduste doktor M. Iossipenko, arenes asjalikus töömeelolus, nii et igaühel jätkus midagi kaasa võtta. Ka küsimuse: kas ei maksaks meilgi midagi taolist katsetada? Eriti oleks see vajalik teatrikriitika noorenemise huvides.

KARIN KASK

15. ja 16. novembril on Eesti NSV Olem-
nõukogu istungite saalis Toompeal Eesti
NSV Kunstnike Liidu XV kongress. Liidu
juhatuse töö aruande esitab juhatuse esi-
mees I. Torn. Revisjonikomisjoni aruande
teeb selle esimees A. Kaasik. Kongressil
valitakse Eesti NSV Kunstnike Liidu uus ju-
hatus ja revisjonikomisjon.
Esimesel päeval algab kongress kl. 11.

MÖTTEJUPPE KUNSTIKRIITIKAST JA GRAAFIKAKUNSTIST

JÜRI HAIN

Kunstnikud ootavad kriitikuil kunsti-
teoste erapooletut hindamist, nad näevad
kriitiku iseloomu kunstiloomingu lahter-
dajat ja kroonikut.

Kunstihuvilised arvavad, et kriitiku
peaülesandeks on olla vahendaja kunstni-
ku ja publiku vahel. Neid huvitab esma-
joones kunstiteoste analüüs.

Kunstikriitikud tahavad olla loovad
isiksused, mitte ainult teiste loomingu-
protsessi jälgijad ja kirjeldajad. Seetõttu
peavad nad olulisimaks oma tegevust
kunst arengu aktiivsel kujundamisel.

Vastuseis kriitiku selletaoliste püüd-
lustele tekib kõige sagedamini juhul, kui
kriitik pühendab vähem ruumi sellele, mis
on, kirjutab aga enam sellest, mis olla
võiks, olema peaks.

Võtame hüpoteetilise näite: eesti maali-
kunst koosneb ainult hiilgavalt, meisterlikult
maalitud natüürmortidest. Kas krii-
tik võib sel puhul olla rahulolematu?
Kunstnike arvates võib-olla mitte — nad
on oma töö ju hästi teinud. Rahvuskunsti
arengut ja kunstitarbijate huve silmas pi-
dades peaks kriitik ilmselt säärest ühe-
külgset taunima.

Jätkem siis talle see õigus ka reaalse-
tes, olgugi võrratult keerulisemates olu-
kordades.

Meie arvustajad tunnevad meie
kunstnikke — nende annet, võimeid ning
püüdlusi küllaltki hästi. Sedalaadi asja-
tundlikkus on hädavajalik, selle kasuta-
mine kriitika loomulik. Suuremate üld-
distuste tegemiseks tuleks aga arvustajail
püüda vahel kaugeneda sellest nii kodu-
sest loomingulisest «kõõgipoolest».

Kriitik, nagu igr kunstitarbija, võib sat-
tuda vaimustusse kunstniku tegevusest.
Niisugusel korral võib ta imestuse ja koh-
kumisega märgata (halvemal juhul mär-
kayad imestuse ja nõrdimusega aga luge-
jad), et kasutab kunstniku loomingu ise-
loomustamiseks kõlavaid epiteete, mis on
küll õiged, kuid mida võib samasuguse
eduga pruukida ka paljude teiste, väga
erinevate kunstnike puhul. Ülivaimusta-
tud kriitik annab vähe teada asja olemu-
sest.

Arvustus pöörab erilist tähelepanu
noortele, püüdes mitte ainult äratada vaa-
tajate huvi nende vastu, vaid ohutada ka
noori andekaid kunstnikke aktiivsele loo-
metegevusele. Kriitik, kes näeb ja oskab
õigesti hinnata noore kunstniku loomingu-
lise arengu võimalusi, peaks suutma kaa-
sa aidata tema kunstnikupalge kiiremale
ja täielikumale väljakujunemisele.

Kümmekond aastat tagasi ilmus artik-
kel pealkirjaga «Olev Subbi äratav huvi»,
mis oli noore maalikunstniku esimene
laiem tutvustus. Praegu teavad Olev Sub-
bi loomingut kõik vabariigi kunstihuvili-
sed, teda tuntakse ja hinnatakse väljas-
pool Eestitki. Ent kui palju on neid, kes
määletavad mainitud artiklit ja selle auto-
ri nime?

Kirjanduskriitikuil on nende töös eelis,
et vajaduse korral saavad nad toetada
oma arutlusi mõne tuntud kirjamehe tsi-
taadiga. Ka kõige kuulsamad kunstikriiti-
kud ja -teadlased on laiemale kunstihuvi-
liste ringile (ning ka enamikule kunstni-
kest) peaaegu tundmatud. See-eest on
kunstiarvustajail võimalus lugejaid voo-
raste nimede ja toimetajaid hanejalgade-
ga mitte ärritada ning esitada korüfee-
de mõtted rahulikult enda omadena...

Stagnatsioon on kunsti surm. Seepärast
tõstab kriitika esile iga muudatuse, hin-
dab tavaliselt kõrgelt väiksemaidki
uuendusi. Vahel aga kiputakse unustama,

KUNSTIKROONIKA

31. oktoobril viis Eesti NSV Riiklik
Kunstimuseum Hiiumaale mitu kunsti-
näitust. Kärklas Hiiumaa TSN Täitevkomitee
saalis eksponeeritakse Leili Muuga
maale, samas kultuurimajas, hiljem Em-

läheneb kunstnike kongress

TARBEEKUNSTIST

LEO ROHLIN,

Kunstnike Liidu tarbekunstisektsi-
ooni esimees

Tarbekunstnike pere on viimastel
aastatel järjest kasvanud. Kunstnike
Liitu kuulub nüüd ligi 160 tarbe-
kunstnikku. Sinna juurde veel noored,
kes pole liidu liikmed, kuid võtavad osa
näitustest ja sektsiooni tööst. Sellepärast
leidsime, et oleks otstarbekohane jaota-
da sektsioon erialasektoriteks; keraa-
mika koos klaasiga, metall, tekstiil,
nahkehistöö ühes intarsiaga. Igaühel
neist sektoreist on lahendada omad
spetsiifilised, kitsamalt erialasse puutu-
vad küsimused. Näiteks keraamikud ja
klaasikunstnikud kavatsevad tutvuda
lähemalt vastavate tööstusharudega
meie vabariigis ja väljaspool, analoogi-
liselt, oma huvide kohaselt talitavad ka
teised tarbekunstisektorid. On mõeldud
ühiste väljasõitudele paikadesse, kus
tarbekunstnikud on teinud sisekujundu-
si, dekoratiivseid pannooseid, tekstiile
jms. Peale selle jääb küllaltki problee-
me ja ettevõtmisi, mis seovad kõiki tar-
bekunstnikke. Elu on aktuaalselt diktee-
rinud niisuguseid aspekte, nagu arhitekt-

tuuri ja kunsti süntees, disaini osatäht-
suse kasv meie elukeskkonna kujunda-
misel (kunstiinstituudist tuli juba teine
lend vastava ettevalmistusega spetsia-
liste). Siit edasi tulenevad arutlustee-
mad, nagu unikaalse ja massilise tarbe-
kunsti vahetamine, tööstuskunsti ja mass-
produktiooni kvaliteet jms. On ju tea-
da, et näidiseksponaat erineb tunduvalt
masstootest ja seda mitte tingimata
kunstnikest olenevatel põhjustel. Lala-
tarbetoodete väärtus, valik, ilme ja ots-
tarbekohasus on praegu seatud riikliku
tähtsusega ülesandeks ning näib, et meie
võimalused oma osa andmiseks on siin
senisest märksa suuremad. Tööstusette-
võtetes ametis olevate kunstnike profes-
sionaalsuses ja andes pole põhjust kahel-
da. Nende kasuks kõnelevad kujukalt
ka väljapanekud, kus tehasekunstnikud
esinevad omakavandatud masstootete
kui unikaalsemat laadi töödega.

Mis tarbekunstnike materiaalsesse-
tehnilisse baasi ja sellega seotud ras-
kustesse puutub, siis need ei erine
skulptorite omadest, ainult et tarvidu-
sed on siin veelgi mitmekesisemad.
Küllap leiavad kõik need ja paljud tei-
sed meie kunsti arenguga seotud mo-
mendid eeloleval kunstnike kongressil
põhjalikku arutamist.

ARNE UUSTALU, Kunstnike Liidu juhatuse liige

Eesti tarbekunsti haare on viimastel
aastatel üsna ulatuslik olnud. Meenu-
tagem väljapanekuid Viinias —
koondnäitusena ja keraamikast omaete-
te, Gruusias — Eesti kirjandus- ja
kunstidekaadi päevil, osavõttu gobelää-
ni ja pisiplastika üliõpilustest väljapa-
nekest Moskvas, samas esinemist suu-
rematel ekspositsioonidel juubelitäht-
päevade puhul, teemal «Sport ja keha-
kultuur», noorte ülemaailmsel aruandlu-
sel jms. Peale selle näitused Ungaris,
Poolas, Tšehhoslovakkias, Belgias, Jaa-
panis, USA-s, siis osalemine (juba nel-
jandat aastat) ülemaailmsel keraamika-
näitusel Faenzas. Koduvabariigis oleme
tarbekunstnike uusloomingut tutvusta-
nud suurematel üldnäitustel Tallinnas
ja Tartus, üksikute erialade kaupa
(klaas, põimvaibad), kogukamatel per-
sonaálnäitustel (M. Adamson, H.
Kuma, S. Raunam). Lisaks veel
arvukalt väiksemad ühe autori ja grupi-
näitused Kunstisalongis ja Kunstihoone
kolmanda korruse ruumis. Tunnustuse
märkidest nimetagem veel saadud au-
hindu ja diplomeid (E. Reemets, L. Erm,
T. Vellerind, O. Kütt, H. Raadik jt.).

Ka tarbekunstile, igale selle erialale
on iseloomulikud noorte pealekasv,
nende tulek oma programmiga, oma
taotlustega, välja arvatud tekstiil, kus
tahaks rohkem uut ja värsket näha.
Sääraselt on meie tarbekunst muutun-
ud mitmepalgelisemaks, rikastunud
uue, tänapäevase lähenemisviisiga, mil-
lest annavad tunnistust eeskätt juba
mainitud näitused. On küll tehtud et-
tehteid, et teeme ilusat näitusekunsti,
loome kauneid esemeid, mis aga tege-

likkuse edasi ei pääse. Oleme arva-
musel, et niisugused näitused peavad
tingimata eksisteerima — kui potentsia-
alsete võimaluste paraad, kui teatud
möödupuu, mis annab ideid ja suundi
monumentaal- ja tööstuskunstile. Ega
asjatult kuule nurinat suure vahe üle,
mis valitseb näituseeksponaatide ja
masstootete vahel. See lõhe aga tuleneb
ennekõike tootmise tehnoloogia ma-
teriaalsest ja tehnilisest mahajäämusest.
Just tootmisjuhid, tehnoloogid, kellest
oleneb esemete massidesse viimine,
peaksid huvi tundma tarbekunstinäitus-
te, Kunstitoote Kombineadi näidiste
vastu, nimelt vastavalt spetsialistidel
tööstusettevõtetest tuleks pakkuda
kunstnikele tehnoloogilisi võimalusi,
millest viimased nakatuksid ja lähtuda
saaksid.

Tarbekunsti viiksid oluliselt edasi
kindla suunitlusega väljapanekud ja
tellimused, tööd, mis on mõeldud konk-
reetsetele objektidele nende ühtseks
terviklikuks kujundamiseks. Kindlasti
tuleks elustada ka spetsiaalsed loomin-
gulised võistlused, mis mõjuvad alati
stimuleerivalt. Vastasel juhul, nagu
ongi enamasti kujunenud, ei tea kunst-
nik, mis ja mida on vaja luua, ta liht-
salt teeb oma parima äranägemise järgi
midagi näituse jaoks. Ostudega tegele-
vad organisatsioonid ja asutused aga
omandavad seda, mis neile parajasti
rohkem meeldib. Nii juhtubki, et
kunstniku looming ja kulutatud vahen-
did nagu ei jõua täie eesmärgini,
kunstniku pingutus jääb ebamääraseks
ja samal ajal mõnigi ruum vajalikult
kujundamata. Ees seisab Balti vabariik-
kide ülevaatenäitus Moskvas — kas po-
leks mõeldav seda nüüd sihteadlikult
ette valmistada? Nii saaksime kobeda-
maid, asjalikumaid, meie elukeskkonna
kujundamiseks tõeliselt vajalikke töid.

MAALIST

EVI PIHLAK,
kunstiteadlane

Üldpildis võttes näib eesti maalikunst
praegu väga huvitavas arenguseisus
olevat. Võib täheldada omamoodi tra-
ditsioonide murdumise momenti. Ühelt
poolt püsivad elujõulisena väljakuju-
nenud, meie maalile iseloomulikud
meistrid. Samal ajal on kunstnike noo-
rem põlvkond nagu hoopiski teistest ot-
sast alustanud: on hüljanud varasema
kaunikoloriidilise, impressionistlikult
väreleva käsitluse, rahulikult vaatleva
aineesituse ning selle asemel viinud esi-
plaanile sisemiselt aktiivsema, ühis-
kondlikult kõlavama, plastiliselt terava-
ma väljenduslaadi. See kõik elab üle

alles algstaadiumi, kujunemis- ja kom-
pamisperioodi, millest ka olukord, et
maali väljendusvahendite valdamise
poolt jäävad noored vanematest
meistritest maha. Kui mõni kunstnik ei
taotlegi ilu ja professionaalsust traditsi-
oonilises tähenduses, ei saavuta ta üheski
laadis ja maneeris täisväärtuslikku tu-
lemust ega pikemat eksisteerimist vas-
tava tehnilise oskuse ja vormilase
ilmekusega. Viimast tunneb aga pa-
hatihti puudust, millest tulenebki sage-
li, et kunstniku huvitavat kavatsust,
tunnetuslikku värskest ei suuda selle
teostuslik külg küllaldaselt anda.

Tervikuna on meie maal viimaste
aastate jooksul vaataja ettekujutust
maailmast, selle kunstilisest tajust mõ-
nevõrra avardanud.

TOOMAS LEPIKSAAR, Vabariikliku Õpetajate Täiendusinsti- tuudi kunstilise kasvatusmeetodid

Me räägime palju esteetilisest kasvatusest ja teeme selleks palju: korraldame näitusi, peame loenguid, organiseerime kursusi-seminare kunstipetajatele, klassiväliseid ringe jmt. õpilastele. Meile kõigile on selge, et tõelist kunstilist kasvatust ja esteetiliselt arendamist tuleb alustada maast-madalast, kõige nooremast east.

Lastele kunstilise harimisega tegeldakse juba lasteaia, siis kooli nooremast astmes kuni VI klassini, ja seejärel lõpeb edukalt alustatud kunstiharimine järsku ja korrapealt. Alles IX klassist on õpilastel antud võimalus valida kunstipetuse fakultatiivainena. Kuid elu on näidanud, et 15—16-aastane noor ei suuda tavaliselt veel iseseisvat otsust langetada ja näeb kunstitundides lihtsalt lisakoormust. Seda enam, et vahepeal on kunstipetamise lünk tekitanud aineist võõrdumise. On küll teada vastav otsus, mille kohaselt 1980. a. peaks vastav õpetus läbima kõik kooliklassid kuni abituriumini välja, kuid seni pole märgata olnud mingeid ettevalmistavaidki samme selles suunas. Näib, et reaalsus nõuab ilmselt oma osa ja kunstilise hariduse eest tuleb esialgu ikkagi entusiastidel hea seista. Neil tuleb asja sisulisest küljest parandada.

Üks võimalik viis on algklasside joonistamise ja tööõpetuse seostamine, kusjuures pearõhk langeb loomingulisele algatusvõimele, laste loovate emotsioonide sihteadlikule kujundamisele. Eksperimente selles vallas tehakse ja võib ütelda, et tagajärjekalt. Head vilja on kandnud klassivälise töö laiendamise (ringid, kunstiklassid jms.), kuid see haarab ikkagi vaid suhteliselt väikese osa noori.

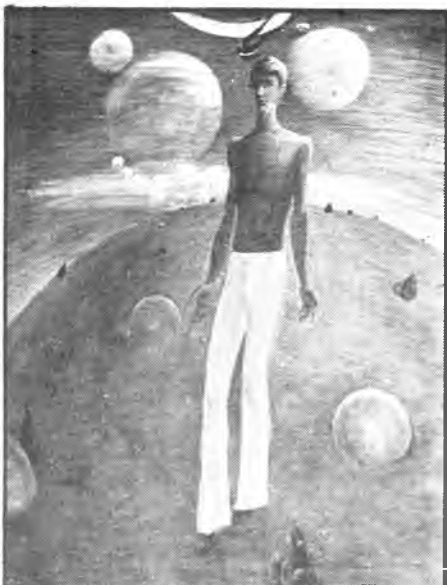
Muidugi võib saavutusi üles lugeda: meie laste loomingulisi näitused on pälvitud tunnustust, nad on toonud auhindu ja diplomeid Nõukogudemaal ja välismaal. Umbes nii nagu spordiskil. Ja nagu spordiskil püsib see kõik tippude tasemel ning on põhjust tunda muret massilise leviku ja harrastamise üle. Oleks ennatlik olukorda ametlikult korras ja üldöö muuta. Kunstilise hariduse tase, suunitlus ja haare (olgu õppeprogrammis või klassivälises töös) sõltuvad ennekõike vastavast hoiakust, tahtmisest ja arusaamisest, mis valitseb haridussüsteemis.

Nüüd kunstiga tutvumisest. Peale selle, mida laps joonistab, voolib, maalib või meisterdab, puutub ta kunstiga kokku näitustel. See on üks mõjusamaid esteetilisi kasvatusvahendeid, sest vähe, kes täiskasvanutest pilti nii tähelepanelikult ja sisseelavalt vaatab nagu laps. Sellepärast peabki ta nägema vahetult head, ehtsat maali, graafilist lehte, skulptuuri, tarbekunstieset. On aga kujunenud väär ettekujutus, et kunstiga tutvumiseks piisab lastele teisejärgulisest kunstist, enamjaolt isegi reproduktioonidest. Teatud tunnis võib õpetaja reproduktiooni kasutada, kuid kunsti tutvustamise ainukesel vahendina need ei kõlba, sest võivad kunsti olemuse noorele võõraks jätta. Siit palve näituste komplekteerijatele: saatke koolidesse ainult originaalteoseid, enne vähem, aga väärtuslikumaid! Pealegi ei saa kunst püsida ju ainult teatud sündmuste piltliku näitlikustamise ülesannetes, vaid peab avaldama mõju eelkõige esteetikakanalite kaudu. Muide, meil on kogunud terve fond huvitavamaid õpilastöid Eestist, vennasvabariikidest ja kaugemaltki. Oleks täiesti mõeldav neid näitustena ringlema panna. Viimast on aga takistanud tööde hoiuruumi puudumine, mispärast nimetatud fond seisab praegu ebasoodsais tingimustes ühe kooli keldris. Mõningase korrasdamise järel saaksime rõhuldada ka väljastpoolt tulevaid soove koolilaste tööde eksponeerimiseks meie maa linnades, rajoonides ja välismaal. Miks mitte luua alaline eksponeerimispaik noorte paremate tööde vahetuvatele väljapanekutele? See oleks huvipakkuv nii meile kui ka siseseisvatele, lastele ja mitte vähem täiskasvanutelegi.

Eesti NSV Kunstnike Liidu juures moodustati aasta tagasi noorte esteetilisest kasvatuse komisjon eesotsas Kunstiinstituudi rektori J. Varese. Komisjoni liikme M. Bormeistri aktiivsel eestvõtmisel on leidnud aset mitmed vajalikud üritused, sealhulgas kontakti loomine ja kogemuste vahetamine jaapani kunstipedagoogidega Tokios ning seejärel Tallinnas. Jäab soovida, et komisjoni ind ja arusaamine ulatuksid kõigini, kellest meie noore põlvkonna iga-külgne harimine oleneb.

juba kolmandat nädalat

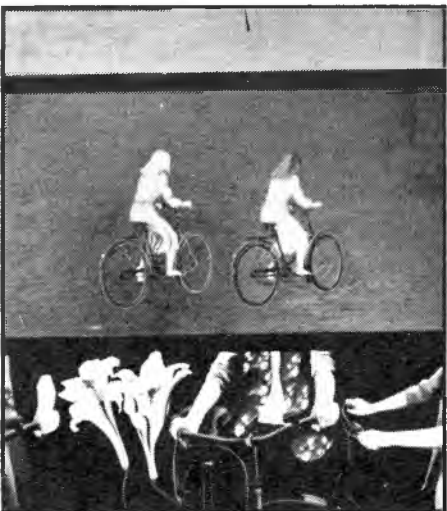
JAAK OLEP

NIKOLAI KORMAŠOV.
«MINU EESTIMAA» (TEMPERA,
1972).

JÜRI PALM. «MOORUSPUU-
SALU» (ÕLI, 1972).

MALLE LEIS. «JALGRATTURID»
(ÕLI, 1972).

MARE MIKOF. LEMBIT ULFSAKI
PORTREE (PLASTMASS, 1972).

on avatud vabariiklik kujutava kunsti näitus. Kõik Kunstihoone neli saali on täis maale, graafikat, skulptuure. Et käesolev ekspositsioon on pühendatud meie riigi moodustamise 50. aastapäevale, siis omandavad nõukogude riigi rajamist, rahvaste sõprust, ühist võitlust ning loovat ülesehitustööd peegeldavad tööd erilise koha. Silmatorkavamad neist on N. Kormašovi, J. Arraku, I. Kimmi, M. Variku ja R. Kulla teosed. Antud teemat kajastab veel suur hulk maale (E. Põldroosi «Monteerijad», V. Ohaka «Mure (1941—44)», J. Adamsoni «Vabaduse esimene päev») ja graafilisi lehti, ent konkreetsuse puudumine teema käsitluses ei luba neid kõrvutada eespool nimetatud autorite töödega.

Ilmar Kimmi maal «Kommunistlikud noored. 1941. a.» kajastab Nõukogude riigile nii ränka 1941. aasta suve. Kunstnik tunnetab aineistlikku hästi — ilmselt on töö autobiograafilise kalla-kuga. Kuid samas on seesama aineistik pannud ta keerulisse olukorda, sest on ju Suure Isamaasõja esimeste kuude — lahkimiste, sõttamineku, esimeste lahingute teema olnud nõukogude maali-kunstis populaarsemaid. Raske on lisa-da seni maalitule midagi uut, olla tõelisel omanäoline. Kuid Kimm on selle ülesande siiski lahendanud; maal on saavutuseks autori loomingus.

Tugev on Nikolai Kormašovi väljapanek. Minule on Kormašov huvitavamaid kunstnikuisiksusi üldse tänase Eestimaa pinnal. Olen püüdnud tõmmata paralleeli tema ja Nikolai Roerichi loomingu vahel: üks iseloomustab neid mõlemaid kiindumus vene muinaskultuuris- ning india filosoofiasse, lähedust võib leida ka vormivõtetes. Käesolevas ekspositsioonis kajastuks nagu kogu kunstniku loominguline kreedo. Vene küla, Eestimaa, India, internatsionaalsus. On kahju, et näituse kujunduses on Kormašovi kolm sisulist ühtsust kantud tööd paigutatud formaadi erinevuste tõttu eraldi. Seekord oleks kõige rohkem põhjust peatuda tema suureformaadilisel maalil «Minu Eestimaa». See on töö, milles näib kajastuvat kõige selgemi-ni näituse deviis — internatsionaalse ühtsuse teema. Töö on seda silmapaistvam, et see, vaatamata teatud kergetele paatoslikkusele, ei mõju deklaratiivsena. Huvitav on teinegi teos «Igavesti teel». Selles Mahatma Gandhi mälestusele pühendatud maal on india aines ühendatud vana-vene ikoonimaalile iseloomuliku ajalise järjepidevusega.

Jüri Arrak esineb kõnesoleval väljapanekul suuremõõtmelise teemaatilise kompositsiooniga «Viet-nami tragöödia». Töö on terviklik, kui-gi meeleolult vahest eriskummuline. Dekoratiiv-traagiline — nii püüaksin ma seda tunnet määratleda. Ei arva, et dekoratiivsus maali sisulist kaalukust vähendaks, on ju ka Picasso «Guernica» omajagu dekoratiivne.

Väga tugeva maalijana näitab end Jüri Palm. Tema kolm graafiliselt käsitletud maali kuuluvad näituse tugevamate tööde hulka. Eriti meeldib on «Mooruspuusalu». Palm pole kunagi kannatanud fantaasiapuuduse all, seda ei märka ka antud töös. Lamav mees. mooruspuulehed, kena valge historistlik torn, mustade diagonaaljoonte ähvardav rütm... Selles maal on sisulist kaalu-kust, värvimeelt, musikaalsust. Võib vaid imetleda seda sünteesijavaistu, mille abil Palm kõik need komponen-did ainsaks tervikuks liidab. Ning see ei ole diletandi, vaid küpse meistri terviklikkus.

Kahe külaainelise maaliga esineb Olev Subbi. Oigupoolest on teema nendes, nagu paljudes tema varasemateski töö-des teisejärgulise tähendusega. Subbi loomingus valitseb värv, ning sellele värvile on allutatud kõik: süžee, kompositsioon, karakterid. Maalil «Sügis Valmas» on vankri kõrvale asetatud naine, õigemini küll mitte naine, vaid tema valge seelik. Valged toonid on Subbil tööpoolest erakordsed. Ja lausa nauding on jälgida, kui täpselt tema maalidel üks värv teise ja teine kolmandaga klapib. Ning ometi! Vaatama-ta Subbi vaieldamatult kõrgele maali-kultuurile, on ta teostes tajutav teatav sisuline piiratus. Siinkohal võiks tuua võrdluseks N. Kormašovi, kelle tööde sisuline haare on palju laiem.

Nii nagu J. Palm ja O. Subbigi, on ka Malle Leis maalija, kellelt juba aastaid

ei ole nähtud nõrku töid. Vahepeal tun-dus küll, et Leis satub endakordamise lõputusse ringi, kuid ta on suutnud seda vältida. Seekord eksponeeritud maali-des on ta jõudnud mingi uue kvaliteedi künnisele. Senine mürgi-selt meela ilu kammerlik maailm, mis ta pildidel ikka ja jälle silma tor-kas, hakkab loovutama kohta üha suu-remale üldistusastmele. Sellest kantud «Jalgrattureid» hindaksin näituse tuge-vamate tööde kilda.

Avalikult sensuaalse maaliga «Parast vihma» esineb Aili Vint. Kunstnik on kahtlemata meisterlik, isegi virtuoosne, kuid ometi pole ta suutnud lisada kõi-gele sellele heale, mis ta maalil juba on, veel killukese üldistust. Sa-malaadset maagilis-sugestiivset meele-olu püüavad kanda ka Toomas Vindi pildid. Just püüavad, sest seekordne väljapanek ei küüni tema parimate töö-de tasemele. Mulle tundub, et mida kõrgemal on Toomas Vindi pildidel sil-mapiir ning mida rohkem on neil maali-tud rohtu, seda paremad need tööd on. Kõnesoleval näitusel eksponeeritud «Hietkes» purustab esiplaanile toodud olustikuline figuur laua ja kirjutusma-sinaga kogu rohelise maagilisuse, mille poole ta on ilmselt püüelnud.

Enn Põldroosi viimastes teostes on märgata taotlust anda oma maailloo-mingule uus kvaliteet. Maastikumaali-des on ta jõudnud sellele küllaltki lä-hedale ning ka antud ekspositsioonis pean ma väikeseformaadilist «Aeda» kunstniku kõige õnnestunumaks tööks. Mis puutub aga «Villem Grossi portrees-se», siis selles on leitud küll huvitav kompositsiooniskeem, aga päriselt see ikkagi ei veena.

Näitusel on veel hulk huvitavaid, hästi maalitud portreesid. Esile võik neist tõsta eelkõige Tiit Pääsuke «Siirit ja Renu», Lembit Sarapuu renessanssport-reesid ning Olga Terri «Aeta». Kuigi portree jääb kõnealusel näitusel parata-matult teemaatiliste kompositsioonide varju, ei tähenda see, et eesti portree-kunstil ei oleks jõudu.

Käesolev graafikaväljapanek pakub vähe uut. Võib-olla on selle põhjuseks eelnenud näituste kurnav mõju, võib-olla üldine paigalseis. Arenenud on eel-kõige staažikamad graafikud. Heameelt teeb Peeter Ulas, kes arendab oma kunsti üha suurema sisulise sügavuse suunas. Kui tema «Ränd» (1970), on nagu jätkuks juba käsitletud linna-tsiivilisatsiooni lahkamise teemale, siis «Eelviimane maastik» (pehmelakk) juhib vaataja suutaks uutele radadele. Tähelepanu äratav Herald Eelma linoollõigete sari «Pühapäev». Kunstni-ku käsitluslaad on muutunud spon-taansemaks, tema seni ikka staatilised motiivid ja figuurid läinud rahutuiks, tunglevaiks. Kahtlemata näitavad need tööd Eelmat uuest küljest, kuid ma kahtlen, kas see baroksus ennast õigustab. Kaduma on läinud kargus, omadus, mis andis Eelma senistele töö-dele nende võlu. Kuid, kes teab... Dü-naamilisemaks on muutunud ka Vive Tolli looming. Valitsevaks on saanud diagonaalne rütm; kujundid on haka-nud lendama, tõusma, kokku pörka-ma... Mingi sarnasus Signorelli fres-koga Orvieto toomis. Samasugune alguse ja lõputa hõljumine, samasugune nägemuslikkus. On meel-div tõdeda, et ka Vive Tolli on leidnud uusi võimalusi. Tema viimaste aastate looming oli muutunud juba liialt tra-ditsioonehoidvaks.

Noorematest graafikutest esinevad juba harjumusliku eduga Mare Vint ja Marju Mutsu. Mare Vindi tušijoonistu-sed, eriti «Mahajäetud maastik», mõju-vad eelkõige oma vahetu meelelisusega, argliku ja õrna impressioonina loodu-sest. Kui mõne teise kunstniku puhul tundub säärane lähenemine kunstliku ja otsituna, siis Mare Vindi loomingu kohta seda küll öelda ei saa. Liiga pal-ju on selles otsekohesust ja siirust. Marju Mutsu kujutab endiselt noori naisi. Tema seekordseid tütarlapse-nägusid kannab mingi eriline hingesta-tus, sisemine sära. Nauditav on valge pinna meisterlik kasutamine. Tõsi, tihti on nimetatud meie noorte graafikute, ka Mare Vindi ja Marju Mutsu kunsti feminiinseks. Kuid milline peaks siis naiskunstnike looming olema, kui mitte feminiinne?

(Järg 13. lk.)

Nagu öeldud, esines segakoor XII üldlaulupeol arvukaimalt. Uue võimsa üksuse- na üllatas 6800-liikmeline naiskoor (endise 820 vastu). Et üldmeeskoor oli kõige väiksem (1020 lauljat), siis kutsus meeskoori- de üldjuht «Laulupeo albumis» üles asu- tama massiliselt uusi meeskoore. Selle üleskutse ja kahtlemata ka Riikliku Aka- deemilise Meeskoori menuka ning kõrge- klassilise laulu innustusel oli kolm aastat hiljem, XIII üldlaulupeol (1950) mees- koor kasvanud 2220 liikmeni, s. o. enam kui poole võrra. Selle arvu piires laulupi- dude meeskoor nüüd püsibki, mõnikord paarsada meest rohkem, teinekord vähem.

Tekkis rohkesti väikesi, 20–30-liikmelisi meeskoore, nende naabruse naiskoore. Paljusid varem tegutsenud segakoore aga ei olnud võimalik taastada, sest meeskoori- d võtsid mehed endale. Uusi meeskoore asutati ka linnades. Kui Tallinnas oli va- rem 2 kontsertmeeskoori, siis nüüd on neid 6–7. Segakoorides aga on meeshääle pöud. Ka ülikoolides tegutsevad peale ühe erandi vaid mees- ja naiskooriid.

Selge, et igaüks laulab selles kooris, kus talle meeldib, aga samuti on selge ka see, et maksimaalsete muusikaliste tulemuste saavutamiseks peaksime oma koorilaulu- jõe ratsionaalselt kasutama ja neid õi- gesti suunama. 25-liikmeline meeskoor suudab vaevalt midagi head pakkuda, aga kui see ühendada 35-liikmelise naiskoori- ga, saaksime 60-liikmelise tugeva sega- koori, kes hea juhataja käe all võib tore- dat laulu teha. 45-liikmelist meeskoori 55- liikmelise naiskooriga liites saaksime 100- liikmelise, ideaalse nais- ja meeshääle suhtega segakoori, kes võib juba kõige nõudlikumat kontsertlaulu pakkuda. Nii saaksime paljudes kohtades, kus külg kül- je kõrval töötavad väikesed nais- ja mees- koorid, ühendamise teel tugevad ja võime- kad segakoorid (Tsirgulinna, Vändra, Li- hula, Kärda, Kuusalu, Kehra, Põlva, Rä- pina, Kilingi-Nõmme, Tõrva, Abja, Vast- seliina, Misso jt.).

Raske on mõista neid koorijuhte ja laul- jaid, kes selle asemel et parema ja ilusa- ma koorilaulu poole püüelda, nokitsevad aina omaette. Meeskoori vastu ei ole ju kellelgi midagi, aga see nõuab ilusaid, kõrgeid tenoreid ja sügavaid basse. Siis on laul ilus. Meie väikeses meeskooris ei ole need puuduvad ja seetõttu ongi laul nigel. Kahe väikese koori ühinemisel on võima- lik alati nii nais- kui meeskoorilaulu õppi- da. Nii rikastub repertuaar mitmekord- selt. Meie oludes on segakoor kõige ots- tarbekam, kõige elujõulisem. Seepärast tuleb selle kooriliigi vähenemise põhjusi tõsiselt uurida ja vastuabinõusid raken- dada. Kui seda ei tehta, on 1975. a. laulu- peol üldsegakoor veel väiksem.

Mõned koorilauljad on paaril korral ajakirjanduses sõna võtnud ja rää- kinud koorikontsertide reformeeri- mise vajadusest. Soovitatakse kontserte la- valise liikumisega jm., kuid nende esmane

ülesanne on siiski pakkuda head, sisuri- kast ja meeldivat laulu. Selleks aga on meie koorikontsertide klassikaline vorm kõige õigem. On vaja hästi ja veel pare- mini laulda, on vaja laulda häid ja veel paremaid laule!

Olen viimasel ajal nii mõnelgi koori- kontserdil tundnud, et dirigent pole kava ettevalmistamisel teinud kõike võimalikku (nii koori kui omaenese võimeid arvesta- des) selleks, et mõnigi laul võiks tõusta kõrgemale tavalisest heast tasemest. Seda per aspera ad astra tungi tundsin viima- ti juubelilaulupeo võistlulaulmisel ja hilju- tisel koorifestivali kandidaatide selgitami-

raamatuid» saame teada, et on ilmunud see ja see raamat, see ja see noot, mis on ka kõik. Rohkem mitte kusagil sõnakest- kil Ometi vajab iga trükit ilmunud raa- mat ja noot hindamist ning populariseeri- mist. Üldreeglina peaks arvustama koge- mustega asjatundja, kelle sõnal on kaalu, mitte aga mõni nooruk, kellel pole veel kuigi palju elutarkust, et seda teistele ja- gada ja kelle juttu on seetõttu raske tõsi- selt võtta.

Oleks väga tahtnud, et meil oleks ka juubelilaulupeost peale ülevaadete, repor- taazide ja muljete jäänud alles hoida ka asjalikke arvustusi, tõsiseid vaagimisi,

estli koorijuht K. Tärnu, teine Juhan Simm. Kolmas akadeemilise haridusega koorijuht aga Ants Kilaspea, kes esimese- na lõpetas 1950. a. Tallinna Riiklikus Kon- servatooriumis loodud koorijuhtimise osa- konna. Kõik telled eesti koorijuhtid, algu- sest kuni selle ajani, olid ja on autodidak- tid. Karl Leinus oli erialalt algkoolilõpetaja. Kõrgemat muusikalist haridust tal ei olnud, koorijuhtimist õppis mitmesugustel kursustel.

Ja miks laulupidudel ja muil juhtudel Eesti Raadio venekeelsetes saadetes meie heliloojate ja dirigentide nimesid nii moo- nutatakse?

Pärast XII üldlaulupeo kirjutasin laulupeoalbumis, et meie kooride edaspidise töö ja nende arvulise kasvu huvides oleks tarvilik ellu kutsuda mingi püsivam organisatsioon, kelle üles- andeks oleks kooride organiseerimine ja nende distsipliini ning kunstiliste võime- te kasvatamine ning arendamine, kavakindel koorijuhtide kursuste korraldamine, reper- tuaari hankimine ja laulupidude (nii üld- kui maakondlike) muusikaliste kavade et- tevalmistamine.

Kirjutan sellele kahe käega alla ka nüüd, 25 aastat hiljem, sest vajadus selli- se organisatsiooni järele on suuremgi kui toona. Me ju teame, missugust suurt koo- rikultuurilist tööd tegi enne sõda Lauljate Liit. Nii suur laulukooride malev, nagu on meil tänapäeval, ei saa elada ja arene- da ilma kindla organisatsioonita.

Nüüd on see küsimus lõpuks jaatavalt otsustatud. Kooride ühing tuleb. Kuid ei maksa arvata, et tulevane ühing on mingi nõiakepp, mis kõik kitsaskohad paugupealt likvideerib. See vajab aega kujunemiseks ning eneseleilmiseks — ja alles mõne aja pärast tunneme tema mõju. Meie kooridele läheb aga tarvis targalt nõuandvat ja juh- tivat kätt.

Enne sõda viis «Muusikaleht» kõik Lauljate Liidu kavatsused ja kooride ellu puutuvad küsimused otse iga laulja kätte. See ajakiri valgustas lauljaskonda ka kõi- gis muudes muusikaküsimustes ja tegi suurt muusikakultuurilist valgustustööd. Nüüd on meie lauljaskond muusikaelu kü- simustest nagu kõrvale jäänud, sest see vähene, mis ajalehtedes koorilaulu ja muu muusikaelu kohta ilmub, ei satu ju iga koorilaulja kätte või ei panda seda liht- salt tähele. Et koorilaulu areng saaks õige hoo ja sisu, vajame hädapärast ka muusi- kaajakirja: nii suur lauljaskond nagu meil ei ela õiget elu ilma ajakirjata.

Tulevases ühinguks on tarvis need ja veel paljud muudki tähtsad küsimused läbi sõeluda, otsustada ja ellu viia. Tuleb teha kõik, et Suur Laul ikka jõulisemalt elaks, ikka kõrgemalt kõlaks, et see ka 200 aasta juubelilaulupeol «kohaks läbi rahva hin- gest hiigla ihana».

TUUDUR VETIK

se võistlusel. Üldiselt on aga pikemat aega «rahu maa peal».

Koorikontsertide kavade mitmekesis- tusest oli juba eespool juttu. Lisan veel, et neis võiks olla rohkem lõbusasulisi, elevust tekitavaid laule. Kavade on sageli liiga soliidid, ühetoonilised, tõsised.

Mie kontsertide arvustus on ajast maha jäänud. See pole operatiivne: arvustus ilmub mõnikord nädal pä- rast kontserti või hiljemgi, ent vahel tuleb seda asjalt oodata. Pikemal kokkuvõttel paljudest kontsertidest pole aga enam löö- vust.

Enne sõda oli harukordne, kui arvustus ei ilmunud järgmisel päeval. Arvustaja läks tavaliselt pärast kontserti toimetusse ja kirjutas värskeid muljete põhjal arvus- tuse valmis, see ilmus järgmisel hommi- kul. Tänapäeval on meie koorid leidnud kõige erksamad hindamist ühes või mit- mes ajalehes üksnes kontsertturneel vii- bides. Ometi peaks nii olema ka kodumail.

Olen tähele pannud, et eriti harva ar- vustatakse taidluskooride kontserte. Ometi on nende töö hindamine tähtsamgi kui professionaalide puhul: see hoogustab nen- de tegevust ja süvendab kunstiharrastust. Ajalehtede juures peaksid olema kindlad arvustajad, kes alati oleksid valmis oma ülesannet täitma.

Kõige armetum olukord on muusikakir- janduse (monograafiad, raamatud muusi- kaajaloost jm.) ning nootide arvustamise- ga. Seda pole olemaski. Rubriigist «Uusi

igakülgeid hinnanguid ja kokkuvõtteid suurest muusikalisest tööst ning selle rea- liseerimise õnnestumistest. Kahjuks olid kõik meie arvustajad juubelilaulupeo ajaks «loomingulisele puhkusele» läinud.

Miks ei ole meil korraldatud ühtegi tea- duslikku konverentsi seoses juubelilaulu- peoga? Ei teinud seda ei Heliloojate Liit ega konservatoorium. Üksnes Pedagoogi- line Instituut korraldas tagasihoidliku loengusarja. See oli ka kõik. Ei ole laulu- peod ega ka juubelilaulupidu leidnud ka- jastust meie kirjanduses ja kujutavas kunstis, kuigi need sündmused on rahva elu õige lähedalt puudutanud.

Kasutan siinkohal juhusi, et teha paar märkust brošüüri «Juubelilaulupeo juht» aadressil. Kindlasti pidanuksid selles ole- ma ka heliloojate pildid. Pidanguks ole- ma nii heliloojate kui ka üldjuhtide pildid alates esimesest üldlaulupeost kuni täna- seni. Meie juubeldasime suurejooneliselt, unustasime aga oma kuulsad esivanemad. Isegi üldlaulupeude isa Johann Woldemar Jannseni pilti tuli asjalt otsida.

Olgu siin öeldud ka üks eksitav viga. Brošüüri 33. lk. on öeldud, et Karl Leinus oli esimene erihariduse saanud eesti koo- rijuht. See ei vasta tõele. Kui K. Tärnu lõpetas Peterburi konservatooriumi (1891), siis läks ta Berliini ja täiendas end koori- juhtimise alal 1892. aastani. K. Leinus oli siis alles kolmeaastane (s. 1889). Juhan Simm õppis Berliini Sterni-nimelises Kon- servatooriumis dirigeerimist 1912–1914. a. Järelikult oli esimene eriharidusega (ühilasi kõrgema muusikalise haridusega)

AMEERIKA BALLETTI VAADATES

11. aprillil 1972 kirjutati Moskvas alla Nõukogude Liidu ja Ameerika Ühendrii- kide lepingule vahetusteks ja koostööks teaduse, tehnika, hariduse, kultuuri val- las aastaks 1972–1973. Kevadise kokku- leppe viljana esines Nõukogude Liidus nüüd balletitrupp New York City Ballet (NYCB).

Ameerikas puuduvad sajandipikkused balletitraditsioonid. Intensiivne balleti- kunsti areng algas seal (nagu Eestiski) käesoleva sajandi alguses. Lühikese ajaga on kujunenud täiesti omanäoline stiil, mis on täiustunud viimastel aastakümnetel järjest uute balletitruppide ja talentidega (meie maad külastanud Robert Joefry ja Alvin Ailey kollektiivid). Selle väljaaren- damisel on olnud NYCB-il ning selle asu- taja ja praeguselgi kunstilisel juhil George Balanchine'il kaalukas koht.

George Balanchine (Balantšivadze) sündis 1904. a. Peterburis gruusia päri- oluga muusiku perekonnas. Oppinud 1914–1921 Peterburis balletikoolis, hak- kas Balanchine varakult lavastama tantse draamaetendustele, ooperitele. 1924. a. sai temast Djagilevi «Vene Balleti» balletti- meister Pariisis (Stravinski «Ööbik», 1925 ja «Apollon Musagete», 1928, Pro- kofjevi «Kadunud poeg», 1929). 1933. a. tegi ameerika teatritegelane ja kirjanik Lincoln Kirstein (tänaseni NYCB-i peadi- rektor) Balanchine'ile ettepaneku tulla Ameerikasse, asutada balletikool ja -trupp, mis arendaks välja ameerikaliku balleti- stiili.

Ameerika koreograaf Agnes de Mille kirjutab: «George Balanchine'i erilne geenius avaldub läbi klassikalise vormi puhta bal- leti kaudu. Ta arvab, et ei sisul, ei deko- ratsioonil ega kostüümil tohi lubada ha- jutada tähelepanu balleti peamiselt veet- lusest — tantsult endast.»

Balanchine säilitab traditsioonid, kuid need on elavad ja dünaamilised. elustades XIX sajandi balletimeistrite saavutusi tantsu sümfoniseerimisel XX sajandi vai- mus. Huvitav on jälgida vastastikuste mõ- jude karusselli kunstis: Petipa tõi Vene- maale prantsuse elegantsi ja graatsia, Isadora Duncan ameerika vabataantsu, mõjustades M. Fokini loomingut, sellelt pinnalt võrsunud Balanchine viis vene klassikalise kooli põhimõtted Ameerikas- se, arendas välja ameerika balletistiili.

Peale üksikute erandide on kogu trupi repertuaar lavastatud spetsiaalselt NYCB- ile. Muusikavalik on äärmiselt läbi mõel- dud. Tihti kasutab Balanchine sümfoni- list žanrit, sageli vähetund helitööd.

Palju kuuleb Tšaikovski muusikat, mida Lääne publik teenimatult vähe tundis. 1934. aastal lavastatud «Serenaad», Ba- lanchine'i esimene töö Ameerikas, on muutunud juba klassikaks. See meistri- teos pole moraalselt vananenud ning te- ma mõju ei tundu ka mitmekordse vaa- tamise järel. Juba talvel Hollandi Rahvus- balleti esituses nautisid kauneid tantse kuuvalgel, nende leidlikke kompositsioo- ne. Teistkordse vaatamise järel haarab üha enam balletis valitsev traagiline ük- sindusmeeleolu. Nägime ka lavastust Tšaikovski Süidile nr. 3. Ainus kolmevaa- tuseline, aga süžetu ballett kavas oli «Kalliskivid» (1967).

Muusikat otsides kuulis Balanchine smaragdide külma helki Fauré muusikas näidenditele «Pelleas ja Mellisande» ning «Shylock»: lava kohal kaardub kalliski- videst linnutee, ehtsalt mõjuvate ehte imitatsioonid kaunistavad sügavrohelisi kostüume. Violette Verdy ja Melissa Hay- den esitavad meisterlikult impressionisti- kult kerget, joonte ilule rajatud koreo- graafiat.

«Rubinide» lavastamisel on kasutatud Stravinski Capriccio't klaverile ja or- kestrile (1929). Balanchine on klassikali- ste vormidele lisandnud ameerika 20. aas- tate džässantsu hõngu. Tulemus on suu-

repärane: see osa oli kõige nauditavam kogu õhtust. Palju andsid siin Patricia McBride, noor Karin von Aroldingen ja John Clifford, elegantseid rubiinpunased kostüümid.

Katkendile Tšaikovski III sümfoniast oli ehitatud viimane vaatus «Briljandid». Balanchine pole otsinud neile originaal- set koreograafilist iseloomustust: valit- seb imperaatorliku balleti vaim. Petipa püha laad, mis on nagu unelm möödu- nud noorusest, mille juurde ta ikka ja jälle tagasi tuleb.

Balanchine lahendab täiesti erinevaid teemasid klassikalise balleti keeles, sün- teesides seda kord rahvusliku koloriidiga või elementidega muusikalist nagu balle- tis «Kas pole ükskõik?» (1970): Jacques d'Amboise on muutumatu naeratusiga šarmantne «meie tänava poiss», kes ühe- suguse osavõtmusega tantsib nii esime- se, teise kui ka kolmanda neuga. Lavas- tus põhineb G. Gershvini 17 laulul. Kah- juks ei osanud orkester partituuri kõlama panna. Ka vaataja jäi selle läbinisti ame- rikaliku loo puhul ükskõikseks.

Kas Balanchine valmistas pettumuse? Põhjused? Ons Balanchine vanaks jää- nud, jätkab ta ainult variatsioonidega endistele teemadele? Tänavu kevadel la- vastatud Stravinski Viulikontserti nähes need kahtlused hajusid.

Balanchine ja Stravinski — see on ai- nulaadne loominguline liit balleti ajaloos, mis kestis peaaegu pool sajandit ja oli enneolematult viljakas. Mõlemad kunstni- kud said loomingualged vene klassikali- sest koolist, mille najal löid täiesti täna- päevase kunsti. See koostöö andis kaas- aegsele balletile uue suuna, mida kõige paremini väljendavad balletid «Apollon Musagete» (1928) ja «Agon» (1957). 1972. a. juunikuus tähistas NYCB Stra- vinski 90. sünniaastapäeva festivaliga, kus esitati 32 (!) balletti. Varem lavasta- tud 20 lisas Balanchine 7 uuslavastust,

millest kolm põhinesid balletis varem ka- sutamata muusikal. Sellest programmist oligi pärit Viulikontsert. Näeme siin täiesti uut Balanchine'i: klassikalise tant- su harmoonilised jooned murduvad, plas- tika on nurgeline, koreograafia närviline. Graafilist teravust rõhutavad mustades trikoodes tantsijad. Need on meie sajandi tempo, stresside ja narkootikumidega mõ- justatud suurlinlased. Efektid olid kaks aariat: armastajad Karin von Aroldingen ja Jean-Pierre Bonnelous, Key Mazzo ja Peter Martins.

Balanchine'i looming on rikkam ja pee- nekoelisem, kui suudame ühekordse vaa- tamisega haarata. Peab andma aega selle vormirikkuse nautimiseks, süvenemist nõuavad tema loomingu meetod ja ees- märk. Stravinski on öelnud: «Vaadata Balanchine'i koreograafiat tähendab kuu- lata muusikat silmadega.»

68-aastane Balanchine on täis energiat ja elujõudu, tark ja teravmeelne vestlus- kaaslane, kes filosoferib kunsti üle, hel- dab nalja, loeb sealsamas Tšatski mono- looge, mida mäletab noorusest. Ta on segu gruusia temperamendist, vene sen- timentaalsusest ja ameerika ettevõtlikkus- sest.

Lääne publik tuleb teatrisse meelelahu- tust saama ja Balanchine arvestab ka seda. («Mul on nagu restoran, kus peab olema kõik: sakusment, supp ja praad.»)

Igavesti huvitab Balanchine'i tabamatu õnne teema — peidetuna letab seda kõi- gis tema töödes. Palju kirjutatakse tema balletide abstraktsusest. Balanchine vald- leb sellele vastu: nende sisu ja mõte on lihtsalt väga varjatud. Ta ei reeda seda isegi mitte oma tantsijatele: nood täida- vad vaid tema nõudmisi ja loovad mee- leolu.

Trupi teine ballettmeister Jerome Rob- bins (sünd. 1913) on võrsunud ameerika kultuuri pinnalt. Oppis klassikalist bal- letti, hispaania ja idamaa tantsu, moodsat balletti ja draamakunsti. Tema lavastus- test on tuntumad «Kuningas ja mina»

(Järg 16. lk.)

Stseen operist «Teenija-käskijanna». Doktor Uberto — Algis Mertynas, teenijanna Serpina — Aldona Valiukenas ja teener Vespone — Vytautas Čikauskas.

Stseen balletist «Terra Archegone».

KAUNASE MUUSIKATEATER TARTUS

Samal ajal kui «Vanemuine» peaaegu täies koosseisus Leningradis oli, andis Tartus neli etendust Kaunase Muusikateater: kaks korda kolmeosaline balleti-õhtu J. Haydni («Lahkumissümfoonia»), J. Räätsa (Kontsert kammerorkestrile) ja J. Juzeliunase (sümfoonia süit «Aafrika eskiisid») muusikale, kaks korda G. B. Pergolesi «Stabat mater» ja «Teenija-käskijanna».

Kaunase Muusikateater on suhteliselt noor: asutati 1940. a., kuid iseseisvat elu alustas neljakümne aastate lõpul, kui praegune Viinuse Akadeemiline Teater, kes tolle ajani Kaunases tegutses, uude pealinna asus. Praegune koosseis — 42 solisti, 52-meheline orkester, 40-liikmeline koor ja 30 tantsijaga balletitrupp — lubab ette võtta ka kõige keerukamaid loomingulisi ülesandeid.

Märkimisväärsemaid saavutusi on ooperitruupil. Repertuaaris on olnud peamiselt klassika — «Sevilla habemeajaja», «Rigoletto», «Simone Boccanegra», «Madame Butterfly», «Näkingid» (Dvořák) jt. Viimasel ajal aga on tekkinud huvi ka uuema, ja just Leedu algupärase lavaloomingu vastu — Vytautas Klova «Grażyna», Antanas Rekašius ooper-kantaat «Valguse ballaad», Antanas Belazarase «Kerjusemuusik» jt. Uus repertuaar on toonud kaasa režiivaldkonda puutuvaid probleeme, mis ka uudseid lahendusi on leidnud.

Teatri balletitrupp tegi kuni viimase ajani kaasa vaid ooperi ja opereti tantsusteenides. Esimese iseseisva balleti, Haydni «Lahkumissümfoonia», lõi 1970. a. lavale vastne peaballetmeister A. Kondratavičius (tantsinud aastaid tantsuansambli «Lietuva», siis lõpetanud Ciurlionise nim. kunsti kooli koreograafiaosakonnas ja Leningradi konservatooriumi balletimeistrina), kes enamasti on ka järgnevate teoste koreograafia autor ja lavastaja. Seni õpitud kolmes programmis on püütud anda tantsijale võimalikult mitmekülgseid loomingulisi ülesandeid, mis nende võimeite piires — inimeste jaoks pingetsemale tööle — vahel ka üle selle. Üheaegselt balletilavastustega loodi

peadirigent Stasys Domarkase eestvõtmisel orkestri parematest mängijatest ka kammerorkester, kes teatritöö kõrval annab hooaja jooksul 8–10 iseseisvat kontserti, peamiselt kooliõpilastele, et nad «vähegi tõsise muusikaga harjuksid» ja aeg-ajalt transistorraadio välja lülitaksid. Mängitakse peamiselt klassikat, mitmed teosed on esitatud koos linna kooridega.

Kuigi Tartus antud külalisetendustel ei pakutud välja põhilist — ooperit ja operetti, peegeldasid mõlemad kavad teatri elust mõndagi iseloomulikku. Ei julge kiita ega laita balletiõhtu kahte esimest osa, mis mitmesugustel põhjustel (asendamisest haiguste tõttu jm.) ei laabunud tavalisel tasemel. Nii või teisiti — parima mulje jättis õhtu viimane, «Terra Archegone», viieosaline värvikas, vaheldusrikas ja hästiteostatud koreograafiline pilt Mustast Mandrist. Tundus, et just selles oli lavastaja leidnud parima kooskõla muusika ja tantsu vahel.

Ootamatult terviklikuks muusikaõhtuks liitusid Stasys Domarkase juhatusel Pergolesi «Stabat mater» (kontsertettekandes) ja «Teenija-käskijanna» (Elona Siugždinyte lavastuses): žanrilt küll erinevad ja sisult ning meeleolult vastandlikud, on mõlemale teosele omased meloodiarikkus, muusikaliste kujundite äärmine selgus, helimaterjali loogiline arendus ja dramaturgiline terviklikkus.

Õeldud arvestades võib hästi kordaläinuks lugeda «Teenija-käskijannat», kus osatäitjad sopran Aldona Valiukenas, kes peamiselt operetis laulab, ja bufobass Algis Mertynas pakkusid küll paraja annuse bufolikkust lustilist mängu, kuid samal ajal siiski Pergolesi muusika täies ilus esile tõid.

«Stabat materis» osalesid teatri solistid

Aldona Mikštyte (esinenud Violetta, Gilda, Susanna jt. osades) ja Genovayte Gondyte (Marta, Carmen, Marcelline jt.) ning poistekoor «Varpelis». Üldise õnnestumise juures jäi ettekanne terviklikkuse seisukohalt vähem eredaks. Küllap kartusest poisse üle pingutati kasutati koori osades dünaamilisi astmeid vaid metsoforteni, mis mõjus paraku ühekülgsest ega võimaldanud teose kulminatsiooni välja arendada (põhjendust ei leia ka mitmed osasisesed tempomuutused: III, V, VI). Õeldu ei madalda «Varpelist», see on võimekas kollektiiv, kellelt, kui ta juba Tartus oli, tahtnuks kuulda ka a cappella kava. Poisid laulavad muusikaalt, pehme ja forsseerimata tooniga ning kõlavad kui flöödid.

Kogu õhtu vältel pani end kuulama teatri kammerorkester heas kõlalisel tasakaalus, nähtavasti võimekatest mängijatest koosnev 16-liikmeline ansambel, kes muusitseerib paindlikult ja täpselt ning tunnetab erksalt ka lava.

Alfredas Kondratavičius ja Stasys Domarkas, kellega teatritööst pikemalt juttu oli, ütlesid, et kõnesolev sõit andis neile palju loomingulist innustust ja kahetsesid, et vanemuistlaste ärasõidu tõttu puudus võimalus süvendada sidemeid, mis loodi nende balletitruupi külalisetenduste ajal Kaunases. Nad meenutasid mõlemad tallinlaste Paul Mäe ja Heino Aassalu head lavastajatööd Kaunases, samuti eesti ooperite «Rummu Jüri» ja «Teie soov, palun?», mis seal menuga läksid, ning avaldasid lootust, et senised sõprussuhted lubavad ulatuslikumat koostööd lavastuste, aga ka osatäitjate ja lavastajate vahetuseks.

VALDAR VIRES

KIEK IN DE KÖKIS — I JA JÄRGMISED

Esimene oli 1. oktoobril itaalia vana muusikaga. Esinesid juba mullusest hooajast tuntud Leelo Kõlar, Ines Rannap, Imbi Kuus, Sirje Villemis, Ivo Juul jt. Peab kohe tunnistama, et esitustase oli professionaalne, suure naudinguga valmistatud viimistletud ja hea kõlavus koos mängurõõmuga. Pergolesi ja Lotti laulude, Torelli kontserdi (milline tore dialoog Kuusi ja Rannapi vahel), Porpora Kammerümfoonia (Ivo Juuli suurepärase ansambelmäng) ja Vivaldi Triosonaadi kõrval üllatas veel Monteverdi motettide seadete kaunis esitus, milles osalesid muusikakooli õpilased, teoreetikud Kaja Kõlar ja Katrin Kippasto ning tubist Georg Peets. Nende puhast ja loomulik muusitseerimine on väärt, et seda edasi teha (ja ka korjata).

Teine oli 22. oktoobril — konservatooriumi OTÜ avalik kunstüritus, mida peamisena kandsid kammerkoor (juhatas T. Kaljuste) ja puhkpillikvintett (J. Öun). Paremini oli esimene pool, milles isamaaline Kunileid, rahvamuusikaliged Saar, Kreek ja Tormis — igauks muidugi omal kombel — põimiti instrumentaalsete repertuaaridega, toredaks, südantsoojendavaks terviklikuks; kuidagi isevärki soe tunne oli võtta kodumuusikana vastu seda laulupeokõlalisena juba kuulnud. Mängureeglid löi aga segamini «interluudium» Räätsa kolme klaveripreliüdi näol (esitas Viktor Gurev juunior), mis — mõeldud julge kontrastina — ei saavutanud kava dramaturgias neile määratud kandvust sobilikku-segi mõttes. Ja kui siis esinemiskindlus (ja häälestus) Bachi, Haydni ja Mozarti puhul mõnetigi alt vedas ning Ave Alavainu selle programmi tarvis kirjutatud read (muusika teemal) üpris tühipreentsioonikadena avaldusid, siis oli ka kogu-mulje mokas. Esinemisviisid võib juhtuda, see ei mineta kaasaalamist (kas või pöördaheldumiseni), kuid programmi ülesehitus ja kasutatav materjal peavad olema alati läbi tunnetatud. Näiteks nagu nende enda vanamuusikaõhtul dominiiklaste klooris. Kava koostamisel avalikkusele tarvis peab tähelepanelikult arvestama oma võimalusi, sest soovitud mõju avaldab vaid see, mis olemas. Kui pole briljantset aparatuuri, olgu siis üllatavat vaimul. Sellest aspektist ei olnud antud juhul dramaturgiline külg isegi mitte poolik, vaid lihtsalt «mööda». Sellesama materjali korraldamine-asendamine selgema (ja pretensioonitumate) taotluste suunas pole keerukas, samuti leidub head, sobivat luulet maailma, ka Alavainult endalt.

Plaane sirvides puutub äht-teist huvitavat silma. Palju saab kuulda vana muusikat (mitu triosonaatide õhtut, Bachi õhtu jm.), temaatilisi tähtpäevakontserte (Mendelssohn-Bartholdy, Franck, Rahmaninov, Tobias). Laieneb esinejate ring (trio Rannap — Taur — Uustalu, Aime Tampere tehisooreli, konservatooriumi OTÜ ja muusikakooli ansambli jne.). Kavas on sooloõhtud (Ivo Juul, Ines Rannap) ja peaaegu sooloõhtud (Ludmilla Issakova Beethoveni sõiti lauludega). Ja eks 1972. aasta viimane päev märgita ära traditsioonilise vana-aastaõhtu nonstop programmi.

Nagu mullugi, jaotuvad ülesastumised hooajale kaheksaosalise intervalliga. Läinud hooajaga võrreldes, nagu ka esimese kontsert näitas, on oodata taseme tõusu ja ühtlustumist, nii et tornimuusika peaks puhtmuusikalise küljega rahuldama iga tõsist muusikasõpra.

Kolmas toimub ühehommik 16. Euroopa (v. a. itaalia ja hispaania) keskaja muusikat esitavad konservatooriumi üliõpilaste ansambel ja solistid Andres Mustoneni juhtimisel.

KAMMERMUUSIKA KADRIORUS

Kunstimuuseumi ja konservatooriumi kammermuusikakontserte Kadrioru lossis võib nüüd vist küll juba nimetada traditsioonilisteks. Saanud alguse 1962. a. kvarteti esinemistest, on need hiljem kujunenud kammermuusikakontsertideks kõige laiemas mõttes, leidnud alati sooja suhtumist ja elavat külastamist.

Selle hooaja esimese kontserdi annab pühapäeval, 12. novembril kell 16 konservatooriumi noor laulupedagoog Tiit Levald. Kavas on klassikalised itaalia autorid Sarri, Caccini, Scarlatti ja praegusest muusikast Britten, Poulenc ja Mart Saar. Klaveril saadab Vilma Mallene. Järgmisel kontserdil (10. detsembril) esinevad Matti Reimann ja Jaan Öun. Kavas on nii klaverimuusikat kui ka duosonaate.

Edasi on ridamisi kammerduod — Helju Taur — Toomas Tummelaht jaanuaris, Virve Lippus — Endel Lippus veebruaris ja Riina Gerretz — Ivo Juul märtsis. Märtsis on ka Thea Kochbergi ettevõtmisel kontsert moodsamast prantsuse muusikast. Erna Saar ja Jenny Silmon pühendavad terve kava Griegile, Laine Mets Tobiasale, kelle sünnist möödub sel kevadel 100 aastat. Hooaja lõpetavad Mati Kärmas ja Liilan Semper.

ENDEL LIPPUS

LENINGRADI HELILOOJATE ÕHTU

Vennasvabariikide heliloominguõhtute juubelisarjas on teisipäeval, 14. novembril kl. 19 Heliloojate Majas kohtumiskontsert Leningradi noorema põlve heliloojatega. Kavas on kolme helilooja looming: Boriss Tištšenko (sünd. 1939) Klaverisonaat nr. 4 (esitab autor) ja Kolm laulu (esit. Galina Tištšenko ja autor); Valeri Gavrilin (sünd. 1939) vokaalsükkel «Saksa vihik» (esit. Vladimir Romašin ja Irina Golovljova); Gennadi Banštšikov (sünd. 1943) Kontsert kellole ja kammerorkestrile (Boriss Pergamenštšikov ja kammerorkester Eri Klasi juhatusel). Õhtut juhib Priit Kuusk.

PUHKPILLIKVINTETT SAKSA DV-s

Iga-aastased menud kontserdireisid vennasvabariikides ja esimene välisestimine mõeldud aastal Eesti muusikapäeval Tartus on teinud Eesti NSV Riikliku Filharmoonia puhkpillikvinteti nime laimalt tuntaks. Nüüd, oma 30. tegevushooajal sai teoks ka ansambli esimese ulatuslikum välisreis. Koosseisus Samuel Saulus (flööt), Heldur Värvi (oboe), Eesti NSV teeneline kunstnik Roland Kriit (klarnet), Uve Uustalu (metsasarv), Eugen Saanpere (fagott) ja pianist Eesti NSV teeneline kunstnik Väike Vahi esineti mõeldud kuul Saksa Demokraatlikus Vabariigis. Tegime reisist juttu Samuel Saulusega.

«Firmade «Goskontsert» ja «Kunstler-agentur» ühiselt organiseeritud kontserdid leidsid aset üleriigilise abonemendisarja «Stunde der Musik» avauitustena Rostockis, Beeskowis, Schmalkaldenis, Bad Colbergis, Parchimis ja lõppesid Schwerinis (muuseum, ligi 200 aastat tagasi asutaski Mecklenburgi õukonna kapellmeister Rosetti siin esimese puhkpillikvinteti). Rostocki ja Schwerini kontserdid toimusid suurtes saalides, vahepealsed vanade losside kammersaalides. Närkeerisime nii asjatundlike kuulajate ees esmakordselt esinedes: eriti oli lõunarajoonide losside publik harjunud kuulama vaid klassikalist kvintetimuusikat (nendele oli kaasas esimese silmapaistva kvintettide autori Antonin Rejcha Es-duur kvintett ja ka Cyrillus Kreegi Eesti süit sobis suurepäraselt), ent ka meie üpris kaasaegne, neile võõras kava võeti hästi vastu ja nõuti lisapalugi. Tavaliselt juhutati meie esinemine pidulikult sisse, sest olime ju

Nõukogude Liidu kunstisaadikuteks meie maa juubeliaastal.

Kõikjal küsiti eesti kvintetiloomingu noote, mida meil kahjuks ühestki teosest anda polnud. Sellega seoses meenub Rostocki kontsertide korraldajate kurtmine,

kes enne meie esinemist olid spetsiaalselt Leipzigi sõitnud, et eesti muusika ja ettekantavate autorite kohta mingisugustki materjali saada. Rostockis võttis meid vastu kohalik kammermuusikaühing,

Schwerinis tuli meid tervitama kohaliku kvinteti esindaja, tagasisõidul läbi Berliini korraldas ootamatu vastuvõtu (pärast Stravinski «Püha kevade» ja «Petruska») suurepärase etendust Berliini Riigiooperis. Berliini puhkpillikvintett. Vestlustes avaldasid võorustajad imestust, et Nõukogude Liidu väikeses vabariigis tegutseb nii elavalt spetsiifiline kammermuusikaansambel nõnda suure oma (heliloojate) repertuaariga. (Rääkimata kvinteti osast eesti heliloojate loomingulise huvi tõstmisel kammermuusika vastu juba palju aastaid, riskiti välja minna ka esimesele välisreisile ainult ühe hulga (7 autori!) eesti muusikaga. — Toim.) Mängisime Jaan Räätsa Seksteti viiele puhkpillile ja klaverile. Arvo Pärdi Kvintetiinot, Kuldar Singi Kvintetti, Mati Kuulbergi Kvintetti, Anti Marguste Divertimenti, Heino Elleri flöödpalu, lisaks varem nimetatud C. Kreegi teos, välisautoritest figureerisid veel vaid Roussel ja lisapaladena Hindemith ning Debussy. Eriti hea vastuvõtu leidsid Elleri flöödpalad, Räätsa Sekstett ja Pärdi Kvintetiino, helikeele ja ansamblikasituse originaalsust märgiti teistegi eesti autorite tööde puhul.

Edasised plaanid? Varsti pärast tagasijõudmist lindistasime Jaan Räätsa Seksteti, nädala pärast on ees esinemised juubeliaasta festivalidel Lätis, Leedus ja Valgevenes, 14. detsembrile on planeeritud aga õhtu puhkpillikvinteti 30 aastapäeva tähistamiseks «Eestonia» kontserdisaalis.

Allpool toodud probleeme on filosoofidoktor V. Subkin käsitlenud artiklis, mis ilmus «Literaturnaja Gazetas» k. a. 7. juunil. Et kirjutis ei ole laiemale lugejaskonnale kättesaadav, meie sotsioloogialaste ürituste probleemid on aga niisama teravad, siis peaks olema õige kohandada V. Subkini kui ühe tuntuma nõukogude sotsioloogi artikli vaimu ja mõtteid ka meie vabariigi praktikale.

Nii nagu pealkirjas võiks hoiatada autojuhti, ehkki kogu tema tähelepanu ongi juba teele koondatud ja sellele, et sõit kulgeks normaalselt. Kui inimesi vahel auto alla jääbki, siis seda harve mini autojuhi eksimuse läbi. Avariide põhjusi püütakse aga igati vältida.

Arvan, et niisugune sissejuhatuse asotsieerub järgnevaga ja on vajalik selle paremaks mõistmiseks.

Meie ühiskonnas kehtib põhimõte: igaühelt tema võimete järgi, igaühele tema töö järgi. Kui me lause teist poolt võime lugeda realiseeruvaks, siis esimese poole kohta seda veel öelda ei saa. Nagu näitavad mitmedki sotsioloogilised uurimused, on kõrgema haridusega spetsialistide hulgas, kelle koolitamine läheb kõige rohkem maksma ja kelle kõrgem kvalifikatsioon võib suurimat kasu tuua, levinud arvamus, et paljud neist on võimelised ja valmis tegema rohkem ning kõrgema kvalifikatsiooniga tööd, kui seda nõuab nende ametikoht, ning saama muidugi ka suuremat hüvitust. Ametikoha nõuete tegelikku skaalat on raske sisuliselt kooskõlastada töötajate formaalse kvalifikatsiooni skaalaga; sest esimene on palju laiem. Neid peab aitama vastavusse viia praegu rahvamajanduses laialdaselt rakendatav töötajate atesteerimine, mille alused on märksa avaramad, kui see ainult kitsalt erialase kvalifikatsiooni määramiseks vajalik oleks. On ju ilmne, et näiteks juhtival kohal edukaks töötamiseks läheb tarvis mitmesuguseid võimeid. Töötajate kõigekülgne atesteerimine annab ka töökollektiivist palju põhjalikuma ülevaate, kui seda lubab praegune ametialane formaalne struktuur. Saab võimalikuks parandada kollektiivide psühholiimat, millele reeglina järgneb ka tööviljakuse tõus.

Selline atesteerimine kujutab endast sotsioloogilist ja sotsiaalpsühholoogilist uurimust. Uurimistulemuste oskusi kasutamise korral on efekt märgatav ja kulutused tasuvad end kuhjaga. Senised uurimused on näidanud, et kollektiivi formaalse juhi asendamine informaalsega on andnud tööviljakuse tõusu kuni 60%. Ei ole ükskõik, kellega koos töötatakse, kes on ülem, kes alam, kes kolleeg. USA sotsioloogid soovivad saada oma maal laiali töötajate grupid, kelle ühtsuskoefitsient on alla 30%, sest nende tööviljakus ei õigustavat end.* Pidades ühtset kollektiivi omaette väärtuseks ja eesmärgiks sotsialistlikus ühiskonnas ja tahtmata mehaaniliselt üle kanda kapitalistlikku tootmiskollektiivi iseloomustavaid näitajaid, võib siiski arvata, et mingit kriitilist E suurust tuleb tööviljakuse seisukohalt silmas pida ka meie kollektiivide hindamisel.

Ettevõtte, asutuse või tööstusharu juhtkond, olles tööviljakuse tõstmisel sattunud raskustesse ning samal ajal teadlik muu maailma tulemustest, kutsub ellu vastava teenistuse või sotsioloogialaboratooriumi eesotsas näiteks võimeka juristiga, kellele peaks antud valdkond olema palju lähem kui mõnele majandusmehele. Pealegi on vastava ala spetsialisti raske leida ja ka täiesti võõrale inimesele ei või asja juhtimist usaldada. Ning muidugi, kui on asutatud ametkond, tuleb sellele esitada kõigi tähtaegadega tööplaan. Tööviljakuse tõstmise probleem ei anna oodata ja tuhandete töötajate atesteerimise tähtsaks määratakse pool aastat. Juhtkonnale näib seegi aeg liiga pikk olevat, sest samaladeid asju on teadlased juba varem teinud ja järelikult vastav meetodika olemas. Jääb üle seda vaid rakendada. Laboratoorium asubki ülesannet täitma, hakates atesteerima kõiki spetsialiste ning iga masti juhte meistrifest direktorini välja. Eesmärgiks seatakse võimekate inimeste selgitamine juhtiva kaadri loomiseks, töötajate teadmiste ja oskuste valdkondade

kindlaksmääramine ja see, mis suhtes on tarvis nende kvalifikatsiooni ning vastutust tõsta neile usaldatud tööloigus ja kaadrivalikus, ja lõpuks nende töötajate selgitamine, kes ei vasta oma ametikoha nõuetele. See kõik kokku peab tähendama üht etappi töötajate võimete vastavusse viimisel ametikoha nõuetega, inimeste võimete parema ärakasutamise korraldamisel, ühistöö efektiivsemaks muutmisel.

Juhtkond teeb omalt poolt kõik, mis tema võimuses, et atesteerimine läheks kiiresti. Antakse välja käskkirj, mis kohustab toetmisüksusi vastavalt sotsioloogiasteenistuse juhendile looma kohapeal-atesteerimiskomisjone.

Lisaks juhendile saavad komisjonid ka paaritunnise instruktaazi ning hiljem täpsustusi telefoni teel. Sellega lõpevad ettevalmistused ja töö läheb lahti. Kaasa tõmmatakse tuhandeid ja

AADU RAST,

sotsioloog

ETTEVAATUST! ÄRGE INIMESI ALLA AJAGE!

hindama hakatakse tuhandeid inimesi. Hindajateks ehk ekspertideks hakkavad kaastöötajad, kaks alluvat, kaks kolleegi ja ülemus, kusjuures hindamine on kohustuslik.

Paljusid haarab see uudne üritus. Ülesanne on igatahes huvitav — otsustada ja seejärel võrrelda, kes kui nõudlik või optimistlik on, kes kui hea oraator või organisator on, kes kuidas kaastöötajatega läbi saab või seadusandlust tunneb, kes kuivõrd selgesti oma mõtet väljendada oskab ja palju muud, kokku tuleb oma kuuskümmend omadust. Juhend manitseb, et 5-pallise skaala järgi antavad hindad peavad olema objektiivsed, mitte üle pakutud ja hindamisel ei tohi lähtuda sellest, millised võimed on töötajal potentsiaalselt, vaid sellest, kuidas ta täidab oma ülesandeid.

Pärast liidetakse üksikute omaduste hindad ning saadav summa väljendab töötaja positsiooni. Leitakse kõigi töötajate keskmine hinne ja igaühe kõrvalekaldu mine sellest keskmisest. Kelle summa on üle keskmise, sellega jääda ke üldiselt rahule. Komisjon tutvustab atesteeritud tulemustega ning võtab neilt atesteerimislehele allkirja.

Teistsugune lugu on allapoole keskmist sattunudega. Nendele hakkab komisjon ettekirjutisi tegema ja nendega vestlema, sest viimastel võib komisjoni otsuse suhtes olla põhjendatud vastuväiteid. Alles pärast seda tehakse lõplik otsus ja võetakse allkiri, et töötaja on otsusest teadlik. Kõik on ilusasti läbi mõeldud. Peaaegu. Ja juhtkond võidutseb: nüüd saab pätuoind käsile võtta! Kui atesteerimise ajal nägid inimesed selles mängu, järjekordset lõbusat kampaaniat, siis nüüd saavad nad aru kogu loo tõsistusest. Ütleb ju rahvatarkuski, et pill tuleb pika ilu peale. «Musta nimekirja» töötajaid hakatakse välja kutsuma: ühele tehakse selgeks, et inimeste innustamises ja veenmises on tal meistri kohta nõrk hinne, teisel pole tsehhijuhataja oraatorivõimeid, kolmas ei oska autoriteeti saavutada, neljas ei ole edumeelne ja muud sarnast. Antakse tähtaeg olukorra parandamiseks. Kui aga hindad ei parane, siis vastupidiselt koolikorraale ei jäeta samale kohale istuma, vaid viiakse üle teisele, vähem nõudlikule ja järelikult ka vähemtasuvale tööle. Et seda tehakse n.-ö. teaduslikul alusel, siis kibestumisele vaatamata osa töötajaid ei julge, osa aga ei pea väärrikaks hakata komisjoni otsuse üle vaidlema.

Pikematagi on selge, et psühholoogiline kliima selle tagajärjel ootuspärase paranemise asemel halveneb. «Musta nimekirja» sattunuile halveneb juba alates selle avaldamisest. Meister või tsehhijuhataja saab ikkagi teada, kes olid need kaks alluvat ja kaks kolleegi, kes teda hindasid. Viimased ehk isegi

püüdsid oma ülemust või kolleegi mitte alt vedada, ent sedasama tegid ka teiste alluvad, ja keskmise eest, mille saab paratamatult välja arvutada, pääsu ei ole. Pugetjad aga alluvad või kolleegid just ka ei tahtnud olla ja kõiki omadusi kõrgeimalt hinnata. (Nii käitunud naljavennad päästsid «omad poisid» ära.)

Pidades siinkohal võimatuks üles lugeda kõiki selle teaduse aluseid, mille pärast kogu atesteerimise «masinavärk» töötab, piisab vaid mõnede paustamiste mainimisest (kahtlemata leidis lugeja mõningad neist isegi üles).

Milliga on põhjendatud, et üht töötajat hindavad vaid kaks kolleegi ja kaks alluvat? Nende kahe või isegi nelja hindad võivad olla juhuslikud. Vahetult koostöötavate inimeste grupi psühholiimat kujundavad suurel määral selle informaalset liidrid, kui seaduseid grupis üldse on, aga kokku võttes ikkagi kõik selle liikmed. Ja kui ülemust või mingisugust nähtust hindavad kõik grupi liikmed, eriti suurema grupi puhul, on hindajale tagatud tema anonüümsus, sest üksik hinne kaob teiste hulka ära ja tulemus saab seega palju tõesem. Kuid tõese tulemuse saavutamiseks ei piisa alati ühest meetodist. Teinekord on tõe selgitamine palju keerulisem. Ning vähe sellest, et uurimusega saadakse isegi tõene tulemus. Marksistlik sotsioloog on sügavalt kõlbeline ja humaanne inimene. Nii nagu arstil, pole ka temal õigust inimesele kui isiksusele kahju tekitada. Selle poolest erineb ta kodanlikust sotsioloogist, kes uurib oma objekti formaalselt nagu bioloog putukat. Filosoofidoktor V. Subkin peab sotsioloogi ebadelikaatsust, «jõupoliitikat» inimeshetes niisama lubamatuks kui kirvest kirurgi käes ja nimetab taktitult inimest mikroagressoriks. Sotsioloog on kohustatud tundma oma teaduse eripära ja iseärasusi. Ta peab teadma, kuivõrd läbi töötatud on ühed või teised meetodid, kuivõrd need on läbi proovitud ja kuivõrd võib neid kasulikk kasutada. Eespool kirjeldatud juhtumi kohta tuleb öelda, et võeti küll kasutusele teadlaste väljatöötatud ja äraproovitud meetodika, aga ei võetud üle ega saadudki vastavat eriharidust omamata üle võtta teadmisi, metodoloogiat selle meetodika rakendamiseks. Iga nähtus võib teatud tingimustel muutuda isenda vastandiks, mistõttu headele kavatsustele võivad järgneda üpris ebamugavad tagajärjed nagu juhtus ka kirjeldatud korral.

Sotsioloog peab olema kord põhjalik ja originaalne teoreetik, kord metodoloog, kord viisakas ja veetlev intervjuuerija, kord materjali kogunud interpreteerija. Taktitu inimene on sotsiaalselt niisama ohtlik kui purjus autojuht. Sotsioloogia kõlbeliste nõuete suhtes võhib ja vastava hariduseta isik (ma ei pea silmas mitte ainult niisugust haridust, mida annab sellekohase ülikoolikursuse läbitegmine) võib väga kergesti purustada õrnu ja harraid inimestevahelisi suhteid, traumeerida inimesi. Aga praktikas tuleb sageli ette, et sotsioloogidena hakkavad tööle sellele alale juhuslikult sattunud, kes, olles kõrgemas koolis omandatud eriala küsimustes üsna silmapaistvad, esinevad sotsioloogiliste probleemide lahendamisel kõigutamatute autoriteetidena. Kui neil tuleb puudu sotsioloogilisest informatsioonist, peavad nad selle iga hinna eest saama. Nii juhtus ka ülalkirjeldatud korral, kus käiku läksid käskkirjad ja nende mitetäitmisest tulenevad sanktsioonid. On rõõm sedastada, et leidis töötajaid, kes küsitlejaid ikkagi ignoreerisid. Kahju vaid, et see ei pannud isehakanud sotsiolooge mõtlema, vaid ainult ohkama: «Millised on küll inimesed! Kõik on ilusti ära teinud. Ainult need on sellised põikpead.» Sotsioloog on kohustatud inimeste käitumisest aru saama, neid mõistma. Mõistes ei saa enam hukka mõista. Kui sotsioloog pöördub inimese poole palvega: «Kas te oleksite nii kena ja vastaksite järgmistele küsimustele?» ja temale vastatakse: «Praegu ei tahaks ma vastata ühelegi küsimusele!», siis ei või ta öelda midagi enam kui: «Palun väga vabandust tülitamise pärast. Head tervist!», ja ongi jutul lõpp.

Viimasel ajal on üldse igal võimalikul juhul läinud moodi ankeetküsitlused. Ja saadud informatsiooni peetakse absooluutselt usaldatavaks, kaalumata ja kontrollimata selle tõeväärtust. Kummaline, kuid siiski tõsi, et mingisse andmete arvutitl töötlemise programmi meie vabariigis oli sattunud juhuslik viga ühe koefitsiendi kohta, mis jäi kauaks ajaks avastamata. See ei sega-

nud aga kaitsmast kandidaadidissertatsioone selle programmi järgi töödeldud andmetele tuginedes.

Sotsioloogilist informatsiooni võib saada väga mitmesugustest allikatest: statistikast, aruandevormidest, välisvaatlustest, arhiivmaterjalidest. «Kapitali» kallal töötades vaatas K. Marx Londoni raamatukogudes läbi tohutud lademed arhiivmaterjali. Nagu hiljuti ajaleheveergudel võis lugeda, võttis keegi ameerika sotsioloog oma uurimisobjektiks eri ühiskonnakihtidesse kuuluvate inimeste prigiurnid. Sotsioloog oskab ka kuulujuttudest vajalikku informatsiooni välja sõeluda.

Sagedaste sotsioloogiliste küsitluste korraldamine muutub inimestele tüüavaks, liiatigi kui tulemused jäävad uurijate hooletuse tõttu avaldamata. Küsimustele vastamine on inimestele lisakoormus, mida peab hüvitama. Selleks hüvituseks võib olla nii emotsionaalselt kujundatud ankeet, meeldiv vestlus intervjuueritavaga, uurimustulemuste teatamine või midagi muud sellesarnast. Sotsioloogiliste küsitluste puhul tuleb alati silmas pida, kuidas ja millistes tingimustes informatsioon on saadud. Mitte asjata ei tehta kordusuurimusi, ei valita välja kontrollgrupe ja nii edasi. Ilma selleta võib informatsioon osutada desinformatsiooniks, väärade otsustuste aluseks. Oma artiklis «Statistika ja sotsioloogia» kirjutab V. I. Lenin: «... tekib paratamatult kahtlus ja täiesti õigustatud kahtlus, et faktid on meelevaidselt välja valitud või välja otsitud, et ajalooliste nähtuste kui terviku objektiivse seose ja vastastikuse sõltuvuse asemel serveeritakse «subjektiivset» soperdist selleks, et õigustada võib-olla musti tegusid. Seda juhtub ju... sagedamini, kui näib.»

Meie praktika tõestab sedasama. Atesteerimisandmetele tuginedes hõõrub administraator käsi lootuses, et nüüd ometi õnnestub lahti saada kaks-kümmend viis aastat oma kohal istunud tükikatest.

Marksistlik sotsioloog tunnetab kogu aja vastutust rahva ees ja peab tõde kõige tähtsamaks. Kuid tõeni jõuda, nagu juba näidatud, pole lihtne.

Praegu kaadriosakondades laialdaselt fikseeritavad tööl vallandamise põhjused ei tarvitse üldse olla tõesed, vaid suvalised vastused nõutud küsimustele. On palju motive, miks töötaja ei taha öelda tõelist põhjust. Mida on aga väärt selliste küsitluste kokkuvõtte? Kui tahetakse teada saada pärispõhjust, peab sotsioloogil olema ettevõttes kasutada terve sotsiaalse informatsiooni süsteem. Konflikt, mille tagajärjeks on tööl vallandamine, küsepe pikkamööda. Pealegi võimaldab selline pidevalt funktsioneeriv süsteem konflikte ennetada.

Vajadus õigeaegse tõese sotsiaalse ja sotsioloogilise informatsiooni järele on suur. Ühiskondliku arengu seisukohalt kujutab see endast tagasisidet kui iga suguse juhtimise või sshipärase süsteemi paratamatut atribuuti. Mida edasi aga areneb teaduslik-tehniline revolutsioon, seda enam tõuseb sotsiaalse informatsiooni tähtsus, sest kasvab inimefaktori osa ühiskondlikus tootmises. Tunnine seisak suuremas tööstusettevõttes ühe tehniku süü läbi võib tekitada sadadesse tuhandetesse rubladesse ulatuva kahju. Seepärast on ka arusaadav tootmisjuhtide suurenev huvi sotsioloogia võimaluste vastu.

Kuid ei saa jagada nende nõudmisi dikteerida uurimiste käiku. Igal teadusel on omad seaduspärasused.

Sotsioloogilise uurimuse tegemiseks peab olema kõigi teoreetiliste põhjenduste ja protseduuridega programm, millise koostamine on ajamahukas töö, sellest hoolimata, et sarnaseid uurimusi on varem tehtud ja meetodika olemas. Tuleb seda ju uues, konkreetsetes olukorras katsetada. Kui aga ei ole süstemaatiliste teadmistega, oma ainet meisterlikult valdavaid sotsiolooge? Võib öelda vaid üht: profaanus pole siin üldse lubatud. Uurimused, mida teevad erialase ettevalmistuseta inimesed, lõpevad parimal juhul mitte millegagi, halvimal juhul toovad ränka kahju teaduse prestiižile, mille nimel tegutsetakse, samuti ühiskondlikule praktikale. Ainuke väljapääs on vastava tasemega sotsioloogide koolitamine. Seniks aga on tarvis luua lisaks praegu töötavatele võimekatele TRÜ sotsioloogialaboratooriumidele juba ametlik sotsioloogiakeskus, mis sanktsioneeriks kõiki rakenduslikke sotsioloogilisi ja sotsiaalpsühholoogilisi uurimisi vabariigis. Selleks on ülim aeg.

* Kollektiivi ühtsuskoefitsient E on positiivsete isiklike suhete (need, kellega tahetakse meelsasti koos töötada) arvu jagatis võimalike suhete arvuga.

$$E = \frac{n}{N(N-1)} \cdot 100$$
, kus n on ühepoolsete positiivsete suhete arv, N — kollektiivi liikmete arv.

RAHVASTE SÕPRUSE PARK

Üldrahaliku pidupäeva — NSV Liidu 50. aastapäeva — tähistamiseks rajati Tallinnas 2. novembril pidulikult Rahvaste Sõpruse park. Lauluväljakule olid kogunenud töölisklassi eesrindlikud esindajad, kultuuritegelased, koolinoored ja pionierid. Osavõturohke miitingu avas EKP Tallinna Linnakomitee esimene sekretär N. Johanson. Ta andis sõna EKP Keskkomitee esimesele sekretärile J. Käbinile. Oma kõne lõpetades ütles sm. Käbin:

«Meie maal tekkinud sotsiaal-majanduslik ühtsus loob aluse veel tugevamate sõprussidemete arenemiseks sotsialistlike rahvaste vahel. Selle sõpruse auks me rajame täna pargi, millest saab NSV Liidu 50. Aastapäeva nimeline Rahvaste Sõpruse park.

Sümboliseerigu need 50 täna istutatud puud paljurahvuselise nõukogude rahva suurt ja igavest sõprust.»

Pidulikult kõlas E. Kapi «Laul Leninist» Eesti NSV Riikliku Akadeemilise Meeskoori esituses NSV Liidu rahvakunstniku G. Ernesaksa juhatusel.

Sõna võtsid Tööpunalipu ordeniga Kalinini-nimelise Elektrotehnikatehase meister T. Balašova ja kutsekooli nr. 12 õpilane A. Tee.

Orkester ja koor esitasid I. Dunaievski «Laulu kodumaast».

Tulevase pargi territooriumil algas puude istutamine. Noored puud, mida istutasid vabariigi partei-, nõukogude ja noorsoo-organisatsioonide töötajad, sotsialistliku töö kangelased, Kommunistliku Partei veteranid ja tuntud kultuuritegelased, seisavad Lasnamäe nõlval, laulupidude 100. aastapäeva mälestusmärgi lähedal.

Rahvaste Sõpruse pargi rajamisel võtsid osa EKP Keskkomitee esimene sekretär J. Käbin, Eesti NSV Ministrite Nõukogu esimees V. Klauson, EKP Keskkomitee teine sekretär K. Lebedev, EKP Keskkomitee sekretärid K. Vaino ja V. Väljas, Eesti NSV Ministrite Nõukogu esimehe esimene asetäitja E. Tõnurist, Eesti NSV Ametiühingute Nõukogu esimees L. Lentsman, Eesti NSV Rahvakontrolli Komitee esimees O. Merimaa, Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi esimehe asetäitja A. Ansberg, Eesti NSV Ministrite Nõukogu esimehe asetäitja A. Green, Tallinna linna täitevkomitee esimees I. Kallion, EKP Tallinna Linnakomitee teine sekretär V. Konstantinov ja EKP Tallinna Linnakomitee sekretär R. Ristlaan.

EESTI NSV MINISTRITE NÕUKOGU ESIMEES V. KLAUSON JA ESIMEHE ESIMENE ASETÄITJA E. TÕNURIST RAHVASTE SÕPRUSE PARGI RAJAMISEL.

KUNSTIPÄEVIK

Tänavune juubeliaasta on kasvatanud senisest suuremat huvi teiste liiduvabariikide kunstielu vastu. Selle huvi üheks ilminguks on ka praegu Eesti NSV Riiklikus Kunstimuseumis esitatud näitus Armeenia NSV teenelise kunstitegelase Vagram Gaifedžjani (1879—1960) maalidest ja joonistustest.

V. Gaifedžjan kuulub nende kunstnike hulka, kes, saanud kunstilise hariduse sajandi algusaastatel Moskvast, töid kodumaale tagasi pöördudes armeenia kunsti värskend tuuli eesrindlikust ja mitmepalgelisest vene ning lääneeuroopa kunstist. Nõukogude võimu kehtestamise järel Taga-Kaukaasias lõi V. Gaifedžjan energiliselt kultuurielu ümberkujundamisse. 1922. a. sai teoks kunstniku esimene personaalnäitus tema sünnilinnas Ahhaltsihhis. 1924. a. määrati V. Gaifedžjan Jerevani Kunsttööstuse Tehnikumi (hiljem Jerevani Terlemežjani-nim. Kunstikooli) direktoriks ja õppejõuks. Õpetööga oli ta seotud 30 aastat.

Näitusele Kadrioru lossis, V. Gaifedžjani esimesele personaalsele ekspositsioonile väljaspool Armeeniat, on koondatud paremik tema säilinud teostest. Õpinguperioodist pärinevad «Venna portree» (1906) ja «Pesunaine» (1909). Järgmist etappi tähistavad Ahhaltsihhis veedetud aastad 1912—1922. Gaifedžjan on unistuste ja tundeelamuste maali. Moskva elurütmi kauge kajana elustuvad maalidel omaaegsed kohvikud ja ballistseenid, daamid uhketes tualettides, jalutuskäigud parkides. Gaifedžjani pintsel kujundab miniatuurseid maastikupilte ja dekoratiivseid motive, kus inimfiguurid muutuvad tillukesteks värvilikeks, helideks sädelevas värvimuusikas. Gaifedžjan on tundliku värvimeelega kolorist, kelle kunstikreedit mööda annab värv edasi kõike mööduvat, muutlikku, joon aga

püsivat. Kord impressionismist, kord sümbolismist kaasa haaratud, jäi Gaifedžjan alati omanäoliseks, siiraks, alati armeenia kunstnikuks. Ta oli lüürik, kelle lõuenditesse töid minoorseid noote tolaeage Gruusia provintsilinna argipäevamüüri, tundliku hingeeluga inimese üksindus.

20. aastatel lisandunud pedagoogiline koormus jättis kunstnikule loominguks vähe aega. Kadrioru näitusel on sellest ajast interjööre, maastikke, portreed, sealhulgas kolm autoportreed. Väljapaneku lõpetab maastikumaal. V. Gaifedžjani maastik on tundlik, koloriidipeen, maailine. Kunstnik armastab sügise sooja värvikirevust, kevade õrnu, talve hõbedast rahu. 1937., 1939. ja 1944. a. Jerevani ja Tbilisi vaadetes pääseb erandlikult mõjule joon.

V. Gaifedžjani siiras, intiimne kunst kõneleb vaatajaga nelja silma all, eeldab süvenemist. Tundliku meelega kunstisõbrale pakub näitus meeldivat elamust.

SIRJE SIMSON

Tänavune sügis on meile pakkunud mitmeid meeldivaid võimalusi teiste vabariikide kunstiga tutvumiseks. Tallinna muuseum on koostanud näituse armeenlase Vagram Gaifedžjani, Tartu aga Gruusia Kunstiakadeemia professori Vassili Suhhajeji maalidest. Mõlema vabariigi kunstist peaks eesti vaataja olema varasemate näituste põhjal mingi ettekujutus, kuid praegused personaalväljapanekud veenavad, et tõeliselt tunne naaberrahvaste kunsti siiski linnulennult. Alles lähem kontakt ühe meistriga süvendab arusaamist rahvuslikust omapärsast ja võimaldab jälgida üldiste suundade peegeldumist, pakkudes nii ka omamaisele kunstiarengule huvitavat võrdlusmaterjali. Eestlasele on V. Suhhajeji

näitus aga päris harvaesinev juhust näha ühe meie kunstnike Pariisi-päevade õpetaja loomingut.

Vassili Suhhajeji (sünd. 1887) on Nikolai Triigi, Jaan Koordi ja Konrad Mäe eakaaslane. Ka tema õppekäik algas Peterburis, kuigi ta meie noorte käsitööliku kallakuga Stieglitzi kooli asemel õppis Kunstide Akadeemias. Pariislane sai temast aga funduvalt hiljem ja palju pikemaks ajaks (1920—1935). Seega langes kunstniku tõhusaim õppe- ja kujunemisaeg hoopis teiseilmelise ajajärku, kus valitsesid teistsugused mõtted ja kunstisuunad. Suhhajeji näib viimastest kõitvat nn. uusaerialikkus. Pariisijastu natüürmordid on ülimalt realistlikud, materjali edasiandmine neis peaaegu kombatav — kuni puusüü ja oksaakude väljamaalimiseni («Toru», 1921; «Leivad», 1923; «Kübar ja päevavar», 1921), samal ajal säilib käsitluses midagi vanameisterlikku, kas siis hollandipärase tagaplaani, raskevõitu koloriidis või üli-siledas pintlikäigus. Lemmikaineks on kunstnikul ka linnavaade («Cascas», 1928; «Collioure», 1929) ja portree. Värvitarvitus on mõlemas žanris kasiin, linnapilt meenutaks nagu vana, tuhmunud gobelääni. Portreedest on iseloomulikemad 1934. aastal üle-elusuuruses formaadis maalitud I. Stravinski ja F. Saljapini — mõlemad otse fotolikult üksikasju registreerivad ja ka värvivaesed, kuid ometi karakterseid ja hoogsad. Suhhajeji nooruspäevade sidemeid («Mir Iskusstva» ringiga tunnustavad tema ekssootilised ja värvikad dekoratsioonikavandid. Just neil aastail tegutses ta ka pedagoogina ja oli mitme eesti kunstniku õpetajaks. Suhhajeji õpetamisviisi kajastusi illustreerib näitusel väike valik Adamson-Ericu, Kristjan Tedre, Aleksander Vardi ja Arnold Kalmuse tolaeageid töid.

1935. a. pöördus V. Suhhajeji tagasi kodumaale ja on 1948. aastast tegev Gruusia Kunstiakadeemia professorina. Neljakümnendail-viiekümnendail aastail muutus kunstniku laad vähem isikupäraseks, maa-

limisviis oli üksluisem. Samal ajal vanameisterlikud jooned tugevnesid. Väga viljakas periood saabus V. Suhhajejale aga kuuekümnendate aastatega, mil uuenes ka värvikäsitus — varasema vaoshoituse asemel näeb nüüd julget bordoopunast, ultramarini ja tugevate roheliste toonide kasutamist. Sageli on pintslitehnika dekoratiivlikult lopsakas ja vaba. Pariisi-aegsest portreedest otsib eeskujul jällegi üle-elusuuruses maalitud Svjatoslav Rihteri (1963). Võrdlus varasemate Saljapini ja Stravinski portreedega tuleb küll uue töö kahjuks. Eelmiste elutruudus oli stiililiselt välja peetud ega häirunud. Rihteri karjult värviline naturalism ja paatos aga tungivad agressiivselt peale ja langevad tervikult välja. Viimaste tööde parematena tunduvad natüürmordid ja portreed, milles kunstnik jääb uuele maalilisele laadile truaks ega püüagi seda varasemaga siduda.

Vassili Suhhajeji näituse korraldamine on tore algatus. Tahaks uskuda, et see on läbimõeldud samm ja tulevikuski püütakse tutvustada meie kunstnike kontakte teiste vabariikide ja rahvaste või üksikmeisterite kunstiga. Igatahes paneb näitus mõtte liikuma edaspidiste võimaluste suunas. Tunneme ju väga vähe ka oma kõige lähemate naabrite lätlaste kunstipärandit. Paljud meie kunstnikest on Riias õppinud, sealse kunstimiljö ja -taotlused teeks näitus üksjagu selgemaks.

Ja ka niisugune mõte tekib: eesti kunsti tuntakse väljaspool samuti vaid linnulennuliste ülevaatenäituste põhjal, peamiselt on see tänapäevane looming. See aga tähendab samasugust ühekülgset kultuuride vahendamises nagu kirjanduses üksnes tänapäeva novelli koondvalimike tõlkimine. Aga ometi püüavad tõlkijad ka meie Tammsaare teistele kätesaadavaks teha. Miks siis mitte eksponeerida näiteks lätlaste Adamson-Ericut või Ado Vabbet personaalnäitusi?

MIRJAM PEIL

Juba kolmandat nädalat

(Algus 9. lk.)

Rein Tammikult on näitusel kolm värvilist joonistust. Ei saa just öelda, et need tutvustaksid noort kunstnikku tema kõige tugevamatest külgedest. Kompositsioonilt on need küll meisterlikud, kuid endakordamine annab tunda. Ei ole enam seda särtsu ja hoo, mis kunstniku varasemaid joonistusi iseloomustas. Nendest öhkub mingit väsimust ja apaatiat.

Head on Illimar Pauli filigraansed tušijoonistused, Urmas Ploomipuu ja Silvi Liiva ofordid. Meisterlik, kuid enast kordav on Vello Vinn.

Skulptuuris valitsevad portreepead. Parim neist on noore skulptori Mare Mikofi Lembit Ulfsaki plastmassist pea. Mikof on oma modelli huvitavalt näinud ja suutnud seda huvitavust ka väljendada. Pea on modelleeritud suure veenvusega, olles ühel ajal nii konkreetne kui ka üldine. Ja veel ühest Mikofi töödeomadusest: nad on intriigerivad. Tema tööd erutavad, kutsu-

vad end vaatama. Kui tänavust Lembit Ulfsaki portreed võrrelda kujuri mõõdunudsügisese «Reinuga», siis on edasimineku märgatav. Portreepeadest paistavad veel silma M. Mõtte väike pronksist «Uudistaja» ja Olav Männi tööd.

Väljapaistvalt hea on ka Matti Variku «Song-My». Võib vist öelda, et mõlemad käesoleval näitusel eksponeeritud Variku teosed — pronksist «Song-My» ja väike kipsist «Signaal» — on uus tase kujuri loomingus. Kui Variku seniseid töid iseloomustas teatav raskepärane harmoonia, millest ta ei suutnud päriselt vabaneda ka kergust eeldavates «Metskitsedes», siis käesoleval aastal valminud teostesse on ilmunud lisaks ka ekspressiivsust ja dünaamilisust. Väljendub see teravdatud murdejootes, hoogsalt ülespoole püüdlevas siluetis, figuuride näilises kerguses. Ei ole kahtlust, et see skulptori loomingut ainult rikastab. Riho Kulla loomingus valitseb dünaamika. Valitseb paraku

aga niivõrd, et paljud tema teosed muutuvad raskelt jälgitavaks, mistõttu ka neist saadav emotsioon jääb napiks. See puudutab eriti tema klassisõjateemalist «Raju», milles dünaamika väljendamine on muutunud eesmärgiks omaette. Selles suhtes on õnnestunud väike, mänguasjana lae all rippuv «Vabadus», mille sisuliselt õigustatud püüdlus anda edasi looma kiirust ei ole veel muutunud formaalseks ratsu enda hääbumise näol. Üldse tundub, et Kullal õnnestunud paremini need teosed, milles objekt ise on veel selgelt tuntav («Metskitsed», «Päasukesed») ega ole muutunud edasise modelleerimise käigus vaid vaevu tajutavaks inspiratsiooniallikaks. Meeldib on ka Edgar Viiese «Mägisokk», mille võlu jällegi näib peituvat õige vahekorra leidmises objekti enda ja stilisatsiooni vahel. Õnnestunud tuleks lugeda samuti Georgi Markelovi seekordset väljapanekut. Kujuri «Mure» ja «Autoportree» (mõlemad puust) näitavad kindlat materjalivalda-

mist ja üldistusvõimet, nendele ei saa ette heita ka liigset pretensioonikust, omadust, mis Markelovi töid varem tihti on kimbutanud.

Ja lõpetuseks veel üks mõte. Meie Kunstihoone praeguste piiratud ruumide korraldab kahest suurest ülevaatenäitusest aastas ilmselt väheks. Aktiivselt loovate kunstnike arv on suurenenud, žüriidele esitatavate kunstiteoste arv samuti, ning paratamatult, juba ruumikitsikuse tõttu, jäävad paljud tööd näitustel eksponeerimata. Võib küll väita, et ükski tõeliselt hea teos ei ole meil ruumikitsikuse pärast veel välja panemata jäänud. Siiski oleks vist otstarbekas suurendada suurte ülevaatenäituste arvu aastas kolme või neljani, mis kahtlemata mõjaks ergutavalt meie kunstnikele. Rohkem tuleks korraldada üle-eestilisi žanrinäitusi (portree-, akti-, tööteemat käsitlevate teoste näitusi). Esiteks annaks see võimaluse saada rohkem konkreetseks otstarbeks ja konkreetseks kohta mõeldud kunstitöid. Teiseks teeks võimaliku ka lõpu kunstnike püüdele iga hinna eest kõigil suurtel näitustel kaasa lüüa, olenemata sellest, kas tööd on vajalikul tasemel või mitte. Praegu on see esinduslike eksponeerimisvõimaluste nappust arvestades aga paratamatu.

NLKP Keskkomitee ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu määrus 1972. aasta kirjandus-, kunsti- ja arhitektuurialaste riiklike preemiate määramise kohta

NLKP Keskkomitee ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu, arutanud läbi NSV Liidu Ministrite Nõukogu juures asuva kirjandus-, kunsti- ja arhitektuurialaste Lenini preemiate ja NSV Liidu riiklike preemiate komitee ettepaneku, otsustavad määrata NSV Liidu 1972. aasta riiklikud preemiad:

1. Valdis Albergšile, Läti NSV teenelisele kunstitegelasele, skulptorile, Dzintars Dribale, arhitektile, Gunars Lusis-Grinbergšile, arhitektile, — läti punaste kütide muuseummälestussamba eest Riias.

2. Ganifa Aleskerovile, Aserbaidžani NSV teenelisele ehitajale, arhitektile, Alesker Gusseinovile, arhitektile, Ibragim Zeinalovile, skulptorile, Nidžat Mamedovile (postuumselt), skulptorile, — 26 Bakuu komissari memoriaalsambli eest Bakuus.

3. Juri Alikovile, stsenaariumide autorile, Feliks Sobolevile, Ukraina NSV teenelisele kunstitegelasele, režissöörile, Leonid Prjadkinile, operaatorile, — populaarteaduslike filmide eest «Loomade keel» ja «Kas loomad mõtleavad?», tehtud Kiievi Populaarteaduslike Filmide Studios.

4. Rams Babadžanile (Ramz Babadžanovile), kirjanikule, poemi «Elav vesi» eest.

5. Boriss Jefimovile, NSV Liidu rahvakunstnikule, — poliitiliste plakatite ja karikatuuride eest 1970.—1971. a.

6. Mustai Karimile (Mustafa Karimovile), Baškiri rahvapoetile, — luuletuskogu «Aastatele järele» eest.

7. Vladimir Kurbetile, Moldova NSV rahvakunstnikule, ansambli kunstilisele juhile ja peaballetmeisterile,

Tatjana Ussatšile, Moldova NSV rahvakunstnikule, balletisolistile, Ivan Furnikale, Moldova NSV rahvakunstnikule, balletisolistile, Boriss Filipšukile, Moldova NSV teenelisele kunstnikule, balletisolistile, — Moldova NSV teenelise kollektiivi, riikliku rahvatantsuansambli «Žok» 1970.—1971. a. esinemiskava eest.

8. Boriss Ravenskihile (Rovenskih), NSV Liidu rahvakunstnikule, näitejuhile, Vassili Šaporinile, kunstnikule, Aleksei Lokteville, Vene NFSV teenelisele kunstnikule, Pavel Kortšagini osa täitjale, — lavastuse eest «Draamatiline laul» A. Puškini nim. Moskva Draamateatris.

9. Natalia Satsile, Vene NFSV rahvakunstnikule, näitejuhile, — etenduste eest «Kolm paksu», «Hiidpoisike» ja «Oed» Moskva Riiklikus Lastemuusikateatris. (Lastele määratud kirjandus- ja kunstiteoste eest.)

10. Julian Svartsbreimile, arhitektile, autorikollektiivi juhendajale, Valentina Edemskajale, arhitektile, Nikolai Topilinile, insener-konstruktorile, Pjotr Karpovile, Vene NFSV teenelisele ehitajale, ehitusinsenerile, — Sotši tsirkusehoone arhitektuuri eest.

11. Rodion Štedrinile, Vene NFSV teenelisele kunstitegelasele, heliloojale, — oratooriumi eest «Lenin rahva südames» ja ooperi eest «Mitte ainult armastus» (uus muusika ja lavareaktsioon).

NLKP Keskkomitee sekretär
L. BREŽNEV

NSV Liidu Ministrite Nõukogu esimees
A. KOSSÓGIN

AUTASUSTAMISI

◆ Kirjanduse aktiivse ühiskondliku levitamise eest elanikkonna hulgas autasustas NSV Liidu MN Riiklik Kirjastuste, Polügraafia ja Raamatukaubanduse Komitee ja Kultuuritöötajate Ametiühingu Keskkomitee raamatukogutöötajat Helve Roosipuud aukirjaga.

◆ Kauaaegse eduka töö ja aktiivse

ühiskondliku tegevuse eest ning seoses kuuekümnenda sünnipäevaga autasustati Eesti Televisiooni peatoimetajat Arnold-Jaan Pätsi Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi aukirjaga.

◆ Kuuekümnenda sünnipäeva puhul ning pikaajalise ja aktiivse tegevuse eest kunstilise isetegevuse arendamisel sai Richard Nemvalts Eesti NSV Kultuuriministeeriumi aukirja.

◆ Teenete eest nõukogude estraadi-

muusika viljelemisel ja seoses viieküm-
nenda sünnipäevaga anti Eesti NSV Riikliku Filharmonia estraadiansambli «Vana Tooma Mooskandid» dirigendile Arved Haugile Eesti NSV Kultuuriministeeriumi aukiri.

◆ Kohusetruu töö eest sai kuuekümnenda sünnipäeva puhul Tartu rajooni parteikomitee ja täitevkomitee aukirja Ropka külaraamatukogu juhataja Laine Viimand.

MEESTELAULU NAABERMAALT

Kotka-päevade aegu viibis Tallinnas sõpruslinna meeskoor «Kisailijat», kes 4. novembril andis J. Tombi nim. Kultuuripalees kontserdi. Juhatas Pauli Pesonen. Kava koosnes lisaks paarile J. Sibeliuse laulule valdavalt headest, kuid mitte liiga

keerukaist rahvalauluseadetest, mille kuulamine pani järjekordselt kahetsema, et meil sellist väiksematele isetegevuskooridele sobivat lauluvara vähevoitu on. Koori solist Veijo Vähru köitis tähelepanu ulatusliku hääle ja ilmeke esitusega.

Kontserdi lõpuosas esitas J. Tombi nim. Kultuuripalee K. Tärnu nim. meeskoor (dir. Jüri Variste ja Harri Ilja) külalis-tele eesti ja teiste Nõukogude vennasrahvaste laule.

H. ERNEŠAKS

J. NEHRU PREEMIA LAUREAADID

Dehliis tehti teatavaks J. Nehru 1972. aasta preemia laureaadid. See India ajakirja «Soviet Land» sisseastunud preemia antakse igal aastal selle maa kirjanikele ja ajakirjanikele panuse eest Nõukogude Liidu ja India rahvaste sõpruse tugevdamiseks. Laureaatide hulgas on tuntud luuletaja Sahr Ludhianvi, hindi kirjanik Upendra Nath Ashk, väljapaistev bengali luuletaja Gulam Kuddus ja professor Debiprasad Chattopadhaia. Aktiivse tegevuse eest India—Nõukogude sõpruse arendamisel määrati postuumselt eriautasu parlamendiliikmele Indulal Iagnikile.

ETNOGRAAFILISE MATERJALI KOGUMISE VÕISTLUS

Eesti NSV Riiklik Etnograafiamuseum kuulutab välja järjekordse teatmaterjalide kogumise võistluse.

Vajaksime iga eriala töölise, metsa-, raudtee- ja käsitöölise töösüste omandamise, endisaegsete töö- ja korteriolude ja olme kirjeldusi. Ootame ka töid talu- ja mõisateenijatest.

Et muuseumil on käsil etnograafilise atlase koostamine, siis on tervitatavad materjalid endisaegsetest põllundusest, linakasvatusest ja -tööstlemisest, ehitustest (elamu, saun, ait jne.).

Muuseum huvitaks kirjanduse (loomapidamishooned, karjatamine, karjane), kalastuse, hülgepüügi, jahinduse, paadi- ja laevaehituse, rannakaubanduse, mere-sõidu, palgiparvetuse, saarlaste mandril töökäimise jne. kirjeldustest. Samuti soovime ühe kolhoosi, küla, talu või väikeasula elanike majanduse, hoonete ja olus-

tiku üksikasjalikke ülevaateid. Piisavalt ei ole meil seni materjale ka vanaaegse töö- ja pidurõivastuse kohta.

Teretulnud on tööd perekonnakombestiku vallast ja materjalid, mis käsitlevad varasemate rahvatraditsioonide kasutamist kaasaegses kombestikus (pulmad, matused).

Paremaid töid premeeritakse, kogu esitatud jääb muuseumi kogudesse. Tööd palume kirjutada musta tindiga. Masinal ümberlöödud käsikirja puhul saata esimene eksemplar.

Esitamise tähtpäev on 1. aprill 1973. a. Juhendite ja lähema informatsiooni saamiseks palutakse võistlusest osa võtta soovijail muuseumiga eelnevalt kindlasti kontakti astuda aadressil Tartu, Burdenko t. 32, tel. 42-79.

EESTI NSV RIIKLIK
ETNOGRAAFIAMUSEUM

FOTOMAPIST

ENDEL VELISTE. «VARAJANE LUMI»

NOTA BENE!

HELILOOJATE MAJA

Teisipäeval, 14. XI kl. 19 kohtumiskontsert Leningradi heliloojatega. Osa võtavad Boriss Tištšenko, Valeri Gavrilin ja Gennadi Banštšikov. Esinevad Galina Tištšenko, Irina Golovljova, Boriss Tištšenko, Vladimir Romašin, Boriss Pergamenštšikov ja kammerorkester Eri Klasi juhatusel. Pääsmad 30 kop. on müügil eelmüügi kassas, Kullassepa t. 2, ja Heliloojate Majas kl. 9—16.

RAT «ESTONIA»

Reedel, 10. XI kl. 19 «Deemon»; laup., 11. XI kl. 19 «Mantel»; «Ode Angelica»; «Gianni Schicci»; pühapäev, 12. XI kl. 12 «Uinuv kaunitar»; kl. 19 «Jevgeni Olegin» (vene keeles, peaosas Georg Ots); esmaspäev, 13. XI kl. 19 «Neli musketäri»; kolmapäev, 15. XI kl. 19 «Rüütel Sinihabe»; neljapäev, 16. XI kl. 19 «Mees La Manchast»; reedel, 17. XI kl. 19 «Haldja suudlus»; «Püha kevad»; laup., 18. XI kl. 19 «Barbara von Tisenhusen»; pühapäev, 19. XI kl. 12 reserveeritud etendus, kl. 19 «Romeo ja Julia».

RAT «VANEMUINE»

Suures majas
Reedel, 10. XI kl. 19 «Kuningal on külm»; laup., 11. XI kl. 19 «Apteeker»; «Kuu»; pühapäev, 12. XI kl. 12 «Appil Tuju reibas — lähme põhja»; kl. 19 «Mustlasparun»; esmaspäev, 13. XI kl. 19 «Äiu-äiu, poiss kui karu»; kolmapäev, 15. XI kl. 19 «Enrico 100»; neljapäev, 16. XI kl. 19 «Küla vahelaulud»; reedel, 17. XI kl. 19 «Giselle».

Väikeses majas

Laup., 11. XI kl. 18 «Helepunane lilleke»; pühapäev, 12. XI kl. 12 «Väike Tjorven, Pootsman ja Mooses»; kl. 19 «Sina, kes saad kõrvakile»; neljapäev, kl. 18 esietendus «Naksitrallid».

Külaskäiguetendused

Reedel, 10. XI kl. 18 «Saabastega kass» (Türi kultuurimajas); teisipäev, 14. XI kl. 11 «Kolm musta sulge»; kl. 19 «Inimese tragöödia» (RAT «Estonias»); reedel, 17. XI kl. 19 «Kuni käru pole kummuli» (Võru kultuurimajas).

EESTI NSV RIIKLIK NOORSOOTEATER

Laup., 11. XI kl. 20 «Hübridgloobus» (Adavere sov. klubis); esmaspäev, 13. XI kl. 10.30 «Põrunud prohvet» (Kehтна sovhoostehnikumi klubis); teisipäev, 14. XI kl. 20 «Põrunud prohvet» (Riisipere kultuurimajas); kolmapäev, 15. XI kl. 19.30 Berliini puhkpilliansambli (Saksa DV) kontsert; neljapäev, 16. XI kl. 18 «Karisson tembutab jälle»; reedel, 17. XI kl. 20 «Hübridgloobus» (Hulja sovhoosi klubis).

«ESTONIA» KONTSERDISAAL

Laup., 11. XI, pühapäev, 12. XI ja esmaspäev, 13. XI kl. 19.30 laulab Janos Kocs, kaas-tegev estraadiansambel «Ekspress»; teisipäev, 14. XI kl. 19.30 Maria Grinbergi laueriohtu; kolmapäev, 15. XI kl. 19.30 Berliini puhkpilliansambli (Saksa DV) kontsert; neljapäev, 16. XI kl. 19.30 abonement nr. 1 — sümfoniakontsert, dirigent Eri Klas, solistid Maria Grinberg (klaver) ja Leonarda Daine (metsosopran).

NÄITUSESAALID

EESTI NSV RIIKLIKUS KUNSTIMUUSEUMIS on näitused «Eesti kunst», «Ludvig Oskari maalid», «V. Gaifedžani maalid», «Vana kunst». Avatud kl. 12—19. Laupäeval ja pühapäeval kl. 11—19. Teisipäeval suletud.

TARTU RIIKLIKUS KUNSTIMUUSEUMIS on prof. V. Suhhajevi teoste näitus (viimast päeva 12. nov.) ja Silvia Jõgeveri maalide näitus. Avatud kl. 11—18. Esmaspäeval suletud.

TALLINNA KUNSTIHOONES on vabariiklik kujutava kunsti näitus. Avatud kl. 12—19, esmaspäeval kl. 12—18. Teisipäeval suletud.

TALLINNA KUNSTIHOONE NÄITUSESAALIS on Urmas Ploomipuu ja Ilmar Pauli tööde näitus. Avatud kl. 12—18. Laupäeval kl. 12—16. Pühapäeval suletud.

TALLINNA KUNSTIHOONE SEKTSIOONIDE SAALIS (III korrusel) on Heijo Keigo, Ilme Purre ja Maria Niine tööde näitus. Avatud kl. 12—19, esmaspäeval kl. 12—18. Teisipäeval ja kolmapäeval suletud.

E. VILDE ja A. H. TAMMSAARE MUUSEUMIS Kadriorus on eksponeeritud E. Vilde viimane korter omaaegse sisustusega ja alaline näitus. Avatud kl. 11—18.

TELLIGE AJALEHTE

«SOVETSKAJA KULTURA»!

Nagu juba teatati, saab ajalehest «Sovetskaja Kultura» 1973. aasta jaanuarist NLKP Keskkomitee väljaanne.

«Sovetskaja Kultura» hakkab ilmuma kolm korda nädalas, iga number kaheksa lehekülge «Pravda» formaadis. Ajalehe selline maht lubab laialdaselt valgustada teatri ja filmi, kujutava kunsti, heliloomingu ja kooreograafia, televisiooni ja raadio, raamatute kirjastamise ja olmekultuuri tähtsamaid arenguprobleeme, loominguliste liitude ja kultuuriasutuste tegevust ning rahva kinoalast teenindamist, kaasa aidata taidluse kõigi alade arendamisele.

Ajaleht hakkab valgustama sotsialismi-
maade ja teiste välisriikide kultuurielu ning loomingulisi protsesse nende kunstis. Avaldatakse ka nõukogude ja välismaa autorite proosat ning luulet, katkendeid uutest näidenditest ja filmistsenaariumidest, kriitikat ja bibliograafiat, satiiri ja huumorit.

Tellimishind aastaks 7 rubla ja 80 kopikat, üksiknumbri hind 5 kopikat. Tellimusi võetakse vastu 25. novembrini 1972. a.

6. novembril suri pärast pikka rasket haigust Tallinna Riikliku Konservatooriumi kauaaegne õppejõud dotsent Mart Paemurru.

Mart Paemurru sündis 31. mail 1908 Toilas põllupidaja pojana. Silmapaistev andekus ja kasvav huvi muusika vastu töid 16-aastase Jõhvi gümnaasiumi õpilase Tallinna konservatooriumi, kus ta õppis metsasarve ja tšellot.

Lõpetanud 1933. aastal prof. Jaan Tamme metsasarveklassi, kutsuti M. Paemurru «Estonia» ooperiorkestrisse, kus ta mängis kümnekond aastat. Tervislikel põhjustel tuli loobuda puhkpillist ja siitpeale jätkus orkestritöö tšellomängijana. Viimased kaksikümne aastat töötas lahkunu Eesti Televisiooni ja Raadio sümfooniaorkestris.

Suuri teeneid on Mart Paemurru pedagoogina. Ta oli 1940. a. kuni surmani Tallinna Riikliku Konservatooriumi õppejõud, aastaid dekaan ja puhkpillikateedri juhataja. M. Paemurru juhendamisel on saanud kõrgema erialase hariduse enamik meie professionaalsete orkestrite metsasarvemängijaid. Hulk aastaid töötas M. Paemurru ka Tallinna Pedagoogilises Instituudis, jagades oma rikkalikke teadmisi ja kogemusi tulevastele pedagoogidele.

Inimese ja kolleegina oli M. Paemurru väga hinnatud ja lugu peetud. Ta oli siiras, peene takti- ja suure kohuse-

tundega, erakordne tahtekindlus aitas tal võita ületamatuna näivaid raskusi.

Mälestus dotsent Mart Paemurru jäab kolleegide ja õpilaste südames kauaks püsima.

Eesti NSV Kõrgema ja Keskerihariduse Ministeerium

Eesti NSV Kultuuriministeerium
Eesti Televisiooni ja Raadio Komitee
Tallinna Riiklik Konservatoorium
Tallinna Pedagoogiline Instituut

Hüvastijätt Mart Paemurruga on puhapäeval, 12. novembril kell 10 EKP

Keskkomitee Poliitaharidusmajas (Sakala t. 3). Matmine Toila kalmistul kell 15.

OLI JA ON

Seoses NSV Liidu moodustamise 50. aastapäevaga korraldavad Eesti NSV Haridusministeerium ja ühing «Teadus» 17. novembril kl. 10.30 Kesklektuuriumis (Harju t. 13) pedagoogilise propaganda teaduslik-metoodilise konverentsi «Rahvahariduse nõukogude aastail». Teemal «NLKP XXIV kongress ja rahvahariduse ülesanded üheksandal viisaastakul» kõneleb A. Tükk, «Kultuuri-revolutsioonist Nõukogude Liidus» A. Elengo, «Teaduslik-tehnilisest progressist ja noorsoo kasvatusel» S. Tihhonov. Vennasvabariikide abi nõukoguliku hariduselu korraldamisel Eesti NSV-s vaatleb E. Tomasson, nõukogude esteetika arenguhooni meie vabariigis aga K. Leht. Koolieelsete lasteasutuste osalaste kommunistlikul kasvatamisel peatub R. Selg, pedagoogika rahvaulikoolide osal pedagoogilises propagandas H. Pille.

Oktoobrirevolutsiooni 55. aastapäevaks kanti linnade ja rajoonide autahvile NSV Liidu moodustamise 50. aastapäeva eelse sotsialistliku võistluse eesrindlaste nimed. Tallinnas on nende hulgas Moemaja kunstnik Dagmar Isok ja Kunsttööde Kombineadi kunstnik Paul Madisson, poliigraafiatöötajate perest aga EKP Keskkomitee kirjastuse trükikojas ladu- ja küljendaja Richard Neider, trükikojas «Kommunist» osakonnajuhataja Anti Koitmäe, trükikojas «Punane Täht» tööline Hilda Roost, trükikojas «Oktoober» trükikojas Jaak Nuudi ja H. Heidemann nim. trükikojas käsiladaja Aime Kütt. Haapsalu rajooni autahvile kanti heade töösaavutuste eest Haapsalu lastemuusikakooli õpetaja, kultuuritöö aktivisti Heljo Talmeti, Tartu linna autahvile Gogoli-nim. Keskraamatukogu vanemraamatukoguhoidja Ellen Adofi, Võru rajooni autahvile Võru rahvaoorkestri dirigendi, Eesti NSV teenelise kultuuritegelase Samuel Onno ja Krabi raamatukogu juhataja Maie Ploomi nimi ning foto.

Odessas toimus IV üleliiduline spordifilmide festival, kus vaadati ja hinnati 70 ekraaniteost. Ühe kolmanda koha diplomid ja selle juurde kuuluva medali sai «Tallinnfilm» töö «Lumi ja liiv», mille režissöör-operaator on Hans Roosi-puu.

11. novembril on Pärnu teatris Jelgava kultuuripäevade pidulik avamine. Kaasa teevad Jelgava kultuurimaja rahvatantsuansambel «Jauniba», sõpruslinna noored rahvatantsijad jt. Samal päeval avatakse teatri jalutusruumis Jelgava kunstnike tööde näitus. 12. novembril esinevad Pärnu kuuorordi klubi Jelgava muusikakeskkooli kollektiivid, 16. novembril on Pärnu koduloomuuseumis läti kirjanduse õhtu. Kultuuripäevad lõpevad 18. novembril kontserdiga Pärnu kuuorordi klubi, kus esinevad Jelgava linna kultuurimaja rahvakollektiivid — segakoor «Zemgale», puhkpilliorkester «Jelgava» jt.

Harju rajooni raamatunädala lõpuürituseks oli teaduslik-teoreetiline konverents. Kirjandusteadlane N. Bassel kõneles ühistest ja erinevatest joontest Nõukogude rahvaste kirjanduses, E. Vilde nim. Tallinna Pedagoogilise Instituudi bibliograafiaõppejõud M. Lott raamatu tähtsusest inimkonna kultuuri-loos jne.

Tallinna ETKVL-i klubi ansambel «Onex» ja grupp Tallinna Polütehnilise Instituudi rahvatantsukollektiivi «Kuljus» tantsijaid sõitsid Poola Rahvavabariiki Toruni. Nad esinevad Nõukogude kultuuripäevadel 10.—20. novembrini. Kultuuripäevadele võitis ka Välimaa Sõpruse ja Kultuurisidemete Arendamise Eesti Ühingu vastutav sekretär Elja Priimägi.

Oktoobri lõpul oli TRÜ klubi luulesõprade päralt, oma autoriõhtut pidasid Paul-Eerik Rummo ja Svetlan Semenenko. Enamik esitatud luuletustest on pärit tuleval aastal ilmuvast venekeelsest värsikogust, mis sisaldab P.-E. Rummo luulet S. Semenenko tõlkes.

Rakvere rahvaulikooli järjekordse õppuse teemaks oli «Estonia» operett». Ettekande pidas A. Pärn, katkendeid RAT «Estonia» lavastatud operetidest esitasid Haili Sammel, Endel Pärn ja Harri Vasar. Kontsertmeisterina oli kaastegev Viive Ernesaks.

Eelmisel nädalavahetusel olid Eesti Looduskaitse Seltsi ja Tartu Üliõpilaste Looduskaitseringi liikmed Anna Haava sünnikohas Pala Haavakivil, kus raiuti vösa taastatava vesikäärve nõlvadel, et avada vaateid maastikule, puhastati nimepuude — haabade alust. Üliõpilased esitasid katkendeid luuletaja mälestusraamatust, luulet ja rahvalikke laule A. Haava sõnadele.

Tartu Riikliku Ülikooli kohviku ruumes avati 2. novembril Vello Tamme tööde näitus. Ekspositsioon annab ülevaate noore kunstniku viimaste aastate loomingust.

Helga Tõnson. TRAAGIKUST NAERVA MÖTTETARGANI. Verdi elu ja looming. Verdi ja Eesti.

Peatükikes «Esimised leiud ja kaotused», «Mõni sõna Verdi-eelsest ooperist», «Arvukad otsingud», «Psühholoog, vabadusvõitleja ja lüürik», «Igihaljas kolmik», «Suurooperlikkus ja purunenud ideaalid», «Aida» ja «Reekviem», «Kaks titaani», «Shakespeare — Verdi — Boito» ja «Viimne peatükk» antakse teoses ülevaade suure itaalia ooperikomponisti Giuseppe Verdi elu- ja loominguteest ning tema kaasagsetest. Raamatu lõpuosas peatub autor Verdi ooperite lavastustel eesti teatris aastail 1916—1970 («Traviata», «Rigoletto», «Aida», «Trubaduuri», «Othello», «Maskiball», «Don Carlos»). Lõpuks andmeid Verdi ooperite, kooriteoste ja kammerloomingu kohta. Illustreeritud fotodega. Kujundanud H. Kersna. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 8000 eks. 160 lk. Hind 75 kop.

TANTSUD.

Valimikku on koondatud tantsud, mida meie tantsurühmadel tuleb esitada Eesti NSV 1973. a. vabariiklikul rahvatantsupeol: N. Raadiku seatud «Kaera-Jaan», U. Toomi «Meistrimehed», H. Mikkeli «Emakene, memmekene» ja «Kevval naksi päale», H. Aassalu seatud «Targa rehealune», N. Uustalu «Meie polka» ja sama autori seatud gruusia rahvatants «Neidude tants», K. Toropi seatud «Kolga valla tantsud», L. Rausi seatud rahvalikud tantsud «Meie memme tantsud», S. ja O. Valgemäe «Kuusatu süit nr. 1», «Kalamehes mõrja», «Kalur ja meri» ning «Kiik kutsus», H. Talmeti «Neukesed, pelukesed» ning O. Opanassenko ja H. Aassalu seatud ukraina rahvatants «Hopatsokk». Koostanud Heino Aassalu. Kunstiliselt kujundanud J. Nikkarinen. Skemaatilised joonised: J. Ristoja. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 3000 eks. 160 lk. Hind 68 kop.

Raimo Pullat. EESTI LINNAD JA LINLASED.

XVII sajandi lõpust 1917. aastani.

Ulatuslikule allikmaterjalile tuginevas teoses väeb autor Eesti ühiskonna linnatümistust, linlastiku elulaadi, kujunemist, mehaanilise ja loomuliku libe seaduspärasusi, linnarahvastiku professionaalset, sotsiaalset ning rahvuslikku koosseisu jne. Autor on pidanud silmas võrdlevat ajaloolis-demonograafilist perspektiivi, kõrvutades Eesti andmetikku teiste Ida-Euroopa maade, eriti tsaaari-Venemaa, Soome, Läti, Leedu, Poola ja Rootsi analoogiliste urbaansete protsessidega. Varustatud isiku- ja kohanimede registri ning vene- ja saksakeelse resümeega. Illustreeritud fotodega. Kujundanud R. Pangsepp. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 5000 eks. 136 lk. Hind 1,37 rbl.

Liili Promet. MEESTETA KÜLA.

Romaan kaugesse nõukogude tagalasse evakueerunud eestlaste elust, nende kasvamisest ja kujunemisest Suure Isamaasõja karmis koolis. Teine, täiendatud trükk. Kujundus ja illustreerimised: Ilmar Paul. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 32 000 eks. 328 lk. Hind 78 kop.

Jaan Paavle. VABAARMASTUS.

«Vabaarmastuseks» on ristitud oma esikogu noor luuletaja Jaan Paavle. See koosneb mõnelt hajuvaist meeleoluetüüdidest, ilma konkreetsete kontuurideta tunnelmaist ja nägemuspiltidest, milles võib aimata püüdu tabada inimese oleust kaemuslikult, leida nähtuste seostel vabas assotsiatsioonisidevoolus. Kujundanud L. Siim. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 6000 eks. 56 lk. Hind 20 kop.

Astrid Lindgren. PIPI PIKKSUKK.

Rootsi populaarse lastekirjaniku särele huumori ning situatsioonirikas jutustus vana merekapteni tütre Pi-pist ja tema imepärasest juhtumistest. Raamat nooremale koolile. Kordustrükk. Rootsi keelest tõlkinud V. Beekman. Illustreerinud Ingrid Vang Nyman. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 60 000 eks. 240 lk. Hind 55 kop.

Luda. METSA VALITSEJAD JA TEISI LOOMAMUINASJUTTE.

Prantsuse tuntud lastekirjaniku Luda on kirja pannud ja kogumikena välja andnud hulgaliselt mitmesuguste rahvaste muinasjutte. Kõnesolevas, nooremale koolile mõeldud kogumikus on antud valik eri rahvaste loomamuinasjutte. Prantsuse keelest tõlkinud H. Michelson. Illustreerinud H. Sam-pu. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 60 000 eks. Hind 40 kop.

Jazeps Osmanis. KIRJU LIBLIKAS.

Mudilastele mõeldud väike kogumik luuletusi läti lastekirjaniku Jazeps Osmanise loomingust. Läti keelest tõlkinud Ita Saks. Joonistanud Silvi Välgel. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 50 000 eks. 48 lk. Hind 17 kop.

K. Ramul. LOOMAPSÜHHOLOOGIA.

Teos annab lühikese üldarusaadava sissejuhatuse loomapsühholoogiasse ning on mõeldud kõigile, kes soovivad täiendada või laiendada oma teadmisi psühholoogia või bioloogia valdkonnas. Koosneb peatükkidest «Loomapsühholoogia aine ja meetodid», «Loomade tajud», «Refleksid ja instinktid», «Õppimine», «Loomade kohtule», «Loomade mõtlemisest», «Loomade vajadused», «Loomade ühisel vorme», «Ahv ja inimene» ja «Loomapsühholoogia ajaloo». Teose teevad alavaks ja huvitavaks ka rikkalikud illustreatsioonid. Teine, parandatud ja täiendatud trükk. Kunstiliselt kujundanud O. Käärrik. Kirjastus «Valgus». Trükitud 10 000 eks. 216 lk. Hind 49 kop.

«EESTI KOMMUNIST» NR. 10.

Avaldab seoses NSV Liidu moodustamise 50. aastapäevaga Olga Sidorova kirjutise sellest, kuidas liiduvabariigid võtavad osa NSV Liidu valitsemisest, ajakirjast «Kommunist» artikli «V. I. Lenin rahvuslismis olemusest ja sotsiaalsetest joontest» ning kirjutise parteipileti ajaloo. Samuti leiame materjale majandusteemadel ja parteiõigust praktikast ning «Sotsioloogia» pedagoogika, psühholoogia» veergudel Heino Tonsiveri artikli linna sotsiaalse arengu planeerimisest. Kõrgema astme juhtivale kaadrile ettenähtud kursuse «Juhtimise teadus ja praktika» õppijale on toodud konsultatsioonartikkel «NLKP XXIV kongress rahvamajanduse juhtimise tähtsusest». 96 lk. Hind 20 kop.

ALGTEADMISI SOTSIOLOOGIAST.

Teose on kirjutanud rühm Saksa DV silmapaistvaid sotsiolooge ning selles antakse mitmekülgne ülevaade sotsioloogiliste uuringute ülesannetest, ainetest ja teoreetilistest alustest. Koostanud Horst Jettzschmann, Heinz Kallabis, Robert Schulz ja Horst Taubert. Saksa keelest tõlkinud U. Liivaku. Eessõna kirjutanud Uno Mereste. Kaas: J. Nikkarinen. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 3500 eks. 252 lk. Hind 59 kop.

A. Pärtel. MEHED, KIVI JA MASINAD.

Kaevanduse nr. 2 brigadiri sotsialistliku töö kangelse Aksel Pärteli kirjanepäe ühe kaevuribrigadi poolteise aastakümne pikkusest elust, illustreeritud fotodega. Kunstiliselt kujundanud Tõnu Aru. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 3000 eks. 80 lk. Hind 25 kop.

ELEKTROLUMINETSENTSIALASED TÖÖD II. Tartu Riikliku Ülikooli Toimetised. Vihik 292. Vene keeles. 154 lk. Hind 70 kop.

AIANDUS JA MESINDUS.

Raamatusse on koondatud EAMS-i Tartu osakonna XIII ja XIV teadusliku sessiooni materjalid — 35 artiklit puu- ja kõõviljandusest, ehisaiandusest ning mesindusest. Kaas: E. Tali. Eesti Aianduse ja Mesinduse Seltsi Tartu osakonna väljaanne. Kirjastus «Valgus». Trükitud 13 000 eks. 212 lk. Hind 60 kop.

KOOLIDE JA LASTEASUTUSTE FINANTSMAJANDUS.

Kogumikku võetud normaalsed aktid avaldatakse sellega 1. märts 1972. Koostanud A. Kreekman. Kaane kujundanud H. Mikiver. Eesti NSV Haridusministeeriumi väljaanne. Trükitud 3500 eks. 500 lk. Hind 1,35 rbl.

ILUVÕIMLEMINE. Võistlusmäärused. Tõlkinud V. Söder. Kaanekujundus: H. Mikiver. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 2000 eks. 56 lk. Hind 11 kop.

TRÜKITOODANGU POOL- JA VALMISTOODETE KVALITEEDI KONTROLLI ORGANISEERIMISE JUHEND. Vene keelest tõlkinud K. Tapper. Kirjastus «Valgus». Trükitud 1000 eks. 256 lk. 64 kop.

I. Piiv, H. Särappu. IMIKU JA VAIKELAPSE ABC.

Brošüüris antakse head nõu ja näpunäiteid päevakorraliste küsimuste lahendamiseks lapse esimesel kolmel eluaastal. Kunstiliselt kujundanud ja illustreerinud K. Põlli. Kaanel E. Viiralti linoliõige «Lapsed» (1937). Kirjastus «Valgus». Trükitud 60 000 eks. 80 lk. Hind 12 kop.

«MEIE REPERTUAAR» nr. 10.

Avaldab muusikalehekülgedel F. Mandre lastelaule «Tore päev» (A. Susi) ja «Värviline poiss» (R. Uudsemaa). Naissansamblitele on toodud A. Dneprovi «Mu maa», A. Lepini «Üks, kaks — kasatšokk» ja B. Coquat-rixi «Üksinda öös», meeshäälele ja naistriole — U. Nais-soo «Tallinna sirelitud» (D. Normet), meessansamblile ja instrumentaalsansambli — H. Otsa «Poissmeeste päike» (U. Kreen). Lõpuks H. Hindpere akordionipala «Tantsuviis». Näiteringidele tutvustatakse V. Konstantinovi ja B. Ratse-ri kahevaatuselist komöödiat «Ebavõrdne abielu», tantsurahvale aga Heljo Talmeti eesti tantsu segarühmale «Läki tantsule». Eesti NSV Rahvaloomingu Maja väljaanne. 64 lk. Hind 40 kop.

«EESTI LOODUS» nr. 11.

Pühendab oma veerud ter-venisti Lahemaa Rahvuspark- gile. Avakirjutise on and- nud Edgar Tõnrist. Sõna võtavad veel Tanel Moora («Muinasajastusest Lahe- maal»), Endel Varep («Rän- nates külateid»), Jaan Eilart («Laulikud, laevameistrid, meremehed...»), Fredi Tomps («Inimese loodud ja loodavat meie rahvuspar- gis»), Jüri Linnus («Rahvus- park ja rahvakultuur»). Jt. 64 lk. + XI tahvli. Hind 30 kop.

«EESTI NSV TEADUSTE AKADEEMIA TOIMETISED».

FOOSIKA. MATEMAATIKA nr. 3. Juuli-september 1972. Si- saldab üle paarikümne artik- li ja lühikirjutuse eesti, ing- lis- ja saksakeelsete resümee- dega. 112 lk. Hind 50 kop.

«KINO» nr. 19. Vaateväljal on Vene NSFV filmpäevade teostest «Tule taltsutamise». Tehakse veel juttu «Gruzia- filmi» tööst «Elas lauluräs- tas», filmist «Mustad kuivi- kud» («Lenfilm»), mille teema on eri rahvuste solidaarsus jt. 16 lk. Hind 7 kop.

KALENDERPÄEVIK 1973. Eesti- ja venekeelse tekstiga. Kaks plokki + plastmass- umbris. Tiraaž 20 000. Hind 88 kop.

AMEERIKA BALLETTI VAADATES

(Algus 10. lk.)

(1951), «Peeter Paan» (1954), «Viuldaja katuselt» (1964) ja maailmakuulus «West Side'i lugu» (1957).

Robbins on ballettmeister, kes teravalt tunnetab meieaegset elurütmi, loob tantsuvorme kõigest ümbritsevast: peotantsudest, spordist, noorte kõnnakust, tänavarütmist, ameeriklase pingerikkast elutempost. Stilisatsioon on tehtud alati leidlikult ja tihti humoorikalt. Palju on ta õppinud Balanchine'ilt, neil on ühesugune lähenemine teemale, kuid lahendus täiesti omanäoline.

Etenduste aelaks kujunesid tema «Tantsud peoõhtul», kus viis neidu ja noormeest tantsivad ligi tunni Chopini klaveripalade saatel. Puudub konkreetne süžee, ent intrigeerivate vihjetega luuakse inimvahekorrad ja meeleolu. Vaataja on võlutud leidude mitmekesisusest ja värs-kusest. Balleti väitel kasvab ootuslik ärevus, korraga seisavad laval kõik paarid, saates pilguga midagi kõrguses, muutuvad tõsiseks, nagu täiskasvanuks. Kogu endine lust on kadunud, nooruse vallatused on lõppenud ja käsikäes, paari viisi minnakse laiali.

Tantsijaid kasvatab NYCB-ile 1934. a. asutatud Ameerika Balletikool, kuhu koos

Balanchine'iga tulid õppejõududeks kolleegid «Vene Balletist» Pariisis, hiljem ameerika, inglise ja taani tantsuveteranid, nüüd ka NYCB-i oma liikmete seas.

Kogu trupile on iseloomulik tantsukergus: tehnilised raskused sooritatakse «ilma higit», nagu muuseum, liikumisest mõnu tundes. Balanchine paneb erilist rõhku teravatele ja peenelt läbitöötatud labajalgadele. Oskuslikult on kasutatud tantsijate isikupära ja võimeid, ometi saavutatud väga ühtlane ansambel. Solistidest on raske kedagi eriti esile tõsta. Siin on vanad tuttavad 1962. aasta külalisetendustelt Melissa Hayden, Violette Verdy, Patricia McBride, Francisco Moncion, Jacques d'Amboise, Nicholas Magallanes, kellest mõnegi aastad publikule juba saali paistavad. Balletirühmast on võrsunud solistid Kay Mazzo, Anthony Blum ja alles tänavu Sarah Leland, Karin von Aroldingen, trupi noorim solist 19-aastane Gelsey Kirkland; huvitav loomingu-line töö on meelitanud siia Pariisi *Grand Opera* esitantsija Jean-Pierre Bonnefous, tuttav omal 1969. a. Moskva

balletikonkursil teise preemia võitnud Helgi Tomasson, meeldivaks üllatuseks oli kohtumine Taani Kuninglikust Balletist ületulnud Peter Martinsiga.

Balletirühma moodustavad enamasti noored, kelle partiid on niisama tehnilised kui solistidel.

Pedagoogi-repetiitori tööd teeb 1960. aastast ballettmeister John Taras. Juba 30 aastat trupi juures tegutsenud Barbara Karinska kostüümid on diskreetsed, mugavad tantsimisel. Alles viimastel aastakümnetel on olnud võimalusi kulutada raha ka kujundusele, seni oli Balanchine loobunud kõigest muust hea orkestri kasuks.

Dekoratsioonid (Peter Harvey) olid väga tagasihoidlikud, jätmaks kogu tähelepanu tantsule.

Lavakujunduses hakkas silma kalduvus magususele värvigammas, mis meie kargele maitsele tundub võõras.

Klaveripartiid esitasid Gordon Boelzner ja Jerry Zimmerman, dirigeerisid Robert Irving ja Hugo Fiorato.

AGU PUUMAN

KULTUURI-AREENILT

Hiljuti lõppes Armeenia NSV-s vene kirjanduse nädal. Sel puhul viibisid vennas-vabariigis Vene NFSV kirjanikud S. Narovtšov, V. Lidin, R. Roždestvenski, J. Kazakov, V. Šefner jt. Ühe esimese üritusena Armeenia pinnal kohtusid külalised kohalike töölislitega. Grupp kirjanikke esotsas S. Narovtšovi ja Armeenia NSV Kirjanike Liidu esimese sekretäri E. Toptšjaniga käisid Lenini-nim. Elektrimasinatööstuses, Südamlikuks kujunes kohtumine Jerevani Riikliku Ülikooli kasvandikega, kellega tulid kõne alla vene ja armeenia kirjanduse sõprustraditsioonid, millele rajasid aluse Juba Maksim Gorki ja Valeri Brjussov. Elavad kohtumised töötajate ja õppivate noortega toimusid veel Leninakanis, Kirovakanis jm., samuti maal. Kõikjal kujunesid need rahvaste sõpruse avaldusteks.

Kanivi rajooni Lepjaja asulas, mille lähedal langes võitluses hitlerlike anastajate vastu kirjanik Arkadi Gaidar, leidis aset miiting seoses mälestusmärgi avamisega kirjaniku hukkamispaigas. Miitingul loeti ette Kanivi linna täitevkomitee otsus A. Gaidarile posthuumset linna aukodaniku nimetuse andmise kohta.

NSV Liidu 50. aastapäevale pühendatud Nõukogude kultuuripäevade puhul saabus Havannasse Nõukogude delegatsioon esotsas NSV Liidu kultuuriministri J. Furtseva. Delegatsiooni koosseisu kuulusid Leningradi Kirovi-nimelise Operi- ja Balletiteatri balletitrupp ja loomingulised kollektiivid mitmest liiduvabariigist.

Peaaegu 60 aastat oma elust andis nimekas ukraina raamatuvärukirja ja bibliograaf J. Mezenko Tarass Ševčenko elukäigu ja loomingu uurimisele. Selle töö tulemusena kogunes 15 000 ekspanaadist koosnev kollektsioon, milles leidis Ševčenko teoste väljaandeid kirjaniku elu ajal, raamatuid temast, joonistusi, postkaarte, kujukeid, märke, medaleid, plakateid, afiše... Selles kogus on haruldusi, mida pole ühelgi muuseumil. Hiljuti anti unikaalne kogu üle Ukraina NSV Teaduste Akadeemiale.

Sofias leidis aset Bulgaaria Kirjanike Liidu teine kongress, kus ettekangete «Sotsialistliku tegelikkuse kajastamise uute tähtsede poole» esines liidu esimees akadeemik P. Zarev. Ta märkis, et bulgaaria kirjandus on viimastel aastatel eriti tõhusalt arenenud, mille eest ollakse tänu võlgu ka teiste kirjanduste viljastavale mõjule, rõhutades eriti nõukogude kirjanduse ja sotsialistliku realismi osa. Samal ajal on bulgaaria kirjandus hakanud teistes riikides üha laialdasemat populaarsust omandama. Kongressi tervitasid sotsialismimaade delegatsioonid. Nõukogude delegatsiooni juhtis NSVL Kirjanike Liidu esimene sekretär G. Markov.

7. novembril algas Inglismaal vene ja nõukogude muusika festival. Nõukogude muusikud esinevad Londonis, Liverpoolis, Manchesteris, Birminghamis, Bristolis, Cheltenhamis, Exeteris, Bournemouthis ja Henleys. Kava on väga mitmekesine. Puhtsümfoonilise muusika kõrval tulevad ettekandele ka G. Šviridovi «Pateetiline oratoorium», R. Štedrini oratoorium «Lenin rahva südames» ja S. Prokofjevi «Ivan Julm». Esinevad inglise orkestrid koos nõukogude solistide ja kooriga. Dirigentidest sõidavad kontserdimatkale Jevgeni Svetlanov, Maksim Sostakovitš, Juri Temirkanov ja Arvid Jansons. Laulusolistide seas on Ljudmila Žokina, Aleksandr Vedernikov, Artur Eisen jt. Inglise kontserdipublikule esinevad David Oistrakh ja Emil Gilels. Nooremad solistid Viktor Tretjakov (viul), Karine Georgjan (tsello), Vladimir Krainev (klaver), Viktoria Postnikova (klaver) on rahvusvaheliste konkursside laureaadiid. Kokku tuleb ettekandele üle saja vene ja nõukogude muusikateose, mis hõlmavad kõiki muusikazhanreid.

Muusikakollektiividest lähevad kaasa Glinka-nimeline kvartett ja VNFSV akadeemiline vene koor (dirigent A. Jurlov), kes esineb Inglismaal esmakordselt.

Londonis toimuvad kontserdid Albert Hallis (6000 istekohta) ja Royal Festival Hallis.

Havannas leidis aset Ladina-Ameerika heliloojate ja muusikateadlaste kokkutulek, millest võtsid osa Argentina, Tšiili, Kuuba, Peruu, Puertoriko, Mehhiko ja Uruguai helikunstnike esindajad. Arutati kunstnike ülesandeid imperialistlike mõjude vastu võitlemisel kultuuris. Vaatlejaina võtsid osa Gerd Natschinski Saksa DV-st ja itaalia helilooja Luigi Nono.

Sergei Prokofjevi aastail 1941–1942 sündinud ooper «Sõda ja rahu» toodi hiljuti lavale Londoni «Coliseum» teatris. Andreid laulab Tom McDonnell, Madsat Josephine Barstow, Pierre'i Kenneth Woolam, marssal Kutuzovit Norman Bailey ja Napoleoni Raymond Meyers.

Seoses NSV Liidu 50. aastapäevaga esinevad Austrias Nõukogude kunstimeistrid. Asja lõpetas kontserdireisi Leningradi Filharmonia sümfooniaorkester Jevgeni Mravinski juhatusel, novembris järgnevad Igor Moissejevi tantsutrupp ning Nõukogude Armees Laulu- ja Tantsuansambel ka Moskva Suure Teatri solistid laulsid Vlinis «Tosca» etendusel (Tamara Malaškina nimiosas, Vladimir Atlantov — Cavaradossi, Juri Mazurek — Scarpia).

FILMITAIDLEJAD VILNIUSES

Oktoobri teisel nädalal oli Vilnuses Balti vabariikide amatöörfilmide viies festival, pühendatud Nõukogude Liidu 50. aastapäevale ja rahvaste sõprusele. Iga vabariik võis võistlusele saata 13 paremat teost.

Ürituse avamisel väljendas Leedu NSV Kinematograafia Komitee esimees Vitautas Banilius arvamus, et seesugused festivalid ei tohi kujuneda niivõrd võistluseks auhindade pärast, kuivõrd sõprade kohtumisteks, kus analüüsitakse tehtut, räägitakse muredest-rõõmudest ning tihendatakse sõprussidemeid.

Sõbralik õhkkond valitses nii demonstratsioonisaalis kui ka arutlustel ja analüüsidel. Palju plussit tuli üheksal žüriiliikmel (igast vabariigist kolm) enne kokku liita ja minuseid maha arvata, kuni jõuti lõppotsusele. Festivali filmide kunstilise ja tehnilise meisterlikkuse kohta tuleb nentida, et üldmulje jäi kahjuks keskpäraseks.

Keskpärase oli ka peaauphinna võitnud läti amatööride F. Krevnevi, V. Šendriki ja V. Bogdanovi film «Nad valisid äreva elukutse». Sisuliselt aga kajastas see peamist — rahvaste sõpruse teemat. Järgmisel kevadel korraldatakse Moskvast samal

põhimõttel üleliiduline amatöörfilmide V festival. Meie vabariigi entusiastidel tuleb pingutada, et seal vääriliselt esineda ja uute linatseostega Vilnuses ilmnenu kohanarusi siluda.

Üldiselt tundus meie amatööride töodes vähe värskust, napilt uusi ideid ja uut lähenemist ainele. Kõik oli nagu varem nähtud ja tuttav. Seda peab muide osaliselt nentima ka ühe dokumentalistika eriauhinna võitnud A. Mägini filmi «Mets» kohta.

Eesti amatööride parimaks loeti seekord «Dvigateli» klubi töö «Sinule» (autorid H. Lepa ja P. Perelmutter). Teemalt lihtne, kuid žanriliselt hästi välja peetud ja siiras film teenis ära ühe kuuest eriauhinnast.

Sellest hoolimata ei küüni «Sinule» festivali silmapaistvaima mängufilmi, eriauhinna võitnud leedu amatööride V. Blinstrubase ja A. Kazlauskase «Terade» tasemeni. Kümnesse minutisse on käetud leedu kehviktalupoja elu traagilised hetked: vaesus, viletsus ja naise surm 1929. aastal, vanema poja langemine lahingus Isamaasõja esimesel raskel aastal, lõpuks noorema poja hukkumine bandiitide käe läbi siis, kui loodi esimesi

kolhoose. Näib, et nüüd murdub ka elupäevade mured muserdatud isa süda, lakkab astumast adra taga tõntsiks jäänud jalga. Kuid filmi autorid on leidnud siiski optimistliku lõpplahenduse: tööst konksutõmbunud sõrmedega käed võtavad teri kolmest kotikesest, millest igaüks on täidetud perekonna liikmete surmapäeval. Kündud põld ootab. Käed võtavad külmist teri ja heidavad need mulda. Naise ja poegade valulistest viljateradest tärkab uue päeva leib. Elu läheb edasi. Hea režissööri ja operaatori töö, põhjalikult läbimõeldud ning paljude meeldejäävate detailidega teos. Ühtlasi said filmis esinenud isa ja noorema poja osatäitjad eriauhinnad.

Multifilmide eriauhinna väärilis läti amatöörfilm «Eesmärk pühitseb abinõu».

39 filmist neli-viis õnnestumist ja üks hea film, nimelt «Terad», ei anna küll erilist põhjust rahuloluks, kuid nii ühe kui teise autori, režissööri ja operaatori töös oli arengueeldusi.

Ees seisavad uued festivalid, uued kohtumised.

Žürii liige ENDEL NÖMBERG

Avaidame lühendatult intervjuu, mille tegi «Literaturnaja Gazeta» «12 tooli klubi» NSV Liidu rahvakunstniku Arkadi Raikini Leningradi miniatuuri teatri praeguste etenduste puhul Moskvast.

«12 tooli klubi»: Vaatasime äsja teie viimast kava «Valimik 72», milles naerdakse välja üksikuid, aeg-ajalt kohati veel kahjuks siiski esinevaid inimlikke pahesid ja nõrkusi. Tahaksime teada, kes on, kui nii võib öelda, teie vaenlane nr. 1?

Arkadi Raikin: Jah, pahedele ja nõrkustele, mida aeg-ajalt kahjuks ette tuleb, anname pihta. On veel inimesi, ja neid pole vähe, kes on kõige vastu ükskõiksed. Peale isenda. Etendusel nimetame seda «nabatsentrismiks». Kutsume vaatajat üles suhtuma teistesse inimestesse ja oma kohustustesse nagu iseenese terviseesse. Ükskõiksus on kohutav tõi, mille vastu tuleb võidelda ja ennckõike meil, satiirikutel. Ning see võib-olla ongi vaenlane nr. 1.

«12 tooli klubi»: Leonid Lihhodejev on kunagi öelnud, et huumoriteeb oma tööd põrandal, satiir aga köiel. Kus töötamist teie eelistate?

Arkadi Raikin: Huumori ülesanne on millegi üle naerda. Satiiri ülesanne — midagi välja naerda. Huumorile pole allapanu tarvis ning ma ei soovi, et satiirgi köiel töötaks. Aga kui juba köiel, siis ei vaidleks ma vastu, kui võrgu asemel ripuks köie all huumori vaip. Tahaksin, et satiir toetuks kindlalt maa peale ega oleks ripatsiseisuses, kuivõrd minu arust on satiir äärmiselt vajalik žanr. Meierhold on öelnud, et seal, kus üks näeb kuristikku ja mõtleb katastroofist, mõtleb teine sillale, mis tuleks ehitada. See ongi, nagu mulle näib, satiiriku koht.

«12 tooli klubi»: Meilgi tuleb esineda erinevates linnades, eri audi-tooriumele. Ja olemine tähele pannud, et üks ja sama nali läheb ühes saa-

lis hurraaga, teises aga niisama kuidagimoodi. Veel enam, alles paari-kolme aasta eest «tappev» repriis jätab praeguse vaataja ükskõikseks. Kas teie huumor vananeb nagu meie isegi?

Arkadi Raikin: Siin on kaks küsimust. Hurraaga läheb küllap nali, mis on arvestatud antud konkreetsele

ARKADI RAIKIN:

«SATIIR ON RUSIKATEGA HEADUS»

auditooriumile. Kui teil on peen repriis, peab vist olema vastav auditoorium. Arvatavasti tuleb siinkohal rääkida vaatesaali kultuurist. Mida kõrgem kultuur, seda kõrgemal järjel ollakse peene nalja mõistmises. Eneseiroonia on kultuuri tundemärk. Seal, kus inimene enese üle ei naera, on asjad halvad.

«12 tooli klubi»: Nagu ütles Tšehhov: «ei saa inimene naljast aru — kirjutad tühja! ... see pole ju tõeline aru, olgu tal kui kõrge ots tahes.»

Arkadi Raikin: Veel paar-kolm aastat tagasi «tappev» repriis, nagu te ütlete, jätab praeguse vaataja jahe-daks... Kogu asi on selles, et olemetiega väga kiirevoolulise elu tunnistajad ja osalised. Elu kihutab nelja. Lihtsamalt öeldes, meie silme all käib tehniline revolutsioon. Ja loomulikult peab huumor ajaga tingimata sammu pidama, teda kajastama nagu iga tei-

negi kunst, mis ei taha maha jääda ega vananeda. Huumor võib ajast ette jõuda. Kui ta on ajast ees, võidakse teda mitte mõista! Kui ta ajast maha jääb, siis pole ta huvitav. Teised inimesed — teine elutunnetus, teised elurütmid — teised assotsiatsioonid. Saate aru? Sellepärast ei tohi rääkida vana anekdooti. Ja samuti jääb publikule mõistmatuks tulevikuanekdoot, kui niisugune võiks olemas olla...

«12 tooli klubi»: Kuidas te suhtute rahvusvahelise huumori- ja satiirifestivali korraldamisse Nõukogude Liidus, millest võtaksid osa kõigi koomiliste žanrite esindajad?

Arkadi Raikin: Tervitaksin. Sest pean seda vajalikuks mistahes muust festivalist. Julge, lõbus ja tark sõna tõstab ikka tuju.

«12 tooli klubi»: Millised koomikavahendid on teile kõige sümpaatsemad?

Arkadi Raikin: Iroonia, nali. Ja särav, väljendusrikas vorm.

«12 tooli klubi»: Mis on teie arvates meie estraadi peamine häda?

Arkadi Raikin: Kodanikutunde vaegus, pisiteemalisus. Ma räägin kõnežanreist. Isiksuste puudus. Estraad on individuaalsus kõrgis žanreis pluss talent ja kodanikutunne. Kui pole ühte neist kolmest komponendist, on estraadiga lood kehvad.

«12 tooli klubi»: Teie salasoo?

Arkadi Raikin: Mul pole salajane, vaid avalik soov. Ja sellest räägin ma laval igal õhtul. Tahaksin, et inimesi, kellega me võitleme, oleks vähem. Ja et headus oleks sõjakam. Nagu on öelnud luuletaja: «...headusel peavad olema rusikad.» Headus on vahel tagasihoidlik, halb inimene on aga aktiivsem. On tarvis, et aktiivsem oleks õilis inimene. See oleks suurepärane.

«12 tooli klubi»: See oleks suurepärane.

«СЕРП И МОЛОТ»
ИНДЕКС 69786

TOIMETAJA
TOIMETUSE KOLLEGIUM: V. GROSS,
K. IRD, J. KAHK, K. KIISK, J. KOHA,
M. PORT, A. PÄIEL, L. REMMELGAS,
A. TAMM, I. TORN, P. UUSMAN JA
D. VAARANDI.

Toimetuse: 200 001 Tallinn, Pikk t. 54. postkast 388 Telefonid: toimetaja — 489-05, toimetaja asetäitja — 499-24, vastutav sekretär ja muusikasaakond — 467-03, kirjandus- ja teatriosakond — 432-46, kunst- ja kultuuritöö osakond — 414-16. «Serp ja Vasar» ilmub kord nädalas. Tellimishind kolmeks kuuks 96 kop. Üksiknumbri hind 8 kop. Väljaandja kirjastus «Perioodika», Tallinn, Pikk t. 37. «Сирп и васар» («Сирп и МОЛОТ»), орган Министерства культуры Эстонской ССР, Союза писателей Эстонской ССР, Союза художников Эстонской ССР и Союза композиторов Эстонской ССР. Издательство «Периодика», Таллин, ул. Пикк, 37. EKP Keskkomitee Kirjastuse trükkida Tallinn, Pärnu mnt. 67-a. Formaat A-3. Tiraaž 56 000 Tell. nr. 2646

MB-10104